

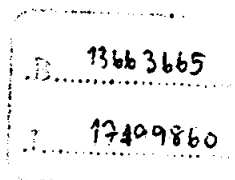
เครือข่ายนิเทศศาสตร์

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
เรื่อง

การมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
Community Participation in Eco-Tourism Destinations Management

ดร. ดลฤทัย โกวรรณะกุล

โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ประเภทอุดหนุนทั่วไป ประจำปีงบประมาณ 2552
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และสำเร็จลุล่วงด้วยดี ส่งผลให้ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านหนองจาน ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนโอกาสและการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น รวมถึงคำแนะนำและความช่วยเหลือเป็นอย่างดี และการต้อนรับที่อบอุ่นของชาวหมู่บ้านหนองจาน ทุกครั้งที่ได้ไปเยี่ยมพื้นที่ กลุ่มอาสาพิทักษ์ป่านครหนองจาน อาจารย์กิตติ โพธิ์เดมิย์ ผู้ร่วมบุกเบิกพื้นที่หนองจานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการที่จะร่วมพัฒนาพื้นที่พิเศษที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัย คือ นางสาวรัชณี ใจเพียร นักศึกษาสาขาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว ที่ร่วมผลิตรายงานในรายวิชา 963 418 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กลุ่มหนองจาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และใคร่ขอขอบพระคุณผู้เกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่ได้ให้ความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ จนทำให้โครงการวิจัยนี้บรรลุผลสำเร็จด้วยดีทุกประการ

ผู้วิจัย

พฤษภาคม 2553

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
ผู้วิจัย	ดร.ดลฤทัย ไกรวรรณกุล
ที่ทำงาน	กลุ่มวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์" โดยได้เลือกพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ หมู่บ้านหนองจาน ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันเป็น "หมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่านครหนองจาน" ถือเป็นชุมชนที่มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองจากพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมาเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ ปัจจุบันพื้นที่นี้ประชาชนสามารถเลือกสิทธิในการอยู่อาศัยของตนเองเป็น 2 เขต คือ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย โดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักประเภทธรรมชาติ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการมีบทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

การทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับได้จัดแบ่งหมวดหมู่การศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบมาตรฐาน การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัย และแบบสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในแบบประเมินความสำคัญ แบบประเมินความเสื่อมโทรม และแบบประเมินทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ผลการประเมินโดยชุมชนพบว่า ที่ตั้งของทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุด คุณค่าทรัพยากรอยู่ในระดับปานกลาง และยังไม่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากนัก มีความปลอดภัยมาก สิ่งแวดล้อมมีความเปราะบางค่อนข้างมาก

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้มีการประยุกต์นำเอาหลักการที่ปัจจุบันกรมอุทยานแห่งชาติ พันธุ์พืช และสัตว์ป่า ได้จัดทำอยู่แล้วแต่มีการแบ่งแยกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเสนอให้มีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อให้ออกคล้องกับนโยบายของภาครัฐที่ได้มีการนำร่องโครงการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ 10 แห่งในประเทศไทย (2550) การออกแบบพื้นที่ รวมไปถึงแนวทางการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

Research title   Community Participation in Eco-Tourism Destinations
   Management

Researcher   Donruelai Kovathanakul, Ph.D.

Office   Tourism Department
   Faculty of Management Sciences
   Khon Kaen University

Abstract

This research "Community Participation in Eco-Tourism Destinations Management" selects Nongjarn Village to be a case study. This community name themselves as "Forest Protection Volunteer Nakorn Nongjarn Village", from this reason, the villagers play the important role to develop their area from the dried forest to be the ecotourism destinations. Nowadays, the community members could decide on their official location status that which their name should be in Chumpae District, Khon Kaen Province or Phu Kradueng District, Loei Province.

Consequently, the literature review on ecotourism, tourism destination capacity assessment and community participation. For the research methodology, the researcher apply unstructured observation, participant observation, unstructured Interview, and unstructured schedule interview. The research tools are tourism destination capacity assessment (significance, decadence, and environment), evaluated by community.

The result founded the location become the most important. The value is moderate, not much popular destination. The safety is high. And the environment is very sensitive.

The community participation guideline applies concept of Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, in the amount of tourists limitation (according with 10 Thailand National Parks), the size and area configuration, to cooperation with government policy (2007) and the site design, included tourist destinations interpretation.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ง
สารบัญรูปภาพ	ช
สารบัญแผนที่	ซ
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 ปัญหำนำการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
1.7 กรอบแนวความคิดการวิจัย.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์.....	9
2.2 การประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว.....	12
2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์.....	18
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	24
3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล.....	24
3.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	24
3.1.2 ศึกษาภาคสนาม.....	24
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	25
3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล.....	25
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	26

3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	26
บทที่ 4 บริบทของพื้นที่.....		
4.1	รูปแบบการเดินทางระยะทาง.....	28
4.2	ประวัติความเป็นมา.....	30
4.3	ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.....	34
4.3.1	ถ้ำ.....	34
4.3.2	ป่าไม้.....	34
4.3.3	ภูเขา.....	35
4.4	ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น.....	35
4.4.1	บ้านดิน.....	35
4.4.2	โฮมสเตย์ (Home Stay).....	35
4.4.3	พืชผลทางการเกษตร.....	35
4.5	กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities).....	36
4.5.1	กิจกรรมทางธรรมชาติ.....	36
4.5.2	กิจกรรมทางวัฒนธรรม.....	37
4.6	สภาพปัจจุบัน.....	38
4.7	สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ.....	38
4.8	สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ.....	39
4.9	สิ่งอำนวยความสะดวก/การบริการ.....	39
4.10	ปัญหาปัจจุบัน.....	40
4.11	ความเป็นไปได้และศักยภาพในการพัฒนา.....	40
บทที่ 5 พัฒนาการ และสถานการณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่.....		
5.1	พัฒนาการของพื้นที่ชุมชนหนองจาน.....	41
5.2	สถานการณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนหนองจาน.....	42
5.2.1	สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดเลยปี 2550.....	42
5.2.2	สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่นปี 2550.....	43
5.2.3	แนวโน้มทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนหนองจาน.....	44
5.2.4	ผลดีต่อการท่องเที่ยวในชุมชนหนองจาน.....	45

บทที่ 6	นโยบายของชุมชน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	46
6.1	นโยบายของชุมชน.....	46
6.1.1	นโยบายเกี่ยวกับหมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์บ้านครหนองจาน.....	46
6.1.2	นโยบายทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	46
6.1.3	นโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนด้วย การก่อสร้างบ้านดิน.....	48
6.2	หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	48
6.2.1	องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGOs (Non Governmental Organizations).....	48
6.2.2	มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคอีสาน).....	49
6.2.3	องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.....	49
6.2.4	มหาวิทยาลัยขอนแก่น.....	50
6.2.5	องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น.....	50
6.2.6	สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.....	51
6.2.7	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.....	53
6.2.8	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	54
6.2.9	กระทรวงคมนาคม.....	54
บทที่ 7	แนวคิด องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	56
7.1	แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	56
7.1.1	มิติตำหนักการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย.....	56
7.1.2	มิติตำหนักการสร้างคามพึงพอใจให้แก่พนักงานท่องเที่ยว.....	56
7.1.3	มิติตำหนักการสร้างคามมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ ชุมชนท้องถิ่น.....	57
7.2	องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	57
7.2.1	องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว.....	57
7.3	การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม.....	60
7.3.1	การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	60

- 7.3.1.1 ค่าความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยว..... 60
  - กายภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว..... 60
  - คุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว..... 60
  - ความนิยมของทรัพยากรท่องเที่ยว..... 61
  - ความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว..... 61
  - ความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากร
ท่องเที่ยว..... 61
- 7.3.1.2 ค่าความเสื่อมโทรม..... 67
  - ชีตความสามารถรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว..... 67
  - การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว.. 67
  - ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว..... 68
  - ความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรท่องเที่ยว.. 68
  - การบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว..... 68
- 7.3.2 การประเมินทรัพยากรสิ่งแวดล้อม..... 75

- บทที่ 8 บทสรุปและข้อเสนอแนะ..... 80
  - 8.1 บทสรุป..... 80
  - 8.2 ข้อเสนอแนะ..... 81

- บรรณานุกรม 92

- ภาคผนวก ก แบบบันทึกการสำรวจข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว 99
- ภาคผนวก ข แบบประเมินศักยภาพด้านความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว 102
- ภาคผนวก ค แบบประเมินศักยภาพด้านความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว 105
- ภาคผนวก ง การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว 108

- ประวัติผู้วิจัย 110

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	อาคารเรียนรัฐชุมชน.....	58
ภาพที่ 2	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว.....	58

สารบัญแผนที่

		หน้า
แผนที่ 1	ที่ตั้งหมู่บ้านหนองจาน ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย.....	6
แผนที่ 2	แผนที่การใช้ทรัพยากร หมู่บ้านหนองจาน ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย.....	27
แผนที่ 3	การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว.....	29

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	การประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์.....	17
ตารางที่ 2	องค์ประกอบในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์...	18
ตารางที่ 3	กายภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	60
ตารางที่ 4	คุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	60
ตารางที่ 5	ความนิยมของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	61
ตารางที่ 6	ความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	61
ตารางที่ 7	ความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรท่องเที่ยว.....	61
ตารางที่ 8	สรุปกายภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	62
ตารางที่ 9	สรุปคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	62
ตารางที่ 10	สรุปความนิยมของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	64
ตารางที่ 11	สรุปความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	65
ตารางที่ 12	สรุปความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรท่องเที่ยว.....	66
ตารางที่ 13	ขีดความสามารถรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	67
ตารางที่ 14	การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	67
ตารางที่ 15	ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว.....	68
ตารางที่ 16	ความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	68
ตารางที่ 17	การบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	68
ตารางที่ 18	ขีดความสามารถรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	69
ตารางที่ 19	การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	70
ตารางที่ 20	ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว.....	71
ตารางที่ 21	ความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	72
ตารางที่ 22	การบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว.....	73
ตารางที่ 23	การประเมินทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวชุมชนหนองจาน.....	79

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้เจริญเฟื่องฟูรุดหน้ามาตามลำดับ การขยายตัวด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้มีรายได้หมุนเวียนภายในประเทศนับแสนล้านบาท แต่ในขณะเดียวกันกลับทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นการสูญเสียระบบนิเวศตามธรรมชาติ รวมทั้งการสูญเสียรายได้ของชุมชนและประเทศชาติ ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแนวใหม่ คือ "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์" ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ โดยให้นักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นหาแนวทางการจัดการและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544)

แต่ในด้านตรงกันข้ามการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและภาพพจน์ของการท่องเที่ยวตกด้อยลง การจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ประสานการพัฒนากับการอนุรักษ์นั้นได้มีความพยายามมาโดยตลอด ด้วยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชาการแต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุประการหนึ่ง คือ ความสับสนในการพัฒนาระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ และการขาดการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมภายใต้ความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ และกระแสของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษา เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
(การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก, 2535)

จากพลัง 3 กระแสนี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเพื่อรักษาระบบนิเวศน์ของธรรมชาติ นั่นคือ Green tourism หรือ Ecolourism ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยว

จังหวัดเลย อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 520 กิโลเมตร ตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 400 เมตรมีพื้นที่ 11,424 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,140,000 ไร่ เป็นจังหวัดชายแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนริมฝั่งแม่น้ำโขง ในอดีตเป็นเพียงชุมชนเล็กๆที่มีประวัติศาสตร์ควบคู่กับกรุงศรีอยุธยาของไทย แต่เดิมนั้นตรงต่ออาณาจักรล้านช้างอันมีศูนย์กลางอยู่ที่ราชธานีเมืองหลวงพระบาง ต่อมาเมื่อความเข้มแข็งของอาณาจักรล้านช้างเสื่อมอำนาจลง จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้รับการยกอำนาจขึ้นเป็นเมืองเลย และได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นรูปแบบจังหวัดในเวลาต่อมา ปัจจุบันจังหวัดเลยแบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองเลย วังสะพุง ปากชม เชียงคาน ท่าลี่ ภูเรือ ด่านซ้าย ภูกระดึง นาแห้ว นาด้วง ภูหลวง ผาขาว กิ่งอำเภอเอราวัณ และกิ่งอำเภอหนองหิน

จังหวัดเลยได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เนื่องจากถูกโอบล้อมด้วยภูเขาสลับซับซ้อนและอยู่ท่ามกลางสายหมอกปกคลุมเหนือยอดภู และอุดมไปด้วยพืชพรรณป่าไม้นานาชนิด นอกจากภูมิประเทศที่งดงามแล้ว เลยยังเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากถิ่นอื่น เช่น การละเล่นผีตาโขนซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นดังกล่าวรอคอยนักเดินทางมาสัมผัสเมืองแห่งขุนเขาดินแดนมหัศจรรย์แห่งนี้

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่เชิดหน้าชูตาของจังหวัดเลย อาทิเช่น ภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือ และมีแหล่งท่องเที่ยวอีกไม่น้อยที่มีศักยภาพต่อการพัฒนา แต่ยังคงขาดการบริหารและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงขาดการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายนัก เนื่องจากหลายแหล่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง และแหล่งท่องเที่ยวหลักอื่นๆ จึงทำให้การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวยังไม่สะดวกนัก

ภาพรวมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดเลย การแบ่งพื้นที่ใช้สอยของจังหวัดแบ่งได้ ๓๓๓ เป็นส่วนๆดังต่อไปนี้ คือ พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 2,272,620 ไร่ ป่าไม้ 1,801,323 ไร่ เนื้อที่อื่น ๆ 512 ไร่ สำหรับพื้นที่ถือครองทางการเกษตร แบ่งเป็นพื้นที่ของเกษตรกรเอง 1,980,128 ไร่

เนื้อที่เช่าผู้อื่น 292,492 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย 46,783 ไร่ ที่นา 440,208 ไร่ ปลูกพืชไร่ 1,067,061 ไร่ ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น 467,911 ไร่ สวนผักไม้ดอก 16,496 ไร่ ปศุสัตว์ 36,510 ไร่ ที่รกร้างว่างเปล่า 197,651 ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ถือครองลักษณะเดียว 84,824 ครัวเรือน แบ่งเป็นเจ้าของ 77,615 ราย เช่า 1,856 ราย อื่นๆ 5,353 ราย ถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะ จำนวน 4,672 ราย รวมทั้งสิ้น 89,496 ราย

จากฐานข้อมูลของจังหวัดเลย เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2546 มีการจัดสรรงบประมาณกองทุนหมู่บ้าน โดยจำนวนหมู่บ้านที่ได้รับการจัดสรรกองทุน จำนวน 871 กองทุน จำนวนชุมชนในเขตเทศบาลจำนวน 20 ชุมชน ประชากร 851 คน สมาชิก 93,960 ราย จำนวนผู้กู้ 68,293 ราย จำนวนเงินกู้ 859,217,500 บาท ครบกำหนดส่งคืนแล้ว 18,272 จำนวนเงิน 292,156,500 บาท

จากข้อมูลด้านเป้าประสงค์ของจังหวัด ทำให้พบว่าจังหวัดเลยมีการคำนึงถึงระบบนิเวศวิทยา และการท่องเที่ยวด้วย โดย

ด้านระบบนิเวศน์

- 1) เพื่อลดความสูญเสียจากภัยธรรมชาติ
- 2) เพื่อเพิ่มโอกาสการฟื้นฟูป่าไม้พร้อมขยายฐานการผลิตด้านการเกษตร

ด้านเกษตรอุตสาหกรรม

- 3) เพื่อปรับโครงสร้างทางการเกษตร โดยการรักษาไว้ซึ่งสมดุลย์ของธรรมชาติ

ด้านการท่องเที่ยว

- 4) เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวในจังหวัด
- 5) เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัด

ประเด็นยุทธศาสตร์ของจังหวัด (Strategic Issues)

- 1) การฟื้นฟูระบบนิเวศน์
- 2) การพัฒนาเกษตรอุตสาหกรรม
- 3) การท่องเที่ยว
- 4) การค้าชายแดน

ยุทธศาสตร์กลยุทธ์ของจังหวัด (Strategies) ด้านการฟื้นฟูระบบนิเวศน์

- 1) ลดความสูญเสียจากภัยธรรมชาติและนำแนวทางพระราชดำริมาเป็นแนวทางในการดำเนินการ

2) อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่เสื่อมโทรมเพื่อสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศน์ โดยการปลูกป่า

3) ขยายฐานการผลิตทางการเกษตรโดยใช้วนเกษตร เช่น ปลูกป่าเศรษฐกิจ ปลูกป่าอย่างพารา

ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

- 1) เพิ่มศักยภาพและมูลค่าแหล่งท่องเที่ยวและสินค้า OTOP
- 2) พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพในการให้บริการ
- 3) พัฒนาระบบข้อมูลการท่องเที่ยวและการเร่งประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
- 4) ประสานความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน
- 5) พัฒนาและบูรณะปรับปรุงเส้นทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด
- 6) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางจังหวัดเลย-ปากลาย-ไชยะบูลี-หลวงพระบาง
- 7) จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มจังหวัดและนอกกลุ่มจังหวัดที่สามารถเชื่อมโยงกันได้

(องค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2552)

ในการท่องเที่ยวกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเลย โดยให้เป็น 1 ใน 9 ของจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยว โดยมีจำนวนแหล่งท่องเที่ยว ประเภทแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ จำนวน 90 แห่ง

จากข้อมูลของภาครัฐและเอกชนดังกล่าว เห็นได้ว่าจังหวัดเลยมีการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ดังวิสัยทัศน์ของจังหวัด คือ "เมืองในฝันของนักท่องเที่ยวและนักลงทุน ภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืน"

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่งที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศและท้องถิ่นปีละมหาศาล แต่ทว่าการท่องเที่ยวอาจจะกลายเป็นดาบสองคมหาขาดการบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพยากรดังกล่าวคือ "ชุมชนท้องถิ่น"

จากการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นผู้มีบทบาทหลักต่อการบริหารทรัพยากรของตนเองให้ไปสู่ความยั่งยืน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเต็มประสิทธิภาพ แต่ไม่ลดทอนคุณค่าด้านต่างๆของทรัพยากรลงในขณะที่ประชากรเพิ่มมากขึ้น ตามหัวใจหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยและคณะทำงานชุดโครงการได้มีการประชุมเพื่อเลือกพื้นที่โครงการ โดยได้เลือกชุมชนอาสาพิทักษ์ป่าบ้านหนองจาน ผาสามยอด ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย เป็นชุมชนที่โครงการเคียวทุกโครงการในชุดโครงการ " จะศึกษา ชุมชนหนองจานถือเป็นชุมชนตัวอย่างที่มีความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและมีความพยายามที่จะจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนอย่างยั่งยืน นับเป็นนิมิตหมายอันดีที่ชุมชนมีความสนใจในการอนุรักษ์ และบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวนับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งทีนอกจากจะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนดังที่กล่าวมาแล้ว ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนจิตสำนึกต่อคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

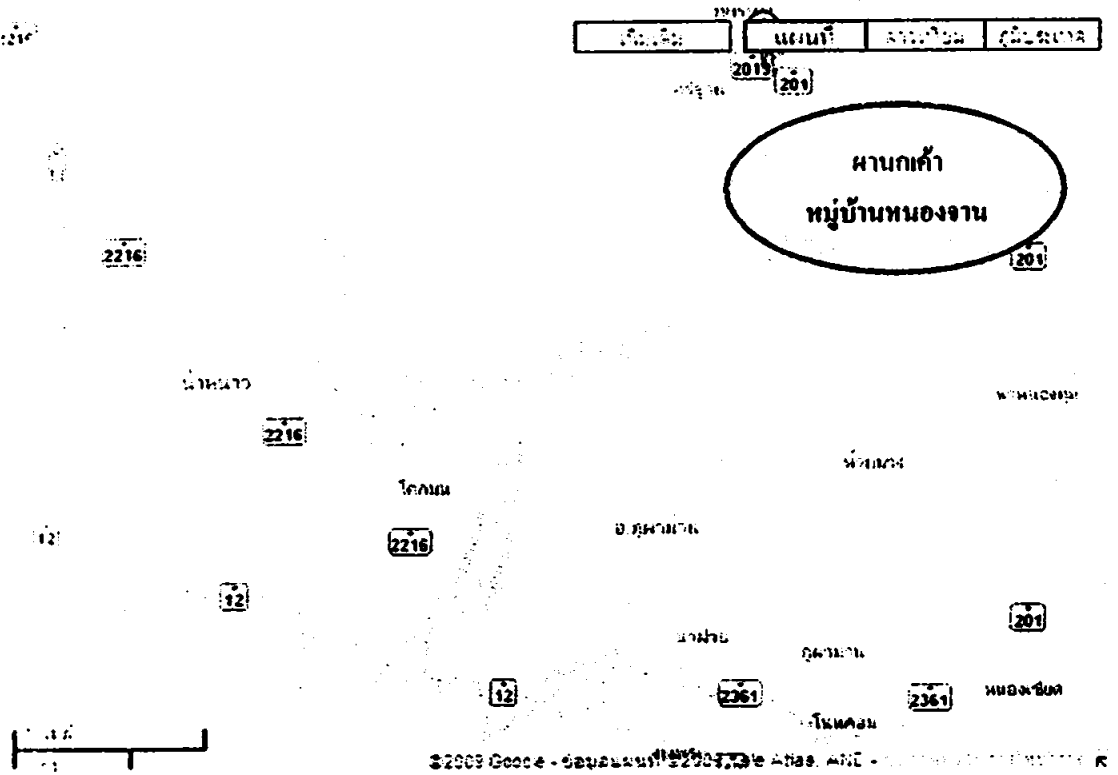
- 1.2.1 ศึกษาบริบทของชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 1.2.2 จัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
- 1.2.3 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆต่อชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 1.2.4 เสนอแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

1.3 ปัญหาการวิจัย

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนหนองจานในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการศึกษาบริบทคุณค่าของพื้นที่ชุมชน จัดลำดับความสำคัญแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โดยนำข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนมาวิเคราะห์ จะสามารถพัฒนาแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

1.4 ขอบเขตการศึกษา

หมู่บ้านหนองจาน ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

แผนที่ 1 ที่ตั้งหมู่บ้านหนองจาน ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลสำเร็จเบื้องต้น (Preliminary Results)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน

ผลสำเร็จกึ่งกลาง (Intermediate Results)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ของหมู่บ้าน

ผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ (Goal Results)

ความยั่งยืนของชุมชนที่เกิดขึ้นจากรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของชาวบ้าน และ
หมู่บ้านไว้ได้ และยังสามารถใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเสริมสร้างรายได้แก่ชุมชนอีก
ทางหนึ่งด้วย

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในพื้นที่นั้นๆ ปกป้อง และก่อให้เกิดการอนุรักษ์ที่มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงคุณค่า และความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยผลประโยชน์ที่ได้กลับคืนสู่ชุมชนท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม (ชลฤทัย ไกรวรรณกุล, 2551)

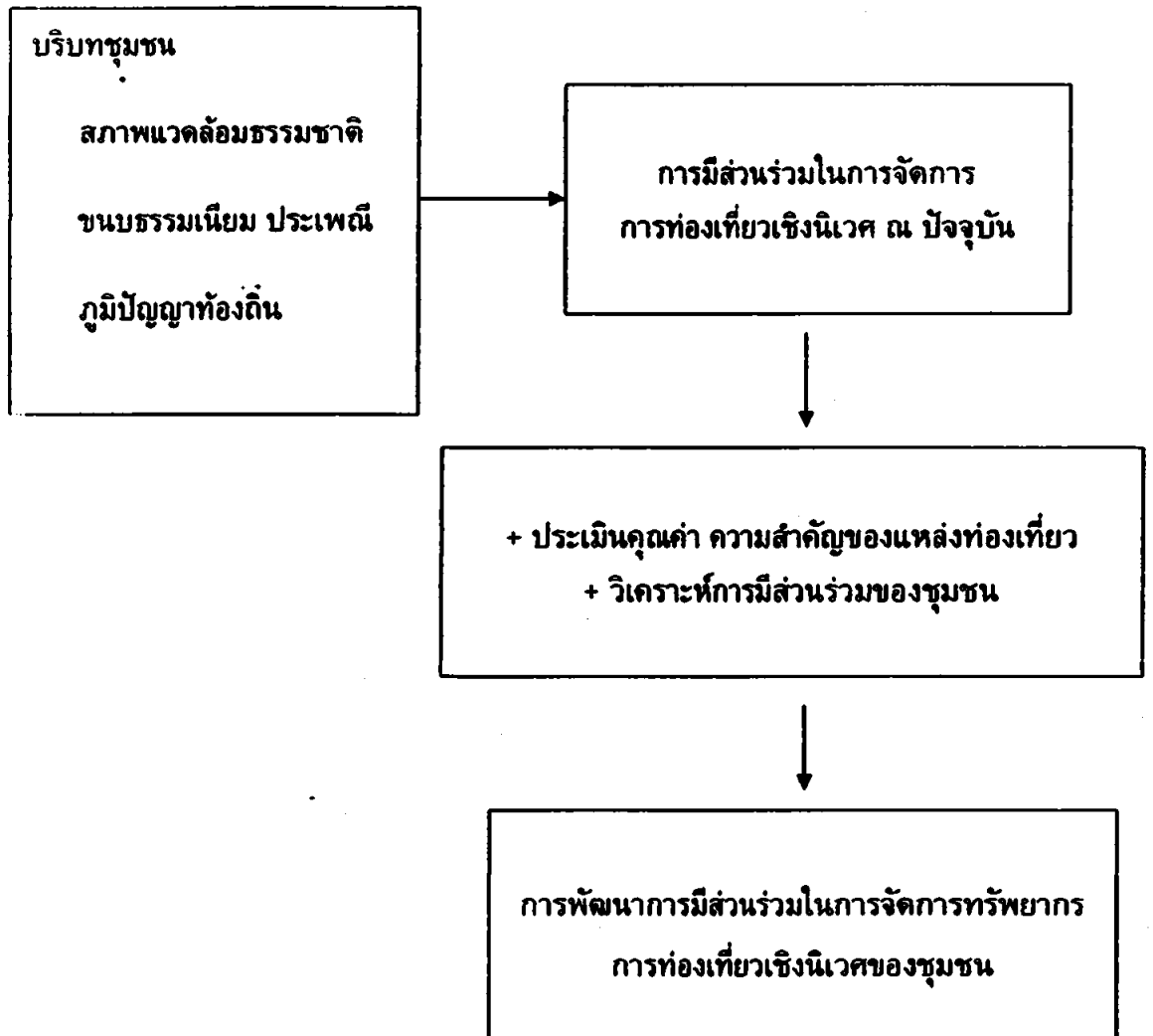
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิด การรบกวนหรือทำลายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาส ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย (กรมอุทยานแห่งชาติ พันธ์พิช และสัตว์ป่า, 2551)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอนที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ ปฏิบัติ และวางแผน โดยชุมชนเอง หรืออาจได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์นั้นต้องเป็นการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตอบแทนกลับคืนสู่ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม (ชลฤทัย ไกรวรรณกุล, 2551 และ กรมอุทยานแห่งชาติ พันธ์พิช และสัตว์ป่า, 2551)

1.7 กรอบแนวความคิดการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยฉบับนี้ได้รวบรวมประเด็นสำคัญต่างๆ เพื่อที่จะนำบททวนถึงเนื้อหาสำคัญให้ตรงกับวัตถุประสงค์การดำเนินงานของ "การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์" ดังหัวข้อต่อไปนี้

2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2.2 การประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นศัพท์บัญญัติที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) นำมาใช้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2551 โดยให้ความหมายตรงกับคำว่า Ecotourism ในภาษาอังกฤษ ศัพท์บัญญัตินี้ได้รับความเห็นชอบจากราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติศัพท์แล้ว Ecotourism เป็นคำที่เกิดใหม่ในวงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยนำคำ ๒ คำมารวมกัน ได้แก่ eco และ tourism คำว่า eco แปลตามรูปศัพท์ว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัย ส่วน Tourism แปลว่า การท่องเที่ยว Ecotourism จึงแปลว่า การท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย หมายความว่า การท่องเที่ยวที่เน้นในด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์ ส่วนคำว่า นิเวศ หรือ นิเวศน์ ซึ่งเป็นคำภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาไทย ก็แปลว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัยเช่นกัน ฉะนั้น การท่องเที่ยว เชิงนิเวศน์จึงเป็นศัพท์บัญญัติที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษอย่างเหมาะสม (สารานุกรมสำหรับเยาวชนไทย เล่ม 27, 2540)

นอกจากคำว่า Ecotourism แล้ว ยังมีคำอื่นๆที่มีความหมายใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้อง กันอีกหลายคำ ได้แก่ green tourism แปลว่า การท่องเที่ยวสีเขียว หมายถึง การท่องเที่ยวสถานที่ทางธรรมชาติ โดยสีเขียวเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ คือ (Ecotourism) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยนักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพในแหล่งธรรมชาติ (Ceballos Lascurain, 2534) วัฒนธรรม The Commonwealth

Department of Tourism (2537) วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานที่จะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม รับผิดชอบต่อระบบนิเวศน์ ทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมทั้งท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538) การอนุรักษ์ควรมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นด้วย (Elizabeth Boo, 2634) สอดคล้องกับ The Ecotourism Society (2534) และ Western (2536) ที่ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์นั้นช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เกิดจากความตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความต้องการที่จะอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ และความต้องการการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ โดยมีแนวทางหลัก 3 ประการคือ

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538)

กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในโลกเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2513 ในยุคของการใช้แรงงาน การเปลี่ยนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม และในปี พ.ศ. 2545 การประชุมสุดยอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ก็ได้พัฒนาแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (CQ Researcher, 2549) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในประเทศไทยมีการพัฒนามาจากการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอเดอจาเนโร เกิด Agenda 21 และนำเสนอแนวคิดเรื่อง Ecotourism โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ผลักดันงานด้านอนุรักษ์ โดยจัดทำการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะพีพี และเสนอคำขวัญ "พัฒนาคู่อนุรักษ์ พิทักษ์ท่องเที่ยวไทย" ถือเป็นก้าวแรกที่สำคัญกับชุมชน) ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดตั้งคณะกรรมการ Ecotourism เพื่อดำเนินการขับเคลื่อน Ecotourism ในไทย (เป็นคณะกรรมการภายใน ททท.) นักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่า 6 ล้านคน (6,166,496 คน) พ.ศ. 2538 รัฐบาลบริหาร ศิลปอาชา ส่งเสริมการลงทุนพัฒนาการท่องเที่ยวให้สมดุล/ไทยเที่ยวไทย เสนอนโยบายเฉพาะกิจเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยให้มีผลในทางปฏิบัติระหว่างปี พ.ศ. 2538-2539 โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรับสนองนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในปีดังกล่าว ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 รัฐบาลชวลิต ยงใจยุทธ ไทยเที่ยวไทย/อนุรักษ์/ศูนย์กลางนักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่า 7 ล้านคน (7,192,145 คน) (คณะกรรมการการอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2540)

จากข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552) มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นทุกปี ประเทศไทยมีภูมิประเทศที่สวยงามเอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ทั่วทุกภาคในประเทศ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จากทุกมุมโลกให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้มาก ดังนั้นกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนดแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งชาติปี 2548 -2549 แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 5 แผนงานหลัก คือ

1. แผนงานพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
2. แผนงานการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
3. แผนงานการตลาดและประชาสัมพันธ์
4. แผนงานการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
5. แผนงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

(กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550)

แต่เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ.2551 - 2552 เกิดจากเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ คือ ผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยว ดังนั้น รัฐบาลจะกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ เพราะเป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวข้องกับแรงงานไม่ต่ำกว่า 1.2 ล้านคน และเป็นอุตสาหกรรมที่หารายได้เข้าประเทศอันดับต้น ๆ ของประเทศ (หนังสือพิมพ์คมชัดลึก, 2552) ซึ่งจากนโยบายภาครัฐดังกล่าวทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่นักวิจัยจะต้องหันมามองการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์อย่างยั่งยืน

ปัญหาในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์พบว่ามีหลายภาคส่วนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่ามีปัญหา เช่น Ludger Brenner และ Job Hubert (2549) เสนอจัดทำแผนเพื่อปกป้องรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ Monarch Butterfly Biosphere Reserve ในประเทศเม็กซิโก การแก้ไขปัญหาอาจสามารถดึงภาคเอกชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องตัวในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Julia Amrock, 2549) โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (Arthur Frommer, 2537)

นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ยังต้องพบกับความท้าทายที่ทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอีกด้วย (Rob Gilbert, 2546) โดยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนถือเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Jeffrey B Zeiger และ Dan McDonald, 2540) การให้ความรู้แก่คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้าใจถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยการสร้างจิตสำนึก (David Cruise Malloy and David A. Fennel, 2541) และเข้าใจถึงคุณค่าที่แท้จริงของ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดรายได้ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Ok Kenan, 2549) โดยหลักการสำคัญดังกล่าวควรประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538)

สำหรับวิธีการจัดการ การเจาะกลุ่มเฉพาะ (Niche Market) การออกแบบพื้นที่ (Site Design) ถือเป็นกลยุทธ์ที่ Jeffrey B Zeiger และ Dan McDonald (2540) นำมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบใหม่ สำหรับประเทศไทยเองมีการนำการวางแผนการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2550) มาใช้ในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย หลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้อยู่ที่การเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ (Mass Tourism) หรือไม่ หากแต่อยู่ที่การจัดรูปแบบกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538; James G. Carrier and Donald V.L. Macleod, 2548)

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย พบว่าชุดโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการศึกษาวิจัยกระจายอยู่ตามทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2550) หลายโครงการมีการศึกษาชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นโครงการ รูปแบบและแนวทางการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเกาะภูเก็ต ของชุมชนบ้านโคกประคิษฐ์ ชุมชนบ้านหนองมะเกลือ และชุมชนบ้านโนนกลาง ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี (ปวีรรค สมนึก, 2551) การศึกษารูปแบบและการจัดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ ต.กู่กาสิงห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด (อกคา แสงงาม, 2548) รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านฝื่อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น (คณิต อ่ำท้าว, 2546) และอีกหลายโครงการด้วยกัน

2.2 การประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (2549) มีรูปแบบการประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2549) ใช้การประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภทเหมือนกัน โดยมีหัวข้อการประเมินดังนี้

1. ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว

1.1 สภาพการเข้าถึง (เส้นทางคมนาคม) หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวที่นั้น ๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากระยะทางจากจุดศูนย์กลาง การท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมือง ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น พิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่า เป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินทาง สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อยเพียงใด มีสภาพเป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง ลูกรัง หรือถนนดิน ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลองต้องใช้เรือหรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะกับนักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือยาก และค่าจ้างแพงหรือถูก เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึง อาจพิจารณาได้จาก ความสะดวก อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง และสภาพถนน

1.2 สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่นั้น ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้ได้อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานเริงรมย์ สถานบริการอื่น ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป และถ้าหากในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่นั้นไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึงความสะดวกและความใกล้เคียงที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ยากง่ายเพียงใด ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวก อาจพิจารณาได้จาก ระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ การให้บริการบ้านพัก สถานบริการต่าง ๆ ระบบสื่อความหมาย และระบบการจัดการ

1.3 สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่รวมทั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศน์ และสภาพอื่น ๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน สภาพน้ำตามแหล่งน้ำชุมชน หรือไอสะอาด และความสะอาดอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเอง และบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ย่อมจะส่งผลดีให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้นตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม อาจประกอบด้วย การสูญเสียลักษณะเด่น ความเสื่อมโทรม ความสกปรก

1.4 ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องในการใช้สถานที่แห่งนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ

ไม่มาก ถ้ามีนักท่องเที่ยวมากในที่พัก น้ำประปา ไฟฟ้า จะบริการได้ไม่เพียงพอ ปัญหาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ปัญหาผู้ก่อการร้าย ข้อจำกัดเป็นเขตหวงห้ามของราชการหรือเอกชน เป็นต้น ดังนั้นตัวแปรที่ใช้ในการประเมินข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว อาจประกอบด้วยความสะดวกในการเข้าชม เป็นเขตราชการที่ต้องขออนุญาต ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

1.5 ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ดังนั้นตัวแปรที่ใช้ในการประเมินชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว อาจพิจารณาได้จากข้อมูลจากการสอบถามนักท่องเที่ยวและประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงจำนวนนักท่องเที่ยว

2. คุณค่าแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวเปรียบเสมือนทุนเดิมของสถานที่แห่งนั้น ที่สามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ ความเป็นมา ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวสุนทรียภาพ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยวหลักเกณฑ์การพิจารณามีตัวแปรที่ใช้คือ 1. ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว 2. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว และคุณค่าแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว

1. ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว

1.1 สภาพการเข้าถึง พิจารณาจาก

1.1.1 ประเภทพาหนะและวิธีการ รวมถึงความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

1.1.2 สภาพถนน ประกอบด้วย ลาดยาง ถนนลูกรัง ความกว้าง

1.1.3 อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง

1.2 สิ่งอำนวยความสะดวก พิจารณาจาก

1.2.1 สาธารณูปโภค /สาธารณูปการ /สิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ แหล่งน้ำดื่ม แหล่งน้ำใช้ ที่จอดรถ ห้องสุขา

1.2.2 บริการบ้านพัก

1.2.3 สถานบริการ ประกอบด้วย ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก พิพิธภัณฑ์ ห้องแสดงนิทรรศการ ป้อมยาม /จุด แจ้งเหตุ ศาลานั่งพัก

1.2.4 ระบบสื่อความหมาย ประกอบด้วย ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
เจ้าหน้าที่บริการข้อมูล ป้ายสื่อความหมาย โสภทัศน์อุปกรณ์ สื่อสิ่งพิมพ์ นิทรรศการ
มัลติมีเดีย

1.2.5 ระบบการจัดการ ประกอบด้วย การรักษาความปลอดภัย ระบบการ
กำจัดขยะ

1.3 สภาพแวดล้อม พิจารณาจาก

1.3.1 การบำบัดน้ำเสีย

1.3.2 มลพิษทางอากาศ และเสียง

1.3.3 การถูกทำลายโดยน้ำมีอมมนุษย์

1.3.4 การค้าและการบริการในแหล่งท่องเที่ยว

1.3.5 การถูกบังคับทัศนียภาพ

1.3.6 ตั้งอยู่ใกล้แหล่งอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือเกษตรกรรม

1.3.7 ความสกปรก

1.4 ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว พิจารณาจาก

1.4.1 ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งในทุกฤดูกาล

1.4.2 เป็นเขตราชการที่ต้องขออนุญาต

1.5 ปริมาณการท่องเที่ยว พิจารณาจาก

1.5.1 จำนวนนักท่องเที่ยวต่อปี

1.5.2 ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในวันเสาร์ - อาทิตย์ และในฤดู
ท่องเที่ยว

2. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจาก

2.1 ระดับความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในระดับนานาชาติระดับประเทศ
หรือระดับท้องถิ่น

2.2 กิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว

2.3 ความเก่าแก่ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน

2.4 ความดึงดูดใจในสุนทรียภาพ

(Thailambon.com, 2542)

นอกจากนี้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2549) มีการจัดทำประเมินมาตรฐานแหล่ง
ท่องเที่ยวประเภทต่างๆ โดยในที่นี้ขอยกตัวอย่าง การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวแหล่ง

ห้องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศน์ที่เกี่ยวข้องโดยการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์นั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศน์อย่างยั่งยืน

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ แบ่งขั้นตอนในการประเมินออกเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นการประเมินว่าพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์หรือไม่ ซึ่งถ้าพื้นที่ที่ทำการประเมินขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่งนั้น แสดงว่าพื้นที่นั้นไม่สมควรจะพิจารณาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยข้อกำหนดในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวนั้นประกอบด้วย

- เป็นพื้นที่ธรรมชาติ หรือเป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง
- การใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

พื้นที่ที่ขอรับการประเมินจะต้องผ่านข้อกำหนดทั้ง 2 ข้อ จึงจะเข้าสู่การประเมินในขั้นตอนต่อไป คือ การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

การประเมินในขั้นตอนนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ธรรมชาติ ได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในกรณีที่ผู้รับผิดชอบดูแล พื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนมีความเหมาะสมหรือไม่ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ก็สามารถที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ธรรมชาติได้ โดยการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ซึ่งประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์	คะแนน
จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	10
ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	10
ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	10
ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	10
รวม	40

ตารางที่ 1 การประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพ
ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

ทั้งนี้ ดัชนีแต่ละข้อจะมีค่าคะแนนเท่ากับ 10 คะแนน ซึ่งแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จะต้องมีคุณสมบัติขององค์ประกอบ นี้ไม่ต่ำกว่า 2 ข้อ หรือ ได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 20 คะแนน หรือได้คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไป แต่ถ้าแหล่งธรรมชาติมีคุณสมบัติต่ำกว่า 2 ข้อ หรือได้คะแนน ต่ำกว่า 20 คะแนน แสดงว่า พื้นที่นั้นขาดความเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

แหล่งธรรมชาติที่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน ถ้าประสงค์จะขอรับการประเมินจะต้องทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์มากที่สุด รายละเอียดของค่าคะแนนเต็มในแต่ละองค์ประกอบได้แก่

องค์ประกอบในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์	คะแนน
1. ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์	40
2. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	20
3. การจัดการด้านการให้ความรู้ด้านการให้จิตสำนึก	20
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว	20
รวม	100

ตารางที่ 2 องค์ประกอบในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

ในกรณีของแบบประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แหล่งท่องเที่ยวที่จะนำไปใช้ควรมีการพิจารณาพื้นที่ของตนเองว่าตรงกับคำจำกัดความหรือไม่ ด้วย โดยจากคำนิยามข้างต้นเห็นได้ว่ากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วย

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2552) กล่าวถึงประเด็น การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540) โดย องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
2. องค์กรชุมชน
3. การจัดการ
4. การเรียนรู้

ประเด็นสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของ CBT ได้แก่

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

1. ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
2. ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่

ด้านองค์กรชุมชน

1. ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
2. มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย
3. ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ด้านการจัดการ

1. มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
  2. มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
  3. มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
  4. มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
- ด้านการเรียนรู้
5. ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง
  6. มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
  7. สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

ด้านการเรียนรู้

1. ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง
2. มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
3. สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยว กับทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน วัฒนธรรมธรรมชาติและสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชน ในการสร้างสัมพันธ์กันภายในชุมชนและการสัมพันธ์กับภายนอก ควรจะเชื่อมโยงให้เห็นการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

สำหรับเทคนิคและวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2552) อาจทำได้โดยการจัดการประชุมแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) แผนที่ชุมชน (Village Map) การกำหนดอนาคตหมู่บ้าน (Future Search Confluence: FSC) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด (SWOT) การระดมสมองโดยใช้บัตรคำ (Metaplan) หรือการสรุปเชื่อมโยงโดยใช้แผนที่ความคิด (Mind Map)

วิลคอกซ์ (David Wilcox, 2537) เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้หลักการ 10 ข้อ คือ

1. ระดับการมีส่วนร่วม
2. การนำเข้ามาเป็นสมาชิกและกระบวนการ
3. การควบคุม
4. อำนาจและวัตถุประสงค์
5. บทบาทของผู้นำ
6. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชน
7. พันธมิตร
8. ข้อตกลงร่วมกันของกลุ่ม
9. การเป็นเจ้าของความคิด
10. ความเชื่อมั่นและศรัทธภาพ

นอกจากนี้การที่จะนำแนวคิดเหล่านี้ไปสู่กระบวนการปฏิบัติ วิลคอกซ์ (2537) เสนอว่าควรมีการนัดพบพูดคุยกับคนในชุมชน ใช้สื่อต่างๆที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม สอบถามความคิดเห็นถึงแนวทางการตัดสินใจ นัดพบผู้ที่เกี่ยวข้องที่เป็นคนเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชน หาอาสาสมัคร ตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา กำหนดระยะเวลาการทำงานที่เหมาะสม

ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยศึกษาถึงกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว

ภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง หากได้เปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2552)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ

3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกย่องคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางค่านิยมและวัฒนธรรม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความคืบหน้าในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งในยุคสมัยปัจจุบันที่มีการเชื่อมโยงมนุษย์ทั่วโลก โดยรายได้จากการท่องเที่ยวในประเทศไทยปี 2551 มีรายได้เข้าประเทศกว่า 54.7 ล้านบาท หรือ 6.7% ของจีดีพี ส่วนในปี 2552 มีนักท่องเที่ยวกว่า 924 ล้านคน มีรายได้กว่า 9 แสนล้านบาท จึงต้องสนับสนุนให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเรื่องของการเรียนรู้ ความเข้าใจ หากจุดสมมุติของการท่องเที่ยวด้วยการเชื่อมต่อข้อมูลเข้าหากัน ทั้งเรื่องงานวิชาการ การท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนเป็นแกนหลัก โดยผลประโยชน์ส่วนใหญ่ต้องตกอยู่ในชุมชน เพราะหากธรรมชาติถูกทำลายการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็จะตายลงไปด้วย (หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล, 2552)

หลายประเทศได้มีการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเริ่มจากการให้ความรู้ก่อน ตัวอย่างเช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนน้ำฮ่า (Nam Ha Community-based Eco-tourism) (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2550; Lao National Tourism Administration, 2551) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ที่ดี การจัดการองค์กรและการมีส่วนร่วมที่ดี การจัดการค่านิยมและวัฒนธรรม และการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2549 : 86) โครงการนี้ชุมชนจะได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยว การดูแลผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม หรือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตป่าสงวนภูเขา

ควาย (Community based tourism at Phou Khao Khouay National Protected Area) (อ้างแล้ว : 91) แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง 2 โครงการที่ยกตัวอย่างขึ้นในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นั้น จะมีการนำร่องโดยหน่วยงานต่างชาติเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านทุน คือ UNESCO โดยประสานงานงานกับหน่วยงานในประเทศคือ องค์การท่องเที่ยวแห่งชาติลาว และยังมีอีกหลาย โครงการด้วยกันไม่ว่าจะเป็น CUSO Community Based Ecotourism Development in Attapeu, Savannakhet Ecotourism Program, GTZ Ecotourism Program in Muang Sing, EU Ecotourism Program in Vieng Phoukha, DED Ecotourism Advisory Program in Oudomxai, WWF Ecotourism Program in Champassak, Trekking in Pongsali's Nam Lan Conservation Area (Lao National Tourism Administration, 2551) ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานนอกประเทศทั้งสิ้น

การริเริ่มการสนับสนุนโดยภาครัฐก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ช่วยให้ชุมชนเกิดแนวคิด ในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้เช่นกัน ชุมชน Yeak Laom จังหวัดรัตนคีรี ประเทศกัมพูชา เริ่มต้น การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการที่รัฐนำพื้นที่ไปรวมในนโยบายการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ กระทรวงสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็ได้รับความช่วยเหลือจาก NGO นอกประเทศด้วย คือ IDRC, CIDSE, CAREERE โดยเริ่มจากการให้มีการจัดสัมมนาเรื่อง "ชนกลุ่มน้อยและการส่งเสริมการพัฒนา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา" (มิ่งสรรพ์ ชาวสะอาด, 2549 : 103) แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า โครงการนี้เมื่อได้รายได้มาแล้วจะมีการหักให้กับคณะกรรมการพัฒนาชนบทจังหวัดรัตนคีรี (Ratanakiri Provincial Rural Development) (Ratanakiri Province, 2007) ในอัตราส่วนร้อยละ 25 และ ร้อยละ 75 ที่เหลือนำไปเป็นกองทุนของชุมชน รายได้ในส่วนหลังนี้ชุมชนได้มาจากการเปิด ร้านขายของที่ระลึก งานฝีมือ และการเป็นไกด์นำเที่ยวที่ต้องมีใบอนุญาตที่ถูกต้องจากทางการด้วย อีกหนึ่งชุมชนในประเทศกัมพูชาที่มิ่งสรรพ์ ชาวสะอาด (2549 : 105) ศึกษาคือ ชุมชน Chambok ที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติหลากหลาย เช่น น้ำตก Chrak, ถ้ำค้างคาว เป็นต้น (UNDP, 2550) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตของที่ระลึกขาย นำเที่ยว การจัดสรรผลประโยชน์ในชุมชน รูปแบบ เดียวกับจังหวัดรัตนคีรี

หากชุมชนในพื้นที่เป็นหลักขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ขาด บุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ และมีความสามารถ และการสร้างความร่วมมือระหว่าง พื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลในกลุ่มพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดตัวประสานหรือ คณะทำงานเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (ปาริชาติ วิสุทธิสมภาร, 2550) อาจทำให้การท่องเที่ยว แบบชุมชนมีส่วนร่วมไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (2550) ได้จัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีหน่วยงานต่างๆที่ช่วยในการประสานงานกับชุมชน โดยมีสำนักงาน
 กลไกประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 จังหวัดมหาสารคาม โครงการกระบวนการวิจัยและพัฒนาของชุมชน เพื่อชุมชนโดยชุมชน เครือข่าย
 ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์ส่งเสริมการ
 วิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ เครือข่ายแพทย์พื้นบ้านอีสาน

การดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อ
 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ
 และมีการประสานภาคีพัฒนา โดย อพท.เห็นว่าการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันของ
 ชุมชน และงบประมาณในบางส่วนที่สนับสนุนทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
 ของชุมชนได้ครบในทุกมิติ โดยเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวนี้ มุ่งให้เกิด
 ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจกับชุมชนที่ร่วมดำเนินการ รวมทั้งเกิดการพัฒนาในมิติการฟื้นฟู
 ทรัพยากรธรรมชาติ และคุณค่าทางสังคม (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว
 อย่างยั่งยืน, 2551)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์” นี้ มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

3.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร
- หมู่บ้านหนองจาง ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
- หมู่บ้านหนองจาง ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

3.1.2 ศึกษาภาคสนาม (ฉัตรดี นนทรี, 2549 อารอบ เรื่องสังข์, 2548 และ ประไพทองเชิญ, 2548) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของหมู่บ้าน โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

- การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อหาเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
- การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว
- การศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2549) จัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548; กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2549; Thaitambon.com, 2542) โดยวิเคราะห์
- สภาพการเข้าถึง
- สิ่งอำนวยความสะดวก
- สภาพแวดล้อม
- ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว

- ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว
- คุณค่าแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว

เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เป็นประเด็นหลักในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) (สำแดง จอมเมือง, 2546) ที่มุ่งศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวผ่านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของหมู่บ้าน ซึ่งเน้นหนักในเรื่องของการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ

ประชากร คือ ชุมชนหนองจาง และ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ คณะกรรมการอาสาพิทักษ์ป่าหนองจาง รวม 11 คน

3.3 วิธีการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีการรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บข้อมูลโดยกลุ่มผู้วิจัย และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสารต่าง ๆ นิตยสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และรายงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการวิจัย

การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured observation) เป็นการวิจัยที่ใช้การพรรณนา (Descriptive) ในเรื่องที่ทำกรวิจัย ในการทำการสังเกตนักวิจัยจะไม่ทำการจดบันทึกการสังเกตโดยทันที เพราะนักวิจัยต้องเข้าร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้าน ต้องการทำให้เข้ากับธรรมชาติของสภาพสังคม และไม่ก่อให้เกิดความระแวงความสงสัยจากกลุ่มตัวอย่าง การจดบันทึกจะทำเมื่อมีโอกาสเหมาะสมหลังจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) กล่าวคือ เข้าไปร่วมทำกิจกรรมหรือเป็นสมาชิกคนหนึ่งของหมู่บ้าน โดยการเปิดเผย (Overt participant observation) ในส่วนของการศึกษาการวางแผนด้านศักยภาพของโครงสร้าง (Capacity Building Planning) (มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด, 2549) องค์กรประกอบด้านพื้นที่ องค์กรประกอบด้านการจัดการ องค์กรประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์กรประกอบด้านการมีส่วนร่วม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538; David Cruise Malloy and David A. Fennel, 2541)

การสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบมาตรฐาน (Unstructured Interview; UI) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่ได้มีการกำหนดกลุ่มหรือชุดของคำถามและเรียงลำดับที่จะใช้สัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ไม่มีรายการสัมภาษณ์เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถามปัญหาได้อย่างอิสระและกว้างขวาง ใช้ในการ

สืบหาข้อมูลปฐมภูมิในคำทั่วไปของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่สามารถหาได้จากหน่วยงานราชการ และยังใช้ในเรื่องของบริบทของพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2551)

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Schedule Interview; USI) เป็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดข้อมูลที่ต้องการจากผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคน มีคำถามเฉพาะแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยในส่วนนี้ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลส่วนที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยสัมภาษณ์จากชาวบ้าน และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในหมู่บ้านหนองจาน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2551)

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัย และแบบสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งจะประกอบไปด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของหมู่บ้าน

ส่วนที่ 3 การจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน (แบบประเมินความสำคัญ แบบประเมินความเสื่อมโทรม และแบบประเมินทรัพยากรสิ่งแวดล้อม)

ส่วนที่ 3 การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการออกแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เป็นประเด็น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การประมวลผลข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากแบบสำรวจลักษณะของหมู่บ้าน

3.5.2 การจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นสำคัญของเนื้อหา

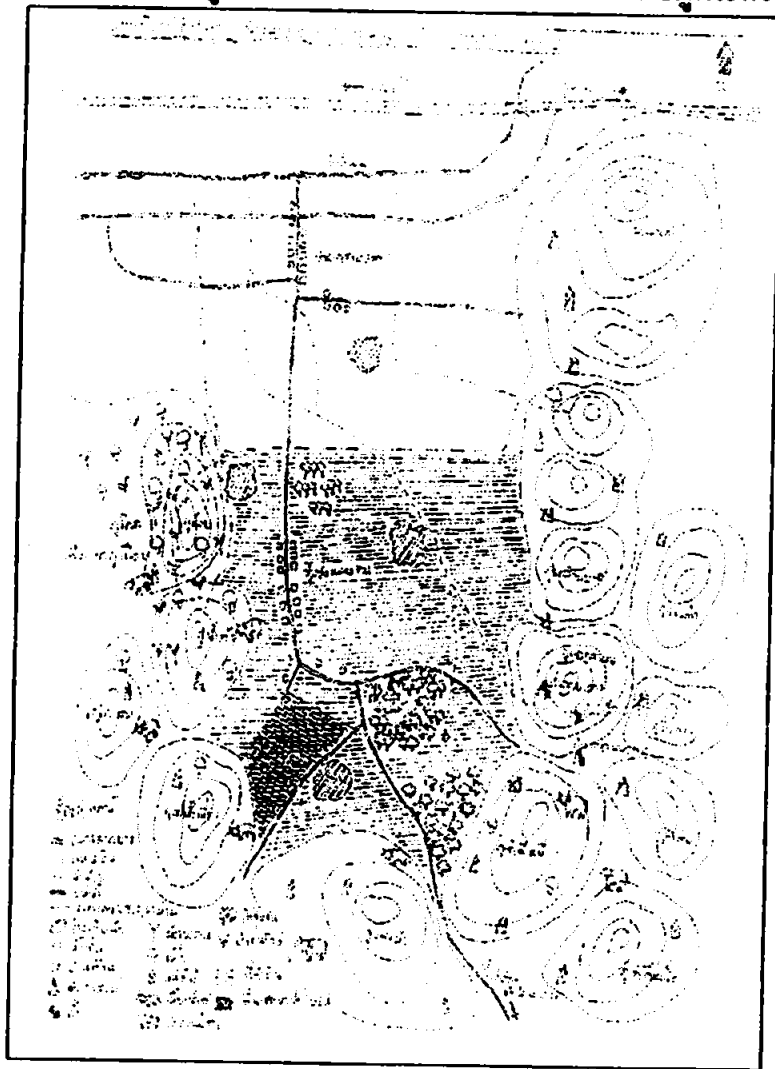
3.5.3 สรุปประเด็นสำคัญและวิเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เป็นประเด็น โดยแบ่งประเด็นดังนี้

- การให้ความรู้แก่คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้าใจถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยการสร้างจิตสำนึก (David Cruise Malloy and David A. Fennel, 2541)
- รายได้ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Ok Kenan, 2549)

- การเจาะกลุ่มเฉพาะ (Niche Market) การออกแบบพื้นที่ (Site Design) ถือเป็นกลยุทธ์ที่ Jeffrey B Zeiger และ Dan McDonald (2540)
- การวางแผนการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2550)

สถานที่เก็บข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีและเฉพาะพื้นที่ โดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (ลำปาง จอมเมือง, 2546) คือ หมู่บ้านหนองจาง ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

แผนที่ 2 แผนที่การใช้ทรัพยากร หมู่บ้านหนองจาง ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
(มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, ม.ป.ป.)

บทที่ 4 บริบทของพื้นที่

สถานที่

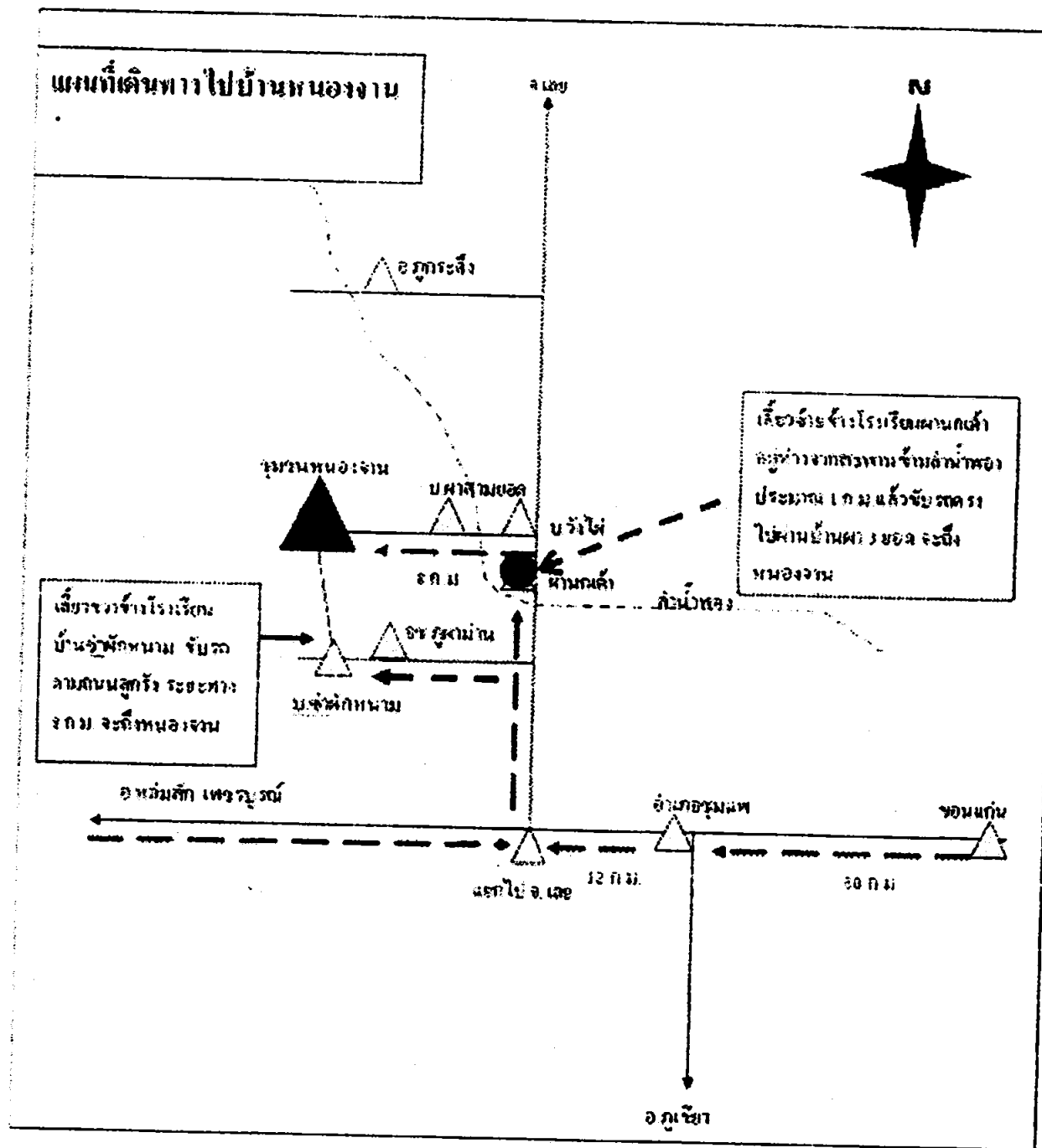
ประเภท	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
ที่ตั้ง	
หมู่บ้าน	ชุมชนหนองจาน
ตำบล	ผานกเค้า และ นาหนองทุ่ม
อำเภอ	ภูกระดึง และ ชุมแพ
จังหวัด	เลย และ ขอนแก่น
การเข้าถึง	
ประเภท	รถกระบะ, รถโดยสารไม่ประจำทาง
สภาพ	ทางลาดยางและทางลูกรัง
ระยะทาง	ประมาณ 133 กิโลเมตร จากอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

4.1 รูปแบบการเดินทางระยะทาง

4.1.1 จากกรุงเทพฯ โดยรถประจำทางและรถปรับอากาศกรุงเทพฯ - เลย, กรุงเทพฯ-เชียงคาน ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 201 ลงที่ผานกเค้า แล้วต้องเดินทางเข้าไปอีก 8 กิโลเมตรจะถึงชุมชนหนองจาน

4.1.2 จากขอนแก่น โดยรถยนต์โดยสาร (ขอนแก่น - เลย) ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 201 ลงที่ผานกเค้า ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองขอนแก่น 125 กิโลเมตร การเดินทางสามารถใช้เส้นทางหลัก คือ ถนนสายมะลิวัลย์เป็นเส้นทางหลักระหว่างจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดเลย และถนน รพช. เป็นเส้นหลัก แล้วต้องเดินทางเข้าไปอีก 8 กิโลเมตรจะถึงชุมชนหนองจาน

แผนที่แสดงที่ตั้งสถานที่ท่องเที่ยวและการเข้าถึง

แผนที่ 3 การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว
กิตติ โพธิ์เตมีย์, 12 กรกฎาคม 2552

4.2 ประวัติความเป็นมา

ชุมชนหนองจาน เริ่มเข้าบุกเบิกพื้นที่ทำกินเมื่อปี พ.ศ. 2508 มีกลุ่มชาวบ้านกลุ่มแรกอพยพมาจากบ้านนาช่าง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น คือนายเวียง นายกอง นายหวาง และนายทอง แล้วมีกลุ่มที่สองเข้ามาเพิ่มอีกในปี พ.ศ. 2512 มีนายฉลอง ฤทธิ์นวน นายทองศักดิ์ พร้อมพรรคพวก และในราวปี พ.ศ. 2518 มีชาวบ้านจากจังหวัด ขอนแก่น นำโดยนายพูน แสนจันทร์ และหนองบัวลำภู นำโดยนายหาญ บัวจารย์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายตามที่ทำกินอีกประมาณ 30 ครัวเรือน และมีการประกอบอาชีพกสิกรรมเรื่อยมา

พ.ศ. 2529 ทางราชการ โดยกรมทหารพราน ที่ 25 กองร้อยที่ 10 จังหวัดขอนแก่น ได้ส่งเจ้าหน้าที่ มาขอรังให้ชาวบ้านทั้งหมดย้ายไปอยู่ที่บ้านชำผักหนาม ขณะนั้นมีชาวบ้านประมาณ 280 ครัวเรือน โดยสัญญาว่า จะจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้ใหม่ แต่เมื่อย้าย ไปตั้งบ้านเรือนบริเวณชำผักหนาม ได้เพียง 2 ปี ชาวบ้านไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน จึงได้อพยพกลับมาอาศัยในบริเวณที่เป็นที่ทำกินเดิมของคนอีก ขณะเดียวกันทางราชการได้ปลูกป่าทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านจนหมดสิ้น

ในเดือน เมษายน 2534 ทางรัฐบาล (รสช.) ได้มีโครงการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมป่าดงลาน (คจก.) โดยได้อพยพชาวบ้านหนองจานให้ออกไปอยู่ในหมู่บ้านผาสายมอด ตำบล ผานกเค้า อำเภอ ภูกระดึง จังหวัดเลย ต่อจากนั้นในเดือน ธันวาคม ทางราชการได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ภูผาม่านครอบคลุมพื้นที่หนองจานทั้งหมดรวมทั้งขอรังให้ชาวบ้านที่ยังอาศัยอยู่ที่หนองจาน ทุกครัวเรือนออกจากพื้นที่โดยให้สัญญาว่าจะจัดหาที่ทำกินให้ใหม่

ในเดือนกรกฎาคม 2535 โครงการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมป่าดงลาน (คจก.) ได้ถูกยกเลิก ชาวบ้านจำนวน 34 ครัวเรือน จึงได้อพยพกลับคืนมาทำกินที่หนองจานอีกครั้ง แต่ยังคงอยู่กระจายในที่ดินทำกินของตนเองเช่นเคย จนมาถึงปี 2536 ชุมชนหนองจานได้รวมกลุ่มเป็นชุมชนขึ้น เพื่อร่วมกันดูแลทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมป่าไม้ ชื่อว่า “หมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่านครหนองจาน” มีแผนงานฟื้นฟูป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ในที่ทำกินของตัวเอง โดยกำหนดระยะเวลา 6 ปี ด้วยรูปแบบวนเกษตรปลูกไม้ผล ไม้ใช้สอยในที่ตัวเอง เลี้ยงสัตว์ในที่ทำกิน และอนุรักษ์สัตว์ป่าทุกชนิด เป็นต้น นับจากนั้นมาถือเป็นการก่อเกิดเป็นชุมชนหนองที่สมบูรณ์

ในปี พ.ศ. 2544 ชุมชนหนองจานได้เข้าร่วมโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ อย่างยั่งยืน โดยกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วในปี 2547

จนถึงปัจจุบัน เข้าร่วมโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมอุทยานแห่งชาติ ภูผาม่าน กรมอุทยานแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในเดือน มีนาคม พ.ศ. 2550 เจ้าหน้าที่ จากอำเภอภูกระดึง เข้าร่วมประชุมชาวบ้านและได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบว่า จะย้ายทะเบียนบ้านชาวบ้านหนองจาน จำนวน 43 ครัวเรือน ออกจากสำนักทะเบียน อำเภอภูกระดึง ไปอยู่ ทะเบียนกลาง เนื่องจาก บริเวณพื้นที่หนองจาน อยู่ในเขตปกครอง ของ ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เดือน เมษายน พ.ศ. 2550 ชาวบ้านหนองจาน จำนวน 42 ครัวเรือน ได้ขอย้ายทะเบียนบ้าน จากอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย มาขึ้นกับ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และได้ทะเบียนบ้าน อยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น โดยให้เป็นหมู่ที่ 11 เช่นเดียวกับบ้านชำผักหนาม แต่บ้านเลขที่เรียงจากบ้านเลขที่ 1 - 42 ของบ้านหนองจาน ดังนั้น บ้านหนองจาน มีบ้านเลขที่เป็นของตนเอง แต่ใช้หมู่ เดียวกันกับบ้านชำผักหนาม ซึ่ง ทั้งสองหมู่บ้านอยู่ห่างกัน 8.3 กิโลเมตร ต่อมาเดือนตุลาคม พ.ศ. 2550 มีชาวบ้านย้ายทะเบียนบ้าน มาอยู่กับ บ้านหนองจานอีก 1 ครัวเรือน ทำให้ บ้านหนองจานมี จำนวน ครัวเรือนทั้งหมด 43 ครัวเรือน ในปัจจุบัน

ชุมชนหนองจานมีพัฒนาการในการเป็นชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่บุกเบิกที่ดินทำกิน ในช่วงปี 2508 - 2509 เริ่มต้นจาก 2 ครอบครัวยุคเป็น 280 ครอบครัวยุค การทำกิจกรรมเพื่อการยังชีพ คือการปลูกข้าวพอกิน และปลูกพืชผักที่จำเป็นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตนั้นเป็นเครื่องมือพื้นฐาน เช่น จอบ มีด ขวาน เป็นต้น มีการล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหาร เนื่องจากสภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์สัตว์ป่าชุกชุม ช่วงที่ 2 คือ การถูกอพยพจากที่ดินทำกิน ในช่วงปี 2529 - 2535 จะเห็นว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวชาวบ้านถูกอพยพออกจากพื้นที่ถึง 2 ครั้ง คือ ปี 2529 และปี 2535 การประกอบอาชีพไม่ต่อเนื่องรูปแบบการผลิตยังคงเป็นรูปแบบเดิม แต่การล่าสัตว์น้อยลง เพราะสภาพป่า เสื่อมโทรมลง พืชที่ปลูกนอกจากปลูกข้าวและพืชผักพื้นฐานแล้ว ชาวบ้านปลูกพืชอย่างอื่นเพื่อขายด้วย นั่นคือ ถั่วแดง ข้าวโพดเครื่องมือยังคงเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินมีข้อขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวบ้านไม่สามารถใช้เครื่องจักรกลในการเกษตรได้ ช่วงที่ 3 คือช่วงที่ชุมชนหนองจานความมั่นคงในที่ดินทำกิน 2536 - ปัจจุบัน ภายหลังจากที่มีการยกเลิกโครงการ คจก. ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเข้มแข็งขึ้น มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนมีอิสระในการประกอบอาชีพมากขึ้น ในปี 2536 เริ่มมีการนำเครื่องจักรกลเช่นรถไถเดินตามไปจนถึงรถไถใหญ่ มีนายหน้าจากอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยมาติดต่อรับจ้างไถในพื้นที่หนองจาน ซึ่งในระยะเวลาเพียง 3 ปี คือ จากปี 2536 - 2539 พื้นที่ป่าลดลงอย่างมากจากการบุกเบิกพื้นที่ทำกิน พืชที่ปลูกเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก ปลูกข้าวไร่พอกิน มีการปรับพื้นที่ให้เป็นพื้นที่นามมากขึ้น ปี 2541

ชาวบ้านเริ่มนำปุ๋ยเคมีเข้ามาใช้ ในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2543 ได้นำสารกำจัดวัชพืชเข้ามา ใช้ในกระบวนการผลิต ปี 2546 มีการใช้สารเคมีแบบครบวงจร ทั้งปุ๋ยเคมี สารกำจัดวัชพืชและ คัดรพืช เป็นผลทำให้ดินเสื่อมสภาพอย่างมากผลผลิตลดลงชาวบ้านขาดทุนจากการปลูกข้าวโพด จากปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้นรวมถึงสภาพอากาศแห้งแล้ง ปี 2549 - ปัจจุบัน จากบทเรียนที่ได้จาก การปลูกข้าวโพดในช่วงที่ผ่านมาทำให้ชาวบ้านขาดทุน ประกอบกับดินบางแปลงไม่สามารถปลูก ข้าวโพดได้ชาวบ้านจึงปลูกมันชาวบ้านสำปะหลังแทนข้าวโพดมากขึ้น

ปัจจุบัน ชุมชนหนองจานเป็นกลุ่มชาวบ้านที่พึ่งย้ายทะเบียนราษฎร จากอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย มาอยู่ใน ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2550 นี้ทั้งสิ้น จำนวน 43 ครัวเรือน ประชากร จำนวน 120 คน มีพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่านทั้งหมด 1,810.94 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยจำนวน 23 ไร่ เป็นพื้นที่สำนักสงฆ์ จำนวน 60 ไร่ พื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่ ทำการเกษตร สภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบ ความลาดชันตั้งแต่ 0 - 20 องศาความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 250 - 350 เมตร มีภูเขาหินปูนล้อมรอบ ทางด้านทิศตะวันออก ติดกับภู ดิหมี่ ถ้าพระยานาคราช อุทยานฯภูผาม่าน ทิศตะวันตกติดกับกับภูโลก อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ทิศเหนือติดต่อกับบ้านผาสามยอด และทิศใต้ติดต่อกับภูแฝงม้า ชำภูณ อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน และบ้านชำผักหนาม ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ชาวบ้านชุมชนหนองจานทั้งหมด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การใช้พื้นที่เพื่อ การเกษตร กรรมคิดเป็น ร้อยละ 70 ปลูกมันสำปะหลัง ร้อยละ 20 ปลูกข้าว พื้นที่ที่เหลือปลูกไม้ผลและข้าวโพด คิดเป็นร้อยละ 10 ของพื้นที่ เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนมากเป็นเนินเขามีพื้นที่ราบที่สามารถปลูกข้าว นาได้ แต่ผลผลิตของข้าวที่ปลูกนั้นได้ผลผลิตต่ำ กว่าที่ควรจะเป็น คือประมาณ 60 ถัง ต่อไร่ ทั้งที่ เป็นข้าวนา สาเหตุเนื่องมาจาก สภาพพื้นที่ล้อมรอบด้วยภูเขาหินปูน ดังนั้นน้ำที่ไหลลงนาข้าว จึง เป็นน้ำหินปูน ทำให้ข้าวไม่แตกกอหรือบางแปลง เมล็ดข้าวไม่สมบูรณ์ ผลผลิตจึงได้น้อย ส่งผลให้ ชาวบ้านชุมชนหนองจานมีข้าวไม่พอกิน จากการเก็บข้อมูลพบว่า ชาวบ้านต้องซื้อข้าว ประมาณ 4 - 5 เดือน โดยมีค่าใช้จ่ายเฉพาะการซื้อข้าว ประมาณ 900 - 1,200 บาท ต่อเดือนและมีแนวโน้ม ที่จะต้องจ่ายเพิ่มขึ้นเพราะราคาข้าวสูงขึ้น

นอกจากปัญหาเรื่องข้าวไม่พอกินแล้ว การเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็เกิดขึ้นด้วยกล่าวคือ

การเสื่อมโทรมของดินและการปนเปื้อนของสารพิษในน้ำ ลักษณะดินของชุมชนหนองจาน เป็นดินชุด ภูกระดึง ซึ่งตามปกติ ดินชุดนี้ มีลักษณะ เป็นดินร่วม ปนทราย สามารถกักเก็บน้ำได้ดี มีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตร แต่การปลูกพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ จะต้องใช้สารเคมีจำนวนมาก จากการสอบถามข้อมูล พบว่า การปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ 10 ไร่ ใช้ปุ๋ยเคมี 100 กิโลกรัม ใช้สาร

กำจัดวัชพืช ประเภทคลุมซิม 10 ลิตร ต่อหนึ่งฤดูการผลิต ซึ่งสารเคมีเหล่านี้มีผลทำให้ดิน จืด และแข็งตัว ไถพรวนยาก ไม่สามารถไถรถไถเดินตามไถได้ ชาวบ้านต้องเสียค่าจ้างรถไถใหญ่ไถพรวน และไถยกร่อง 650 บาท ต่อไร่ ขณะเดียวกัน ระบบการผลิตที่ลงทุนสูงเช่นนี้ เกษตรกร จำเป็นต้องใช้พื้นที่ให้มากที่สุด โดยการขยายพื้นที่ทำให้ต้นไม้ที่อยู่ริมห้วยต่างๆ ถูกทำลายและดินที่ไถถูกชะล้างลงในลำห้วย ทำให้ลำห้วยตื้นเขิน ซึ่งจากสภาพพื้นที่ของหนองจาง มีลักษณะเป็นเขาหินปูน มีสภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ จัดอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ชั้น 3 เอ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นน้ำซับหรือตาน้ำ แล้วจึงกลายเป็นลำห้วยต่างๆ ลำห้วยที่สำคัญได้แก่ ห้วยชำจำปา ห้วยชำแดง ห้วยทับร้าง ห้วยหินกองและห้วยหนองจาง ซึ่งห้วยต่างๆ เหล่านี้ยกเว้นห้วยหนองจาง จะไหลลงลำน้ำพองทั้งสิ้น จากข้อมูลการใช้สารเคมีข้างต้น จะเห็นว่า น้ำตามลำห้วยต่างๆ มีการปนเปื้อนสารพิษอย่างแน่นอน

การเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ สภาพป่าไม้บริเวณรอบพื้นที่ทำกินของหนองจาง ประกอบไปด้วยภูเขา นับจากทิศเหนือ คือ ภูน้อย หรือภูซาง ทิศตะวันออก คือ ภูผาสามยอด ภูน้อยต่ำลายแทง ภูตุ้งไฟหรือภูต้าง ภูจอมธาตุ ภูยังน้อย และภูผากลางดง ทิศใต้ คือ ภูของบักจ้อย ภูซาคูณ ภูแผงม้า ภูผาน้ำเที่ยง ภูยาวหรือภูผาขวาง และภูหมากน้ำ และทิศตะวันตก คือ ภูผาน้ำเที่ยง ภูหมากน้ำ ภูยาวหรือภูผาขวาง ที่ต่อจากค้ำนทิศใต้ ภูสว่างเสือ และภูโลก แบ่งตามลักษณะของป่าได้ 3 ประเภท ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ประดู่ ยางนา ตะเคียนทอง พลวง และมีไม้ขึ้นหนาแน่น และหลายชนิด เช่น ไม้ไร่ ไม้ซาง ไม้เข็ม ไม้รวก เป็นต้น ป่าเต็ง รัง พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ เต็งรัง ไม้พื้นล่างประกอบด้วยไม้พุ่มขนาดเล็ก และหญ้าชนิดต่างๆ และบริเวณริมห้วยเป็น ป่าดิบแล้ง มีพันธุ์ไม้ที่เด่นคือ ข่อยหนาม และมะเดื่อ การใช้ประโยชน์ของชุมชนส่วนใหญ่จะเข้าไปเก็บหาเห็ดและหน่อไม้ ตามภูต้างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น แต่บริเวณที่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์มากกว่าพื้นที่อื่น คือ บริเวณภูโลก ภูหมากน้ำ ภูผาน้ำเที่ยง ซึ่งทั้ง 3 พื้นที่ที่กล่าวถึงนี้ นอกชวามีชาวบ้านจากหนองจางเข้าไปเก็บหาแล้ว ยังมีชุมชนอื่นๆ เข้ามาใช้ประโยชน์ ร่วมด้วยเช่นกัน เป็นเหตุให้ต้นไม้ถูกลักลอบตัดจากบุคคลภายนอกอย่างมาก จากการสังเกตบริเวณภูโลก บางแห่งจะมีร่องรอยของการตัดไม้ให้เห็นได้ชัด ซึ่งสำคัญเฉพาะชาวบ้านในชุมชนหนองจางไม่มีการตัดไม้แน่นอน ทั้งนี้เพราะชุมชนหนองจาง ได้รับการสนับสนุนจากกรมป่าไม้ ใช้ชื่อว่า "หมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่านครหนองจาง" มาตั้งแต่ปี 2536 ประกอบกับจากการสังเกตสภาพการก่อสร้างบ้านเรือนในชุมชนหนองจางพบว่า บ้านเรือนของชาวบ้าน จะทำบ้านหลังเล็กๆ ส่วนมากเป็นบ้านชั้นเดียว มีฝาผนังเป็น อิฐบล็อกหรือไม้ไผ่สับ บ้านบางหลังยกพื้นสูงแต่มีพื้นเป็น ไม้ไผ่สับเช่นกัน นอกจากนั้นชาวบ้านชุมชนหนองจางมีความรู้เรื่องการทำบ้านดินซึ่งในอนาคตจะมีการพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านดิน เพื่อลดการใช้ไม้ในการทำบ้านด้วย ซึ่งปัญหาการลักลอบตัดไม้

จากบุคคลภายนอกนี้ ทั้งชุมชนและอุทยานฯ ภูผาม่านเองยังไม่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพราะขาดบุคลากร ในส่วนของชุมชนหนองจานเองทำได้เพียงการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสหากมีการพบเห็นการลักลอบตัดไม้เท่านั้น ส่วนการเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น เป็นการทำให้สภาพดิน ฟ้า อากาศ ทัศนียภาพ โดยนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในถ้ำนครราชสีมา ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน และอาจจะกล่าวได้ว่าถ้ำนครราชสีมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอุทยานฯ ภูผาม่านและจังหวัดขอนแก่นก็เป็นได้ (มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, 2550)

4.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

พื้นที่ของชุมชนเป็นพื้นที่ป่าเขาหินปูน มีสภาพเป็นป่าดิบเขา และมีถ้ำต่างๆ ที่สวยงาม

4.3.1 ถ้ำ ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของชุมชนหนองจาน โดยมีอยู่ 3 ถ้ำ ได้แก่

- ถ้ำพญานาคราช เป็นถ้ำที่มีความสวยงามมากที่สุด โดยนักท่องเที่ยวจะพบกับบรรยากาศภายในถ้ำที่เย็นสบาย ถ้ำมีลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ มีหินงอกหินย้อยที่มีลักษณะต่างๆ เมื่อกระทบกับแสงไฟจะมีประกายระยิบระยับงดงาม ตระการตา และยังมีหินงอกหินย้อยที่มีรูปร่างคล้ายเสา ตามตำนาน เล่าขานกันมาว่าเป็นเสาหลักเมืองบาดาลของพญานาคราช มีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ถ้าเดินลึกเข้าไปอีกจะเจอหินงอกหินย้อยที่มีรูปร่างเหมือนหางพญานาค 2 หาง เชื่อกันว่าเป็นหางของพญานาคตัวผู้และตัวเมีย เพดานถ้ำสามารถทะลุไปยอดเขาซึ่งนักท่องเที่ยวใช้เป็นจุดชมวิวได้

- ถ้ำเกล็ดแก้ว เป็นถ้ำที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับถ้ำพญานาค โดยถ้ำทั้ง 2 นักท่องเที่ยวสามารถเดินทะลุถึงกันได้ ภายในถ้ำนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับบรรยากาศที่อบอุ่น และยังมีหินงอกหินย้อย รูปร่างคล้ายเจดีย์ อยู่ 2 องค์ เรียกกันว่า เจดีย์คู่รัก และยังเชื่อกันว่าถ้ำมาที่ถ้ำเกล็ดแก้วแล้วอธิฐาน ขอร้องเกี่ยวกับความรักแล้วจะสมหวัง

- ถ้ำลายแทง เป็นถ้ำที่นักท่องเที่ยวจะได้พบกับภาพเขียนสีโบราณ ซึ่งจะมีพื้นที่ประมาณ 2 ตารางเมตร เป็นภาพที่มีลักษณะเป็นภาพเขียนสีแดง เป็นรูปคนและสัตว์ในลักษณะต่างๆ ประมาณ 70 ภาพ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงอารยธรรมและการดำรงชีวิตของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์กว่า 2,000 ปี

4.3.2 ป่าไม้ เนื่องจากพื้นที่เป็นเทือกเขาหินปูนที่มีความสูงชันสลับซับซ้อนกันเป็นแนวยาว พืชพรรณประกอบด้วย ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ประดู่แดง ตะแบก มาค่าโมง ไม้ต่างๆ สัตว์ป่าที่พบ ได้แก่ เลียงผา หมูป่า ลิง กระต่าย ตะกวด ฯลฯ ประมาณ 14 ชนิด

4.3.3 กูเขา จะเป็นเทือกเขาหินปูนที่มีความสูงชันสลับซับซ้อนกันเป็นแนวยาว และมีลักษณะรูปร่างแตกต่างกัน จึงเป็นที่มาของชื่อต่างๆ เช่น ผาสามผอด ผานกเค้า ซึ่งมีลักษณะที่สวยงาม

4.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น

4.4.1 บ้านดิน

เป็นบ้านที่ทำจากดินที่มีอยู่ภายในชุมชนหนองจาน เป็นบ้านที่มีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียว โครงสร้างทำจากหินทั้งหมด แต่คานจะทำจากไม้สัก หลังคามุงด้วยหญ้าคา เมื่อเข้าไปภายในตัวจะรู้สึกเย็นสบาย บ้านดินในปัจจุบันมีอยู่ 3 หลัง เป็นบ้านหลังเล็กๆ 2 หลัง ใช้เป็นที่พักอาศัยสามารถนอนพักค้างคืนได้ และหลังใหญ่อีก 1 หลัง ใช้เป็นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว และเป็นที่พักประชุมต่างๆ ในอนาคตจะมีการสร้างบ้านดินเพิ่มขึ้น มีการจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เช่น มีการจำลองภาพเขียนสีโบราณที่อยู่ในถ้ำลายแทง การเก็บรวบรวมของเก่าต่างๆ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการล่าสัตว์ป่า เป็นต้น การจัดทำบ้านดิน จะเป็นการลดปริมาณในการใช้ไม้ในการก่อสร้างบ้าน ซึ่งเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4.4.2 โฮมสเตย์ (Home Stay)

จะเป็นบ้านพักที่ให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างคืนกับเจ้าบ้าน เพื่อเป็นการเรียนรู้สัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชน บ้านพักแบบโฮมสเตย์ในชุมชนหนองจาน สามารถใช้เป็นที่พักได้ทุกหลังคาเรือน

4.4.3 พืชผลทางการเกษตร

ชุมชนหนองจานได้มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น สวนผลไม้ จะมีผลไม้จำพวก ลำไย มะขาม มะม่วง ซึ่งให้ผลผลิตที่ดี นอกจากนี้ยังมีการปลูกข้าว ข้าวโพด มะเขือเทศ มันสำปะหลัง เป็นการปลูกพืชหมุนเวียน การทำการเกษตรจะทำการเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พืชผลทางการเกษตร สามารถจัดจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวได้ เป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

4.5 กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities)

4.5.1 กิจกรรมทางธรรมชาติ

1. กิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

เป็นกิจกรรมการเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติในบริเวณผาสายยอด โดยเป็นเส้นทางเดินเท้าในบริเวณป่า ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินป่าไปตามเส้นทางที่กำหนดไว้โดยระหว่างสองข้างทางการเดินป่า นักท่องเที่ยวจะพบและเรียนรู้กับพืชพันธุ์และสัตว์ป่าที่ดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณผาสายยอด ดังนี้ พืชพรรณธรรมชาติจะประกอบด้วยพืชพรรณตามสภาพป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด เช่น ประดู่แดง ตะแบก เต็ง รัง พลวง ยาก ลัก ไม้ชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้พื้นล่างที่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นในบริเวณป่า เช่น หวาย กล้วยไม้ป่า หญ้าคา แฝก พืชสมุนไพร เป็นต้น นอกจากการเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติของพืชพรรณในบริเวณผาสายยอด นักท่องเที่ยวยังสามารถพบและเรียนรู้กับพันธุ์สัตว์ป่านานาชนิดอีกด้วย เช่น นกนานาชนิด ลิง ค่าง ไก่ป่า กระต่ายป่า ผีเสื้อนานาชนิด เป็นต้น

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ เพราะ นักท่องเที่ยวจะได้พบและสัมผัสกับพรรณพืช สัตว์นานาชนิด และได้เรียนรู้ได้รับความรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้ออกกำลังกายจากการเดินป่าในบริเวณของผาสายยอดด้วย

2. กิจกรรมการชมถ้ำ

เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้เที่ยวชมถ้ำต่างๆ ที่พบในบริเวณชุมชนหนองจวน โดยชุมชนหนองจวนพบถ้ำที่อยู่ในบริเวณชุมชน ดังนี้

- ถ้ำพญานาคราช เป็นถ้ำที่มีความสวยงามมากมีสุด โดยนักท่องเที่ยวจะพบกับบรรยากาศภายในถ้ำที่เย็นสบาย ถ้ำมีลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ มีหินงอกหินย้อยที่มีลักษณะต่างๆ เมื่อกระทบกับแสงไฟจะมีประกายระยิบระยับ งดงาม ตระการตา และยังมีหินงอกหินย้อยที่มีรูปร่างคล้ายเสา ตามตำนาน เล่าขานกันมาว่าเป็นเสาหลักเมืองบาดาลของพญานาคราช มีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ถ้ำเดินลึกเข้าไปอีกจะเจอหินงอกหินย้อยที่มีรูปร่างเหมือนหางพญานาค 2 หาง เชื่อกันว่าเป็นหางของพญานาคตัวผู้และตัวเมีย เพดานถ้ำสามารถทะลุไปยอดเขาซึ่งนักท่องเที่ยวใช้เป็นจุดชมวิวดูได้
- ถ้ำเกล็ดแก้ว เป็นถ้ำที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับถ้ำพญานาค โดยถ้ำทั้ง 2 นักท่องเที่ยวสามารถเดินทะลุถึงกันได้ ภายในถ้ำ

นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับบรรยากาศที่อบอุ่น และยังมีหินงอกหินย้อย รูปร่างคล้ายเจดีย์ อยู่ 2 องค์ เรียกกันว่า เจดีย์คู่รัก และยังเชื่อกันว่าถ้ามาที่ถ้ำเกล็ดแก้วแล้วอธิฐาน ขอพรเกี่ยวกับความรักแล้วจะสมหวัง

ถ้ำลายแทง เป็นถ้ำที่นักท่องเที่ยวจะได้พบกับภาพเขียนสีโบราณ ซึ่งจะมีพื้นที่ประมาณ 2 ตารางเมตร เป็นภาพที่มีลักษณะเป็นภาพเขียนสีแดง เป็นรูปคนและสัตว์ในลักษณะต่างๆ ประมาณ 70 ภาพ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงอารยธรรมและการดำรงชีวิตของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์กว่า 2,000 ปี

กิจกรรมการชมถ้ำนี้ทำให้นักท่องเที่ยวได้ชมความงดงามของหินงอกหินย้อย และเรียนรู้การเกิดหินงอกหินย้อย นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ภาพเขียนสี อารยธรรมและการดำรงชีวิตของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยกิจกรรมการชมถ้ำ นักท่องเที่ยวสามารถนำรถยนต์ส่วนตัวหรือนั่งรถอู่ติดของคนในชุมชน ไปจอดยังบริเวณเชิงเขา ก่อนเดินทางไปเที่ยวชมถ้ำ

3. กิจกรรมการปีนเขา

เป็นกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่รักการผจญภัย ชอบความท้าทาย โดยมีอุปกรณ์ช่วยในการปีนเขา หรืออาจไม่มีก็ได้ โดยนักท่องเที่ยวจะได้ปีนเขาขึ้นไปสู่ออกเขาของผาสายยอด

กิจกรรมการปีนเขา เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจอีกอย่าง ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาปีนเขาจะรู้สึกตื่นเต้น และได้รับความภาคภูมิใจที่สามารถพิชิตยอดเขาได้

4.5.2 กิจกรรมทางวัฒนธรรม

1. กิจกรรมการพักโฮมสเตย์ (Home Stay) เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวชุมชนหนองจานอย่างแท้จริง โดยนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่เช้าจนถึงเข้านอน เช่น นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้การทำไร่ ทำสวน ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวชุมชน การทำอาหารที่มาจากวัตถุดิบของท้องถิ่น

2. กิจกรรมการเยี่ยมชมบ้านดิน เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมบ้านที่ทำจากดิน ซึ่งเป็นบ้านที่ทางชุมชนรวมกันสร้างขึ้น เพื่อลดการใช้ไม้ คือ ลดการตัดไม้จากป่า เพื่อนำมาสร้างบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้กระบวนการ ขั้นตอนการสร้างบ้านดิน รวมถึงวัตถุดิบ ส่วนผสมที่นำมาใช้ทำบ้านดิน

กิจกรรมนี้นักท่องเที่ยวจะได้ความรู้ใหม่ๆและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติด้วย

4.6 สภาพปัจจุบัน

สภาพบริเวณ	ค่อนข้างสะอาด
สภาพแวดล้อม	มีต้นไม้มากจำพวกผลไม้ ต้นสน และพืชผลทางการเกษตร มีความร่มรื่นดี
มลภาวะ	ไม่ค่อยมีปัญหาในด้านมลภาวะ
ความประทับใจ	คนในชุมชนมีน้ำใจดีงาม เป็นกันเอง
ลักษณะเด่น	ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม กิจกรรมและวิถีชีวิตของชุมชน

4.7 สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ

ที่พัก	มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบบ้านดิน โคมสเคย์และกางเต็นท์
ร้านอาหาร	ในบริเวณหมู่บ้านยังไม่มีร้านขายอาหาร จะมีร้านขายของซึ่งเป็นลักษณะร้านขายของชำ
ร้านขายของที่ระลึก	ยังไม่มีร้านขายของที่ระลึกเป็นรูปธรรม
ห้องน้ำ/ส้วม	มีตามบ้านของชาวบ้าน และบริเวณบ้านดิน
ที่จอดรถ	ในบริเวณหมู่บ้านไม่มีที่จอดรถแบบเป็นทางการ ถ้านักท่องเที่ยวมาต้องจอดตามถนนหรือบ้านของคนในชุมชน
ป้าย/เครื่องหมายบอกทางป้ายบอกทาง	มีแต่น้อยและไม่ละเอียดพอ มีสภาพที่เก่าและไม่แข็งแรง
การประชาสัมพันธ์	ยังไม่มี การประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนในส่วนของชุมชนหนองจาน แต่สถานที่ท่องเที่ยวบางจุดมีในแผ่นพับของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน
การดูแลรักษา	การดูแลรักษาในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว การตั้งคณะกรรมการอาสาพิทักษ์ป่า
หน่วยงานรับผิดชอบ	อยู่ในส่วนของการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลนาหนอง

ท่อม แต่ยังไม่ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน และเนื่องจากเพิ่งย้ายทะเบียนราษฎรจากจังหวัดเลย แต่ก่อนอยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเลยแต่เริ่มจะมีโครงการเข้ามาพัฒนาในส่วนของสาธารณูปโภคจากตำบลนาหนองท่อม

4.8 สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ

น้ำดื่ม/น้ำใช้/น้ำประปา	มีน้ำดื่มน้ำใช้ที่เพียงพอ น้ำที่ได้มาจากแหล่งน้ำทางธรรมชาติที่เรียกว่า น้ำซึม และมีการต่อน้ำประปามาจากภูเขา
การระบายน้ำ/กำจัดน้ำเสีย	ชาวบ้านจัดการดูแลเอง เช่น โดยการเผาขยะ น้ำเสียไม่ได้ มีการนำกลับมาบำบัด ปล่อยทิ้งเลย แต่ไม่ค่อยมีน้ำเสีย
ไฟฟ้า	มีระบบไฟฟ้าภายในชุมชนจะใช้แผงโซลาร์เซลล์
ระบบสื่อสาร	ไม่มีตู้โทรศัพท์สาธารณะตามจุดต่างๆ ภายในชุมชนมีการใช้โทรศัพท์มือถือ
การกำจัดขยะ	มีถังขยะตามบริเวณหน้าบ้าน แต่ไม่มีเทศบาลมาดูแล ชาวบ้านจัดการเองโดยการเผาขยะ แต่ไม่ค่อยมีขยะ
สวัสดิภาพ/ความปลอดภัย	มีการจัดตั้งกรรมการหมู่บ้านช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยว และมีชุมชนอาสาพิทักษ์ป่านครหนองจาน มีเวรยามเฝ้าระวังรักษาความปลอดภัย
กิจกรรมในปัจจุบัน	มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนอาสาพิทักษ์ป่านครหนองจาน 2. มัคคุเทศก์ 3. กองทุนชุมชน

4.9 สิ่งอำนวยความสะดวก/การบริการ

มีร้านค้า ร้านอาหาร ไม้ที่ร้าน

สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ ปัญหาด้านน้ำประปาไม่มีน้ำประปาแต่ใช้น้ำจากธรรมชาติ ที่เรียกว่า น้ำซึม

การดูแลรักษา	ค้ำถนนยังมีสภาพไม่ดี
ความงาม	ด้านไฟฟ้ามีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือน แต่เป็นไฟฟ้าในรูปแผงโซลาร์เซลล์ เพื่อเป็นการประหยัดพลังงาน
	การดูแลรักษาในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติ มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการทำการเกษตรอินทรีย์
	ในบริเวณชุมชนหนองจาง มีบรรยากาศที่เงียบสงบ ร่มรื่น แต่บางที่ ต้องมีการปรับปรุงภูมิทัศน์

4.10 ปัญหาปัจจุบัน

การเข้าถึง	การเข้าถึงหมู่บ้านเป็นทางลูกรัง ห่างจากถนนสายหลัก ประมาณ 8 กิโลเมตร
สภาพบริเวณ	ไม่มีปัญหาด้านความสะอาด
สภาพแวดล้อม	สภาพแวดล้อมมีความสวยงาม ร่มรื่น เต็มไปด้วยป่าไม้ และพืชผลทางการเกษตร เช่น ลำไย ที่ให้ผลจำนวนมาก อีกทั้งชุมชนหนองจางอยู่ท่ามกลางหุบเขา ซึ่งมีความสวยงาม ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อากาศที่ร่มรื่น

4.11 ความเป็นไปได้และศักยภาพในการพัฒนา

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เช่น ถ้ำ ป่าไม้ กิจกรรมปีนเขา ปั่นจักรยาน บ้านดิน โฮมสเตย์ สวนผลไม้ การเกษตรและเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งอาจพัฒนาให้สามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมได้เป็นอย่างดีเยี่ยม

บทที่ 5

พัฒนาการ และสถานการณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่

5.1 พัฒนาการของพื้นที่ชุมชนหนองจางน

พ.ศ.2508 ชาวบ้านหนองจางน 4 ครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มแรกที่อพยพมาจากบ้านนายาง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น คือ นายเวียง นายกอง นายหวาง และนายทอง ได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนหนองจางน ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมป่าดงลาน โดยพื้นที่จะเป็นไม้พุ่มและไม้ผลัดใบ ด้วยสภาพป่าค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ จึงกลายเป็นต้นน้ำของห้วยต่างๆ ซึ่งไหลไปสู่ลำน้ำพอง

พ.ศ.2512 กลุ่มที่สองเข้ามา มีนายฉลองฤทธิ์ นวน นายทองศักดิ์ พร้อมพรรคพวก

พ.ศ.2518 มีชาวบ้านจากจังหวัดขอนแก่น นำโดยนายพูน แสนจันทร์ และหนองบัวสำภู นำโดยนายหาญ บัวจารย์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายตามที่ทำกินอีกประมาณ 30 ครัวเรือน และมีการประกอบอาชีพกสิกรรมเรื่อยมา เพราะพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ชาวบ้านมีความผูกพันกับพื้นที่เป็นอย่างมากทั้งในเรื่องของการเก็บหาของป่า เช่น สมุนไพร พืชผัก ผลไม้ และชาวบ้านยังมีความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนอีสาน เช่น ถ้าพญานาคราช ซึ่งทุกๆ เดือนธันวาคม ชาวบ้านจะจัดพิธีขึ้นดำ เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองรักษาชุมชนลูกหลานและคนที่เข้าไปในถ้ำการที่คนในชุมชนหนองจางนเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น ทั้งได้มีการติดต่อสื่อสารจากผู้คนในบริเวณใกล้เคียง อีกทั้งผู้คนในระแวกนั้นได้ไปทำงานต่างถิ่น บางคนก็ได้สามีชาวต่างชาติ ก็จะพากลับบ้านและมาเที่ยวที่ชุมชนหนองจางน จึงทำให้มีผู้คนเข้าเยี่ยมชมเยือนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และเกิดความประทับใจความสวยงามของพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ (จรรยา เจริญย์, 12 กรกฎาคม 2552)

ด้วยเหตุนี้เอง จึงได้มีเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาสำรวจพื้นที่ในบริเวณเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมป่าดงลาน พร้อมทั้งมีการสำรวจสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในบริเวณนั้นด้วย (จรรยา เจริญย์, 12 กรกฎาคม 2552)

จนกระทั่ง พ.ศ.2534 ทางราชการได้ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ภูผาม่านครอบคลุมพื้นที่ชุมชนหนองจางนทั้งหมด

พ.ศ. 2536 ชุมชนหนองจางนได้รวมกลุ่มเป็นชุมชนขึ้น เพื่อร่วมกันดูแลทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมป่าไม้ ชื่อว่า "หมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่านครหนองจางน" มีแผนงานฟื้นฟูป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ในที่ทำกินของตัวเอง โดยกำหนดระยะเวลา 6 ปี ด้วย

รูปแบบวนเกษตร การสร้างบ้านดินเพื่อจำกัดการใช้ไม้ยืนต้น ปลูกไม้ผล ไม้ใช้สอยในตัวเอง เลี้ยงสัตว์ในที่ทำกิน และอนุรักษ์สัตว์ป่าทุกชนิด เป็นต้น นับจากนั้นมาถือเป็นการก่อเกิดเป็นชุมชนหนองจางที่สมบูรณ์

พ.ศ. 2544 ชุมชนหนองจางได้เข้าร่วมโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน โดยกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พ.ศ. 2547 ชุมชนหนองจางได้เข้าร่วมโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม หรือ JOMPA กับอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน กรมอุทยานแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พ.ศ. 2550 ชุมชนหนองจางได้มีการทำข้อตกลงร่วมกับอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน เรื่อง การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ โดยเป็นการยินยอมให้ชาวบ้านสามารถจัดการป่าและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน

สรุปพัฒนาการพื้นที่ชุมชนหนองจาง

การที่วิถีชีวิตของชุมชนหนองจางเปลี่ยนไป จากแต่ก่อนชาวบ้านมีความคุ้นเคยจากการเก็บของป่า สัตว์ วัชพืชพรรณต่างๆ ในบริเวณรอบๆ และยังมีความชำนาญในพื้นที่ แต่เมื่อไม่สามารถที่เข้าไปเก็บของป่าได้อย่างเดิม ทำให้ต้องเปลี่ยนอาชีพมาเป็นมัดคูกเทศกในการนำเที่ยวป่า ชมถ้ำ และมีการสร้างที่พักจากดินเพื่อลดการใช้ไม้ในพื้นที่ มีการจัดทำโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวพักค้างคืนด้วย พร้อมทั้งมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้น เพื่อมาดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมทั้งการดำเนินชีวิตที่เน้นการรักษาสิ่งแวดล้อม และถือได้ว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็งที่มีระบบการจัดการในชุมชนที่ดี

5.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนหนองจาง

ชุมชนหนองจางเป็นชุมชนที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่าง 2 จังหวัด ระหว่างจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย ทำให้มีโอกาสต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งทางจังหวัดเลยและจังหวัดขอนแก่น ซึ่งสถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดเลย และจังหวัดขอนแก่น ตามข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี 2550 มีดังต่อไปนี้

5.2.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดเลยปี 2550

สถานการณ์การเดินทางท่องเที่ยวของจังหวัดเลยในปี 2550 พบว่า มีอัตราการเติบโตของจำนวนผู้เยี่ยมชมรวมเท่ากับร้อยละ 5.15 สำหรับผู้เยี่ยมชมคนไทยพบว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.91 และมีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวพักค้างมากกว่านักท่องเที่ยว โดยลักษณะการเดินทางท่องเที่ยวจะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวภายในภูมิภาคเดียวกันมากที่สุด รองลงมาคือภาค

กลาง โดยนิยมเดินทางมาเป็นกลุ่มทั้งในรูปแบบครอบครัว เพื่อน มีวัตถุประสงค์เพื่อท่องเที่ยว ประชุมสัมมนา และติดต่อธุรกิจมากที่สุด โดยใช้รถส่วนตัวและรถโดยสารเป็นพาหนะในการเดินทาง แหล่งท่องเที่ยวที่นิยมคือ อุทยานแห่งชาติภูเรือและ ภูกระดึง สวนหินผางาม พระธาตุศรีสองรัก รวมไปถึงงานประเพณีบุญหลวง และการละเล่นผีตาโขน ที่ อ.ด่านซ้ายที่ ททท.ร่วมกับจังหวัดเลย จัดขึ้น ในช่วงเดือนมิถุนายน ยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ สำหรับผู้เยี่ยมชมเยือนชาวต่างชาติ พบว่า เลยมียัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นอันดับ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 23.07 โดยพบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวพักค้างจากฝรั่งเศส ลาวและสหราชอาณาจักรมีสัดส่วนสูงที่สุด และมีอัตราเพิ่มขึ้นทุกกลุ่ม อย่างไรก็ตามเป็นการเพิ่มขึ้นเฉพาะนักท่องเที่ยวพักค้าง โดยขยายตัวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 45.73 ที่มีวันพักเฉลี่ย 2.04 วัน และนักท่องเที่ยวลดลงร้อยละ -9.86 นิยมจัดการเดินทางมาเอง โดยใช้รถส่วนตัวและรถโดยสารประจำทางเป็นพาหนะในการเดินทาง

ในด้านระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวพักค้างประมาณ 2.35 วัน โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันประมาณ 781.21 บาท และมีรายได้ 1,030.20 ล้านบาท ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ 433.98 บาท และมีรายได้ 154.32 ล้านบาท เมื่อนำรายได้ทั้งหมดที่เกิดจากการท่องเที่ยวภายในจังหวัดเลย รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,184.52 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.40 และผู้เยี่ยมชมมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในแต่ละวันประมาณ 707.44 บาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.23 โดยส่วนใหญ่เป็นการใช้จ่ายค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าที่พัก และการซื้อสินค้าของที่ระลึก

สำหรับสถานการณ์ด้านการพักแรม มีการขยายจำนวนห้องพักเพิ่มขึ้นเป็น 1,354 ห้อง อย่างไรก็ตามอัตราการเข้าพักเฉลี่ยทั้งปีอยู่ที่ 22.57 ที่ลดลงถึงร้อยละ 15.19 โดยนักท่องเที่ยวมีระยะเวลาพำนักเฉลี่ยในสถานพักแรมประมาณ 1.28 วัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550)

5.2.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่นปี 2550

การเดินทางท่องเที่ยวของจังหวัดขอนแก่นในปี 2550 พบว่า อัตราการเติบโตของจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนรวมมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.52 โดยคนไทยปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.92 ขณะที่ ชาวต่างชาติปรับตัวลดลงร้อยละ 7.77 อย่างไรก็ตามขอนแก่นถือเป็นจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นอันดับที่ 2 ของภูมิภาครองจากนครราชสีมาเท่ากับ 5,711.93 ล้านบาท

ส่วนลักษณะการเดินทางท่องเที่ยวของผู้เยี่ยมชมเยือนคนไทยจะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวภายในภูมิภาคเดียวกันมากที่สุด รองลงมาคือกรุงเทพฯ - อย่างไรก็ตามในปีนี้นี้อาจเนื่องจากการส่งเสริมนักท่องเที่ยวให้มีการเดินทางแลกเปลี่ยนข้ามภูมิภาคระหว่างภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการจัดงานเขาเทิร์น อีสาน ทราเวลมาร์ท หรือเทศกาลท่องเที่ยวภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ขอนแก่น ส่งผลให้ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากภาคใต้มีการเติบโตเพิ่มขึ้น สูงที่สุดโดยนิยมจัดการเดินทางมาเองโดยรถส่วนตัวและรถโดยสารประจำทางมากที่สุด ในลักษณะ เป็นกลุ่มทั้งในรูปแบบครอบครัวและเพื่อน มีวัตถุประสงค์เพื่อท่องเที่ยว เยี่ยมญาติ และเป็นที่น่าสนใจเห็นว่า กลุ่มการประชุมสัมมนา ยังคงเป็นกลุ่มที่สร้างกระแสการเดินทางท่องเที่ยวให้กับจังหวัดนี้ค่อนข้างมาก ซึ่งมีอัตราการเติบโตค่อนข้างสูง นอกจากนี้แล้วงานเทศกาลประจำปีอาทิ ขอนแก่นมาราธอนนานาชาติ เทศกาลไหว้พระธาตุขามแก่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศกาลสงกรานต์ ที่ทำให้มีนักท่องเที่ยวจากจังหวัดใกล้เคียงเข้ามาร่วมงานเทศกาลดอกคูณเสียงแคนและถนนข้าวเหนียวเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวเส้นทางประวัติศาสตร์อาทิ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติภูเพ็ญน้อยและพุทธไสยาสน์บนยอดเขาภูเวียง รวมไปถึงเส้นทางโคโนเสาร์ที่ภูเวียงและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ยังคงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี สำหรับผู้เยี่ยมชมเยือนชาวต่างชาติ จะนิยมจัดการเดินทางมาเอง โดยใช้เครื่องบินมากที่สุด รองลงมาคือรถโดยสารประจำทาง และรถส่วนตัว เป็นพาหนะในการเดินทาง โดยสัญชาตินักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าขอนแก่นมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ อเมริกา ญี่ปุ่น และ สหราชอาณาจักร

ในด้านระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวพักค้างประมาณ 2.80 วัน โดยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันประมาณ 1,028.81 บาท และมีรายได้ 5,171.98 ล้านบาท ส่วนนักท่องเที่ยวจอร์มีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ 700.07 บาท และมีรายได้ 539.95 ล้านบาท เมื่อนำรายได้ทั้งหมดที่เกิดจากการท่องเที่ยวภายในจังหวัดขอนแก่น รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 5,711.93 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.26 และผู้เยี่ยมชมมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในแต่ละวันประมาณ 985.09 บาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.15 โดยส่วนใหญ่เป็นการใช้จ่ายค่าอาหารและเครื่องดื่ม การซื้อสินค้าของที่ระลึก ประเภทขนมของฝากและผ้าไหม และค่าที่พัก

สำหรับสถานการณ์ด้านการพักรวม มีการขยายจำนวนห้องพักเพิ่มขึ้นเป็น 3,983 ห้อง ทำให้อัตราการเข้าพักเฉลี่ยทั้งปีอยู่ที่ 54.13 เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.79 เนื่องจากการขยายตัวของจำนวนห้องพัก โดยนักท่องเที่ยวมีระยะเวลาพำนักเฉลี่ยในสถานพักรวมประมาณ 1.54 วัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550)

5.2.3 แนวโน้มทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนหนองจวน

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดเลยและจังหวัดขอนแก่น ก็ถือว่าสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวที่พบว่า เลยมีอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นอันดับ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 23.07 โดยพบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวพักค้างจากฝรั่งเศส ลาวและสหราชอาณาจักรมีสัดส่วนสูงที่สุด และมีอัตราเพิ่มขึ้นทุกกลุ่ม และอีกทั้งพบว่า ขอนแก่นมีอัตราการเติบโตของจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนรวมมีการปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.52

โดยคนไทยปรับตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.92 ขอนแก่นถือเป็นจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นอันดับที่ 2 ของภูมิภาคและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจในกิจกรรมทางสันทนาการและกีฬามากขึ้น รวมทั้งการท่องเที่ยวที่เป็นทางเลือกใหม่ แบบผจญภัย (Adventure tourism) และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ขอบที่จะเรียนรู้และมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆนำไปสู่กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

5.2.4 ผลต่อการท่องเที่ยวในชุมชนหนองจาง

เนื่องจากชุมชนหนองจางก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ระหว่าง 2 จังหวัด และอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ภูกระดึง ภูเรือ (จังหวัดเลย) อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน (จังหวัดขอนแก่น) ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากในแต่ละปี อีกทั้งชุมชนหนองจางเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมีกิจกรรมแบบผจญภัย รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การปีนเขา การเดินป่า การชมถ้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนหนองจางยังมีการทำบ้านดิน และโฮมสเตย์ ก็เป็นการที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นชุมชนหนองจางจึงถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คาดว่าจะได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาชุมชนหนองจางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ เป็นการเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้มีแหล่งท่องเที่ยวให้เลือกเพิ่มขึ้นจากแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีดังที่กล่าวมาและเป็นการช่วยกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ใดที่หนึ่งได้ด้วย

บทที่ 6

นโยบายของชุมชน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

6.1 นโยบายของชุมชน

ชุมชนหนองจวนครอบคลุมพื้นที่ 1,811 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการประกอบอาชีพ จึงต้องอยู่ข้อจำกัดในการใช้พื้นที่ดังนั้น นโยบายต่างๆ ในการดำเนินการของชุมชน จึงต้องมีการตกลงร่วมกันทั้งในส่วนของอุทยานฯ และกรมป่าไม้ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ซึ่งนโยบายของชุมชน มีดังนี้

6.1.1 นโยบายเกี่ยวกับหมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่านครหนองจวน

เริ่มตั้งแต่ปี 2536 ชุมชนหนองจวนได้รวมกลุ่มเป็นชุมชนขึ้น เพื่อร่วมกันดูแลทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมป่าไม้ ชื่อว่า "หมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่านครหนองจวน" มีแผนงานฟื้นฟูป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านร่วมกันจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง โดยลงมือปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันในที่ทำกินของตนเอง โดยกำหนดระยะเวลา 6 ปี เช่น การทำการเกษตรอินทรีย์ รูปแบบวนเกษตร ปลูกไม้ผล ไม้ใช้สอยในที่ตัวเอง เลี้ยงสัตว์ในที่ทำกิน และอนุรักษ์สัตว์ป่าทุกชนิด เป็นต้น ชาวบ้านระมัดระวังไม่ให้สิ่งแวดล้อมสูญเสีย โดยจะเลือกเก็บพืชบางชนิดในช่วงเวลาเฉพาะของแต่ละปี และคอยดูแลรักษาไม่ให้ทรัพยากรป่าถูกใช้จนหมดสิ้น ชาวบ้านหนองจวนตกลงที่จะคงความเป็นชุมชนขนาดเล็กไว้เพื่อลดผลกระทบกับระบบนิเวศน์ของป่า

6.1.2 นโยบายทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ชุมชนหนองจวนเป็น 1 ใน 3 หมู่บ้านที่มีที่อยู่อาศัยในเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จึงมีการร่วมมือของหมู่บ้านที่อยู่บริเวณใกล้เคียงอุทยานฯ โดยได้มีการจัดตั้ง "คณะกรรมการการอาสาพิทักษ์ป่านครหนองจวน" ขึ้นเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในส่วนของการบริการนักท่องเที่ยวในการนำเที่ยว โดยมีคณะกรรมการฯ ดังนี้

1. นายกิตติ	โพธิ์เดมิย์	ประธาน
2. นายเกษม	สมชาย	รองประธาน
3. นายพีรพัฒน์	พงษ์เจริญ	เลขานุการ
4. นายโส	บุญประทุม	กรรมการ
5. นายเสถียร	บัวจาร์	กรรมการ
6. นายสมเกียรติ	โคตรประทุม	กรรมการ

7. นายสมร	คอนสงเคราะห์	กรรมการ
8. นายสุทิน	ลีปา	กรรมการ
9. นายบานเย็น	รุ่งแจ้ง	กรรมการ
10. นายสำราญ	แนนอุดร	กรรมการ
11. นายทองอินทร์	เพ็ญโคตรแก้ว	กรรมการ
12. นางน้อย	เพ็ญโคตรแก้ว	กรรมการ
13. นางเหล็ก	อิมจิน	กรรมการ
14. นายสมัย	พุทธาโกสม	กรรมการ
15. นายสุภาพ	สีทาดิ	กรรมการ
16. นายไพศาล	อัทธานุมิ	กรรมการ
17. นางทองใบ	เพ็ญโคตรแก้ว	กรรมการ
18. นายพุก	กลมเกลียว	กรรมการ
20. นายไค	แสนจันทร์	กรรมการ
21. นายหาญ	บัวจาร	กรรมการ
22. นายจำรัส	มูลจันทร์	กรรมการ
23. นายแดง	ศรีเยี่ยมจันทร์	กรรมการ
24. นายทองมาก	มูลเกษตร	กรรมการ
25. นายหนู	พลศิริ	กรรมการ
26. นางสุวิรัตน์	ไชยมูล	กรรมการ
27. นางสุภี	มะยุโรवास	กรรมการ
28. นางลีประกาย	รุ่งบุคศรี	กรรมการ
29. น.ส.จรรยา	เชรัมย์	กรรมการ
30. นางทองใบ	เชรัมย์	กรรมการ
31. นางสาวเรียง	บุญประทุม	กรรมการ
32. นางปุ่น	อาจแพทย์	กรรมการ
33. นายสมหมาย	โพธิ์เตมีย์	กรรมการ
34. นายจรรยา	เชรัมย์	กรรมการและผู้นำชุมชนหนองจาน

6.1.3 นโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ยั่งยืนด้วยการก่อสร้างบ้านดิน

ชุมชนบ้านหนองจาน เริ่มจุดประกายความคิดจาก การศึกษาดูงานเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550 เรื่อง การจัดการที่ดินทำกินและการจัดการน้ำ ในวิถีของความพอเพียงและพึ่งตนเอง ภายใต้โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม โดยมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคอีสาน) ซึ่งได้ไปดูงานที่ ชุมชนมันยืน บ้านเทพนา ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ทำให้ชาวบ้านได้เห็นรูปแบบการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โดยใช้ดิน ถือกทางเลือกหนึ่งในการลดการใช้ไม้ และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ด้านป่าไม้ของชุมชน และเป็นการฟื้นฟูองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อตอบสนองคำปณิธาน 4 ของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย ซึ่งดินในพื้นที่หนองจานมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการก่อสร้างได้เลยไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ แต่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันสร้างสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และจะก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนด้วย ประกอบกับชาวบ้านหนองจานอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ภูผาม่านชาวบ้านมักจะมีข้อขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ในหลายกรณี เหมือนเช่นกับอุทยานฯ อื่นๆ ในประเทศไทย ดังนั้นเพื่อลดข้อขัดแย้งและมีทางออกของปัญหา จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะแสวงหาทางเลือกใหม่ในการสร้างบ้านหรือสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใช้ไม้ธรรมชาติ ซึ่งการนำดินมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่นๆ ที่ต่างจากคนทั่วไปรู้จักอย่างการสร้างศาลาอเนกประสงค์ที่ชุมชนบ้านหนองจานที่กำลังจะทำ จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายและจะเป็นการพิสูจน์ตนเองของชาวบ้านหนองจานได้ว่าชุมชนไม่มีความจำเป็นที่จะนำไม้สงวนหวงห้ามหรือไม่ในเขตป่าอนุรักษ์มาทำบ้านอีกต่อไป

6.2 หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

6.2.1 องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGOs (Non Governmental Organizations)

ทำหน้าที่เป็นองค์กรหรือกลไกการดำเนินงานของรัฐ แต่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาชนและการพัฒนาสังคม การรวมตัวกันเป็นสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนที่จะกระทำได้ มีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสและประชาชนผู้ทุกข์ยาก อันเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามกระแสของความเปลี่ยนแปลง ซึ่งถูกผลักดันและพัฒนารูปแบบให้มีการเคลื่อนไหวในสังคมตลอดมา องค์กรเอกชนเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ทำงานเพื่อพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ความเกี่ยวข้อง

องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGOs ได้มีส่วนร่วมและเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนหนองจาน ก่อเกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง การให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการครองในการใช้พื้นที่กับอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน การพาไปศึกษาดูงานในการทำบ้านดินที่ ชุมชนมันยีน บ้านเทพพนา ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งมีการบริจาคเงินในบางส่วน เพื่อช่วยเหลือในการก่อสร้างบ้านดิน

6.2.2 มุลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคอีสาน)

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคอีสาน) ทำหน้าที่ในการจัดการที่ดินทำกินและการจัดการน้ำ ในวิถีของความพอเพียงและพึ่งตนเอง ภายใต้โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม

ความเกี่ยวข้อง

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคอีสาน) ได้ช่วยให้คำปรึกษาแก่ชุมชนหนองจานในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงและพึ่งตนเองได้ เช่น การใช้แผงโซลาร์เซลล์แทนการใช้ไฟฟ้า การนำน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติมาใช้แทนน้ำประปา การทำการเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

6.2.3 องค์กรบริหารส่วนตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

องค์กรบริหารส่วนตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีหน้าที่

- คำแนะนำ วางกฎระเบียบของท้องถิ่น ให้งบประมาณในการสนับสนุน
- พัฒนาค่าปลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง การจัดให้มี และบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ การสาธารณสุข โภค และการก่อสร้างอื่น ๆ การสาธารณสุขการ
- การส่งเสริม การฝึก และการประกอบอาชีพ
- คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- การจัดการศึกษา การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส
- การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- การรักษาความสะอาด การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย
- การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

ความเกี่ยวข้อง

องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ได้เข้ามาดูแลแก่ชุมชนหนองจานในส่วนของ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน เป็นถนนลูกรัง กว้าง 5 เมตร ยาว 1.570 เมตร สูงจากพื้นเดิม 0.20 เมตร นอกจากนี้ยังได้ให้ความช่วยเหลือในการเจรจาแก่ชาวบ้านจากเหตุการณ์ความขัดแย้งของชุมชนหนองจานกับอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

6.2.4 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สถาบันการศึกษาที่มีนักวิชาการทางด้านการท่องเที่ยวและด้านต่าง ๆ ที่จะสามารถนำความรู้เชิงวิชาการมาช่วยในการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนได้

ความเกี่ยวข้อง

ชุมชนหนองจานได้ขอความอนุเคราะห์มาทางมหาวิทยาลัย ให้นำอาจารย์ (ดร.ชลฤทัย ไกวรรณะกุล กลุ่มวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น) ไปอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเป็นผู้นำของชุมชน การให้ความรู้และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

6.2.5 องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น มีหน้าที่ ดังนี้

- จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด
- สนับสนุนสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

- ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- ค้ำครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- จัดทำกิจการใด ๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้ราชการส่วนท้องถิ่นอื่นร่วมกันดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดทำ ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- จัดทำกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น กำหนดให้เป็นอำนาจ หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

ความเกี่ยวข้อง

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น จะต้องดำเนินการในการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนหนองจวน ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกที่ของจังหวัดขอนแก่น โดยมีการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ การการแก้ไขปัญหาและให้ความช่วยเหลือทางด้านสาธารณูปโภคต่างๆ

6.2.6 สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีหน้าที่ ดังนี้

- ภารกิจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในการพัฒนามาตรฐาน การบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการสนับสนุนการ ประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ให้อยู่ในระดับมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และเพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- จัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามแผนที่กำหนด
- ติดตามประเมินผลงานด้านพัฒนาการท่องเที่ยว

- ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย รวบรวมข้อมูลสถิติด้านการท่องเที่ยว และแนวทางการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้สอดคล้อง กับนโยบาย และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ
- จัดทำแผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งประสานส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

สำนักทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ มีอำนาจหน้าที่

- ดำเนินการเกี่ยวกับการออกใบอนุญาตต่ออายุใบอนุญาต สัมพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตการรับชำระค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ รวมทั้งการวางหลักประกันของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว และการออกใบอนุญาตอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
- ดำเนินการจัดทำ เก็บรักษา บันทึกลงและติดตามแก้ไขข้อมูลและประวัติของธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
- ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด
- ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และคณะกรรมการที่คณะกรรมการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์แต่งตั้ง

สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว มีอำนาจหน้าที่

- ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาบริการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยว ติดต่oprสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแก้ไขปัญหาด้านบริการท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีอำนาจหน้าที่

- ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการ

พัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและตามมาตรฐานที่กำหนด ส่งเสริม สนับสนุนกิจการภาพยนตร์ ทั้งภาคการผลิต การบริการและ กิจการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรม ความเกี่ยวข้อง

การที่ชุมชนหนองจางจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีได้นั้น จะต้องได้รับการ แนะนำ การกำหนดมาตรฐาน รูปแบบของการบริการ ทั้งในส่วนของแหล่งท่องเที่ยว และตัวบุคลากร ในการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ โฮมสเตย์ เป็นต้น

6.2.7 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีหน้าที่ ดังนี้

- ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทย และเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ
- ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการ ขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะ กลุ่ม ภายใต้การสร้างเสริมความเข้มแข็งของตราสินค้า(Brand) ประเทศไทย อย่างต่อเนื่อง
- ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการ ประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการ ท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การ สร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสีงแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและ ภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย
- ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองมากขึ้น เพื่อสร้าง สมดุล ระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการ ท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค
- พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (e - Tourism) เพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทย และเสริมสร้าง ศักยภาพในการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ

- ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยประสานความร่วมมือและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

ความเกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีส่วนในการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และการทำการตลาดแก่ชุมชนหนองจาง ให้แหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนหนองจางเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

6.2.8 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ ดังนี้

- ช่วยจัดการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อให้มี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม
- ดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์และคุ้มครองดูแลรักษาป่าไม้
- อุทยานแห่งชาติในปัจจุบันกำกับดูแลโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สังกัดอยู่ในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การ ดำเนินนโยบายต่างๆ จึงมาจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

ความเกี่ยวข้อง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะช่วยจัดการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีการจัดทำโฮมสเตย์ การเข้าใช้พื้นที่ทางธรรมชาติ ของชุมชนหนองจาง เพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

6.2.9 กระทรวงคมนาคม

กระทรวงคมนาคม มีหน้าที่ ดังนี้

- อำนวยความสะดวกในการเดินทาง โดยจัดให้มีการพัฒนาสภาพถนนให้มี สภาพดี สะดวกแก่การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว จัดทำป้ายบอกทาง ตลอดเส้นทาง ทำแผนที่เส้นทางการเดินทางท่องเที่ยว

ความเกี่ยวข้อง

เนื่องจากการเข้าถึงที่ชุมชนหนองจางยังไม่ได้ได้รับความสะดวกสบาย เท่าที่ควร ดังนั้น กระทรวงคมนาคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้ามาดูแลในการพัฒนาเส้นทาง ถนน

การทำป้ายบอกทางที่ชัดเจน พร้อมทั้งมีการจัดหาบริการรถสาธารณะมาคอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชนหนองจาน

บทที่ 7

แนวคิด องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

7.1 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มี 3 มิติ ดังต่อไปนี้

7.1.1 มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

- ชุมชนหนองจางถือว่าเป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากการจัดตั้งคณะกรรมการที่เรียกว่า "ชุมชนอาสาพิทักษ์ป่าหนองจาง" เพื่อเป็นตัวแทนในการดูแลคุ้มครองทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- ชุมชนหนองจางเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตอยู่กับป่ามาเป็นเวลาช้านาน คนในชุมชนมีความรักและความหวงแหนในการอนุรักษ์ป่า ความที่คุ้นเคยกับป่าเป็นอย่างดี อยู่กับป่าอย่างพึ่งพาอาศัยกัน แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปเมื่อสถานที่ที่ชุมชนหนองจางอยู่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป จากแต่ก่อนเป็นนายพราน จึงได้เปลี่ยนมาเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวป่า ชมถ้ำ คุนุก คุพิชพรรณต่างๆ เป็นต้น

ด้วยเหตุที่ว่า ชุมชนหนองจางมีความรักและความผูกพันกับป่า และมีความรู้ในเรื่องต่างๆ จึงทำให้คนในชุมชนกลายมาเป็นมัคคุเทศก์ที่มีความเข้าใจ สามารถแนะนำสถานที่ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีการแนะนำแก่นักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม

7.1.2 มิติด้านการสร้างคามพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

- ชุมชนหนองจาง ถือว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีความเป็นมิตรไมตรี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว
- การสื่อความหมายด้านธรรมชาติ โดยชุมชนหนองจางเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ มีความสวยงาม บรรยากาศที่ร่มรื่น ซึ่งทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งชุมชนมีการปลูกผลไม้จำพวก ลำไย มะขาม มะม่วง เป็นต้น ซึ่งเป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวก็จะเกิดความพึงพอใจในธรรมชาติที่ดีและอยากกลับมาเที่ยวอีกครั้ง

- การสื่อความหมายด้านวัฒนธรรม โดยชุมชนหนองจานจะมีการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ อยู่อย่างพอเพียง มีการจัดทำบ้านดิน โอบมสเคย์ ไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนหนองจานมีความรู้และความเข้าใจต่อการปฏิบัติตนของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และสามารถถ่ายทอดวิถีชีวิตหรือเล่าประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

7.1.3 มิติด้านการสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

- ชุมชนหนองจาน จะมีการบริหารจัดการในเรื่องของการท่องเที่ยวที่ดี ถึงแม้ว่าจะเป็นชุมชนเล็กๆ แต่มีศักยภาพในการให้บริการและดูแลนักท่องเที่ยว โดยทุกคนในชุมชน ถือว่ามีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยว มีการแบ่งหน้าที่ในการจัดการต่างๆ อย่างเป็นระบบ
- การทำบ้านดิน เป็นอีกอย่างที่ชุมชนหนองจานได้มีส่วนร่วมในการจัดสร้าง จากการระดมทุนทรัพย์ในการก่อสร้าง และร่วมกันก่อสร้างบ้านดิน โดยมีการไปศึกษาดูงาน การทำบ้านดินที่จังหวัดชัยภูมิ และได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ในการทำบ้านดิน บ้านดินจึงได้ใช้เป็นจุดรองรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งสามารถใช้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการอีกด้วย
- การเป็นมัคคุเทศก์ของชุมชนหนองจาน เป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน โดยรายได้จากการนำเที่ยวจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ให้มัคคุเทศก์ 50% และเข้ากองทุนหมู่บ้าน 50% เพื่อนำเงินส่วนนี้ไว้เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ หรือนำไว้ใช้การก่อสร้างบ้านดินและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

7.2 องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

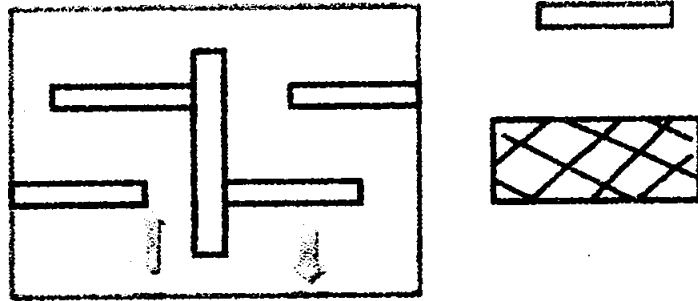
องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มี 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

7.2.1 องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว

- การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนหนองจาน จะเป็นในส่วนของการพัฒนาที่พัก สุนัข ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น

จัดสร้างอาคารเรียนรู้อาคาร

เป็นการต่อยอดจากอาคาร โฮมดิน ถิ่นหนองจางที่มีอยู่จากกันทำด้วยไม้ ทาแลกเกอร์ กันแมลง และเพื่อความคงทน สามารถเคลื่อนย้ายได้ ใช้ในการติดตั้งภาพและคำบรรยาย ความเป็นมาของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวและภาพ กิจกรรมที่เคยทำผ่านมา

เข้า-ออก

ภาพที่ 1 อาคารเรียนรู้อาคาร

สร้างที่พัก (บ้านดิน) เพิ่มอีก 2 หลัง

เป็นการสร้างที่พักไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาท่องเที่ยวพักค้างคืนในชุมชนหนองจาง อุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้าง มี ดิน (ในพื้นที่) , ทราย , แกลบ , ฟาง , ไม้ , หิน (กรวด) , แปะ , หญ้าแฝก โดยโครงสร้างของบ้านทำด้วยไม้ ตัวอาคารก่อด้วยดินที่ผสมกันระหว่างดิน + ทราย + แกลบ + แปะ + หิน เข้าด้วยกัน หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ภายในทำการตกแต่งให้เป็นห้องพัก สำหรับนอน มีเครื่องอำนวยความสะดวกในการนอน เช่น มุ้ง , ที่นอน , ผ้าห่ม , หมอน เป็นต้น อย่างครบครัน (จรรยา เจริญย์, 2552)

การสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว(ของที่ระลึก,เก็บอุปกรณ์นำเที่ยว)

ร้านขาย ของที่ระลึก	เก็บ อุปกรณ์
------------------------	-----------------

ภาพที่ 2 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ลักษณะการสร้างอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเหมือนกับการสร้างบ้านดิน แบ่งเป็น 2 ห้อง สำหรับของที่ระลึกและเก็บอุปกรณ์นำเที่ยว

ห้องสุขา, ห้องอาบน้ำ

ลักษณะการสร้างอาคารเหมือนกับกาสร้างบ้านดิน โดยทำแยกห้องสุขาชาย-หญิง อย่างละ 4 ห้อง รวม 8 ห้อง และห้องอาบน้ำแยกชาย - หญิง อย่างละ 2 ห้องรวม 4 ห้อง

การพัฒนาถนนเข้าหมู่บ้าน

ปัจจุบันถนนทางเข้าชุมชน สภาพเดิมเป็น ถนนดิน ขนาดกว้าง 5.00 เมตร ระยะทางยาว 2,500 เมตร ต้องการก่อสร้างเป็นถนนลูกรัง โดยลงลูกรังผิวจราจร ขนาดกว้าง 5.00 เมตร สูงจากเดิมเฉลี่ย 0.20 เมตร ระยะทางยาว 1,570 เมตร หรือมีปริมาณดินถมไม่น้อยกว่า 1,570 ลูกบาศก์เมตร (พร้อมเกรดบดเรียบ) 0.40 x 1.00 เมตร 5 แห่ง จำนวน 30 ท่อน พร้อมวางท่อระบายน้ำ(พร้อมวัสดุปูนทรายยาแนว) พร้อมติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ชั่วคราว และติดตั้งป้ายโครงการ (พร้อมระบุข้อความว่าได้จากเงินภาษีของประชาชน) อย่างละ 1 ป้าย

การปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชน

ทำการปรับปรุงเพิ่มเติม เช่น การตัดหญ้า , ปลูกไม้ดอกไม้ประดับหรือดอกไม้เมืองหนาว เพิ่มเพราะพื้นที่ของชุมชนหนองจางมีความอุดมสมบูรณ์และอากาศเย็นสบายทั้งปี

การพัฒนาเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมเดินป่า / ศึกษาธรรมชาติ สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาธรรมชาติโดยรอบผาสามยอด ซึ่งมีพืชพันธุ์ไม้หลายชนิดรวมทั้งสัตว์ป่าและนกนานาพันธุ์ สำหรับบริเวณพื้นที่ที่มีความลาดชัน จะทำเป็นเส้นทางแบบขั้นบันได อาจทำด้วยก้อนหินเป็นขั้นๆ ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยว สำหรับเส้นทางเดินป่าทำให้มีหลายเส้นทางทั้ง 1 กิโลเมตร 3 กิโลเมตร และ 5 กิโลเมตร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกเส้นทางเดินป่าที่เหมาะสมกับตัวเองได้ แต่ละเส้นทางก็ผ่านจุดสื่อความหมายและจุดชมวิวกวทัศน์ ที่สวยงามด้วย

การพัฒนาเส้นทางขึ้น-ลง ภายในถ้ำ

เพื่อความเหมาะสมกับกิจกรรมชมถ้ำ / ธรณีวิทยา ซึ่งมีทั้งหมด 3 ถ้ำ ได้แก่ ถ้ำพญานคราช ถ้ำสายทองและถ้ำเกล็ดแก้ว ดำเนินการพัฒนาโดยจัดทำเป็นบันไดลิง วัสดุทำจากไม้ เพื่อความแข็งแรง คงทน และปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ราวจับทำจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นวัสดุที่มีในท้องถิ่น

การพัฒนาสวนผลไม้ / พืชผลทางการเกษตร

จัดให้ชาวบ้านในชุมชน มีการปลูกพืชผลทางการเกษตร โดยทำการเกษตร อินทรี พืชผลทางการเกษตร ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง มะเขือเทศ สวนผลไม้ ได้แก่ สวนลำไย มะขาม มะม่วง ซึ่งมีการปลูกในพื้นที่ทำกินของชาวบ้านและให้ผลผลิตตามฤดูกาล

การพัฒนาเส้นทางป็นเข้าและเส้นทางขี้อักรยานเสือภูเขา

เพื่อความเหมาะสมกับกิจกรรมป็นเขาและการขี่จักรยานเสือภูเขา ดำเนินงาน โดยมีการกำหนดเส้นทางในการป็นเขา และเส้นทางในการขี่จักรยานเสือภูเขา ให้นักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์อย่างที่มีหวังอย่างเต็มที่ โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศของธรรมชาติ และมีความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวด้วย

7.3 การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม

7.3.1 การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยว

7.3.1.1 ค่าความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยว

- ตารางที่ 3 ภายภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว (11 คนที่ตอบแบบสอบถาม)

- ที่ตั้งของทรัพยากรท่องเที่ยว	6	2	3	0	0
- การเข้าถึงของทรัพยากรท่องเที่ยว	1	1	7	2	0

- ตารางที่ 4 คุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว

- คุณค่าทางเอกลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	5	3	1	0
- คุณค่าทางความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	0	6	4	0	1
- คุณค่าทางสังคมของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	5	2	0	1
- คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษาของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	5	1	1	1
- คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	6	2	0	0

▪ ตารางที่ 5 ความนิยมของทรัพยากรท่องเที่ยว

ทรัพยากรท่องเที่ยว	ไม่ใช้	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
- ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว	0	7	4	0	0
- ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว	0	2	8	1	0
- ภาพลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	1	8	2	0	0

▪ ตารางที่ 6 ความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว

- การให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	8	1	0	0
- การป้องกันการขึ้นราคาค่าบริการของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	5	2	2	0
- การดูแลด้านความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	6	1	0	0

▪ ตารางที่ 7 ความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรท่องเที่ยว

- การป้องกันพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	1	3	4	3	0
- การควบคุมเข้าไปใช้พื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	1	4	6	0	0
- มาตรการทางกฎหมายในพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	0	4	4	2	1

1. ตารางที่ 8 สรุปกายภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความสำคัญ	แปลความ
1. กายภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว		
1.1 ที่ตั้งของทรัพยากรการท่องเที่ยว	5	มากที่สุด
1.2 การเข้าถึงของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง

จากการสำรวจความคิดเห็นด้านที่ตั้งของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับ 5 มีระดับความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่นั้น อยู่ใกล้กับชุมชนหนองจาง ทำให้สามารถจัดเส้นทางท่องเที่ยวภายในพื้นที่โดยรอบชุมชนได้อย่างสะดวก เช่น การไปศึกษาวิธีการทำบ้านดิน การท่องเที่ยวในบริเวณแก้มและป่าใกล้ชุมชน เป็นต้น

ด้านการเข้าถึงของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับ 3 มีระดับความสำคัญปานกลาง เนื่องจากอยู่ห่างจากถนนสายหลัก ทำให้ต้องเดินทางผ่านถนนลูกรังเข้าไปอีกประมาณ 8 - 10 กิโลเมตร ก่อนถึงชุมชนและที่ตั้งของทรัพยากรการท่องเที่ยว เส้นทางไม่ค่อยสะดวก ทำให้ไม่เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่มียานพาหนะ

2. ตารางที่ 9 สรุปคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความสำคัญ	แปลความ
2. คุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว		
2.1 คุณค่าทางเอกลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
2.2 คุณค่าทางความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
2.3 คุณค่าทางสังคมของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
2.4 คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษาของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
2.5 คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก

จากการสำรวจความคิดเห็นด้านคุณค่าทางเอกลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นจุดดึงดูดความสนใจ ได้แก่ ถ้ำ หินงอกหินย้อย ตลอดจนทรัพยากรการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นจนเป็นเอกลักษณ์เด่นของชุมชนหนองจาง คือ บ้านดิน เป็นต้น

คุณค่าทางความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากถ้ำพญานาคราช ถ้ำเกล็ดแก้ว และถ้ำสายแหง มีความสมบูรณ์พร้อมที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาและชมความงามของหินงอกหินย้อย และภาพเขียนสีโบราณภายในถ้ำ

คุณค่าทางสังคมของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากคนในชุมชนบ้านหนองจาง มีความสามัคคี มีความผูกพันต่อชุมชนของตน และมีความเข้มแข็งในการช่วยกันดำรงเอกลักษณ์เฉพาะของทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชน ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนสร้างขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้ศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆที่ได้จัดทำขึ้น

คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษาของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับที่ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากชุมชนบ้านหนองจาง มีวิธีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญภายใต้กับเยาวชนในชุมชน มีการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาการทำบ้านดิน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของชุมชนบ้านหนองจาง ตลอดจนการศึกษาภาพเขียนโบราณที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนบริเวณนั้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้จากการศึกษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของคนในชุมชนแล้วยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนอีกด้วย

คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับที่ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความงดงามของธรรมชาติ บ้านท่าจากไม้และดินจึงมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ

3. ตารางที่ 10 สรุปความนิยมของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความสำคัญ	แปลความ
3. ความนิยมของทรัพยากรการท่องเที่ยว		
3.1 ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรการท่องเที่ยว	4	มาก
3.2 ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
3.3 ภาพลักษณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว	4	มาก

ด้านความมีชื่อเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับที่ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปชม

ด้านความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับที่ 3 มีระดับความสำคัญปานกลาง เนื่องจากนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาเป็นบางครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากทางชุมชนยังไม่มีการจัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวตลอดปี จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยเป็นจำนวนไม่มากนัก

ด้านภาพลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีชี้วัดอยู่ในระดับ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากมีการตั้งชื่อให้น่าสนใจ คือ ถ้ำพญานาคราช มีการถ่ายภาพสวยงามติดไว้ก่อนถึงถ้ำทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกประทับใจก่อนเดินทางไปเห็นสถานที่จริง เป็นการชักนำความคิดทางด้านบวกให้เกิดขึ้น

4. ตารางที่ 11 สรุปความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความสำคัญ	แปลความ
4. ความปลอดภัยของทรัพยากรการท่องเที่ยว		
4.1 การให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
4.2 การป้องกันอุบัติเหตุในขณะเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
4.3 การป้องกันการขึ้นราคาค่าบริการของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
4.4 การดูแลด้านความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก

ด้านการให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญระดับ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากมีการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ให้ความปลอดภัยสูงสุด

ด้านการป้องกันการขึ้นราคาค่าบริการของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญระดับ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากมีการกำหนดราคาค่าบริการของทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวและทางชุมชนตกลงกันอย่างยุติธรรม แต่ยังไม่ได้มีการระบุอัตราที่แน่นอน

ด้านการดูแลด้านความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญระดับ 4 มีระดับความสำคัญมาก เนื่องจากทางชุมชนได้จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน มีชุมชนอาสาพิทักษ์บ้านหนองจาน เพื่อดูแลนักท่องเที่ยว ตลอดจนมีการตั้งเวรยามเฝ้าระวังรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านหนองจานอีกด้วย

5. ตารางที่ 12 สรุปความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความสำคัญ	แปลความ
5. ความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรการท่องเที่ยว		
5.1 การป้องกันพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
5.2 การควบคุมเข้าไปใช้พื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
5.3 มาตรการทางกฎหมายในพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	3-4	ปานกลางถึงมาก

ด้านการป้องกันพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญระดับ 3 มีระดับความสำคัญปานกลาง เนื่องจากทางชุมชนบ้านหนองจานยังไม่มีกำหนดมาตรการป้องกันพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านการควบคุมเข้าไปใช้พื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญระดับ 3 มีระดับความสำคัญปานกลาง เนื่องจากทางชุมชนบ้านหนองจานยังไม่มีกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถรองรับได้ในแต่ละครั้ง ซึ่งอาจส่งผลให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว

ด้านมาตรการทางกฎหมายในพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญระดับปานกลางถึงมาก เนื่องจากยังไม่มีการออกกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้พื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว

สรุป

คะแนนรวมทั้งหมด 185 คะแนน คะแนนอยู่ระหว่าง 171-210 คะแนน จัดเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพด้านความสำคัญมาก และควรมีการติดตามประเมินศักยภาพในทุกๆปี และสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

7.3.1.2 ค่าความเสื่อมโทรม

คะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามลำดับความเสื่อมโทรม (ตามจำนวนคนที่ตอบแบบสอบถาม)

■ ตารางที่ 13 ชีคความสามารถรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพ/กิจกรรมที่รองรับ	ดีมาก	ดี	พอ	น้อย	ไม่
- พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	4	3	1	-
- การวางแผนการใช้พื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว	0	6	4	0	-
- ความเปราะบางของพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว	1	2	6	1	-
- สิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว	0	2	7	1	-

■ ตารางที่ 14 การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว

- การจัดการคุณภาพอากาศของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	5	4	0	0
5.1) การจัดการคุณภาพเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	5	3	1	0
5.2) การจัดการคุณภาพขยะมูลฝอยของทรัพยากรท่องเที่ยว	0	3	7	1	0
5.3) การจัดการคุณภาพน้ำของทรัพยากรท่องเที่ยว	0	7	4	0	0

▪ ตารางที่ 15 ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว

ประเภทผลประโยชน์ที่ได้รับ	มากได้	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี
5.4) การมีส่วนร่วมด้านรายได้และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว	2	6	1	2	0
5.5) การมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาและบริหารจัดการชุมชนในทรัพยากรท่องเที่ยว	3	5	2	1	0
5.6) การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	5	4	2	0	0

▪ ตารางที่ 16 ความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรท่องเที่ยว

5.7) ความคุ้มค่าของการเที่ยวชมทรัพยากรท่องเที่ยว	5	5	1	0	0
5.8) การจัดเก็บรายได้ของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	3	6	0	0
5.9) การเลี้ยงตัวเองได้ของทรัพยากรท่องเที่ยว	1	3	4	2	1

▪ ตารางที่ 17 การบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว

5.10) การบริหารจัดการด้านการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว	1	5	4	1	0
5.11) การบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของทรัพยากรท่องเที่ยว	1	2	7	1	0
5.12) การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว	2	6	2	1	0
5.13) การบริหารจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณของทรัพยากรท่องเที่ยว	0	0	5	4	2
5.14) การบริหารจัดการด้านการให้ความรู้และจิตสำนึกของทรัพยากรท่องเที่ยว	1	5	4	1	0

ประเมินด้านความเสื่อมโทรม

1. ตารางที่ 18 ขีดความสามารถรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความเสื่อมโทรม	แปลความ
1. ขีดความสามารถรองรับของ ทรัพยากรท่องเที่ยว		
1.1 พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของ ทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
1.2 การวางแผนการใช้พื้นที่ใน ทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
1.3 ความเปราะบางของพื้นที่ใน ทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
1.4 สิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ใน แหล่งท่องเที่ยว	3	ปานกลาง

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามลำดับความเสื่อมโทรม ด้านขีดความสามารถรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่า พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากขนาดของพื้นที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากพอควร แต่ความสามารถในการขยายพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวมีน้อย

การวางแผนการใช้พื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบนัก และมีการใช้พื้นที่แบบกระจายตัว

ความเปราะบางของพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 3 มีระดับความเสื่อมโทรมปานกลาง เนื่องจากชาวชุมชนบ้านหนองจาน มีความระมัดระวังในการใช้พื้นที่ที่มีความเปราะบางพอสมควร

สิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 3 มีระดับความเสื่อมโทรมปานกลาง เพราะในชุมชนยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการมากพอ และยังไม่สามารถขยายสิ่งอำนวยความสะดวกได้มากขึ้น

2. ตารางที่ 19 การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความเสื่อมโทรม	แปลความ
2. การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว		
2.1 การจัดการคุณภาพอากาศของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
2.2 การจัดการคุณภาพเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
2.3 การจัดการคุณภาพขยะมูลฝอยของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
2.4 การจัดการคุณภาพน้ำของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามลำดับความเสื่อมโทรม ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่า การจัดการคุณภาพอากาศของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากมีฝุ่นและมลพิษจากการเผาขยะ

การจัดการคุณภาพเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก

การจัดการคุณภาพขยะมูลฝอยของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 3 มีระดับความเสื่อมโทรมปานกลาง เพราะมีการกำจัดขยะโดยกำจัดเองโดยการฝัง เผา มีการกำจัดขยะยังไม่ถูกวิธี และไม่มีป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่

การจัดการคุณภาพน้ำของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก เพราะน้ำที่ใช้ในชุมชนเป็นน้ำจากธรรมชาติ อาจไม่สะอาด และไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งสาธารณะ ตลอดจนไม่มีระบบตรวจสอบคุณภาพน้ำ

3. ตารางที่ 20 ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความเสื่อมโทรม	แปลความ
3. ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว		
3.1 การมีส่วนร่วมด้านรายได้และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
3.2 การมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาและบริหารจัดการของชุมชนในทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
3.3 การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	5	มากที่สุด

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามลำดับความเสื่อมโทรม ด้านผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่า การมีส่วนร่วมด้านรายได้และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก

การมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาและบริหารจัดการชุมชนในทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก

การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 5 มีระดับความเสื่อมโทรมมากที่สุด

4. ตารางที่ 21 ความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความเสื่อมโทรม	แปลความ
4. ความสามารถในการพึ่งตนเองของ ทรัพยากรท่องเที่ยว		
4.1 ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม ทรัพยากรท่องเที่ยว	5	มากที่สุด
4.2 การจัดเก็บรายได้ของทรัพยากร ท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
4.3 การเลี้ยงตัวเองได้ของทรัพยากร ท่องเที่ยว	3	ปานกลาง

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามลำดับความเสื่อมโทรม ด้านความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่า ความคุ้มค่าของการเที่ยวชมทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 5 มีระดับความเสื่อมโทรมมากที่สุด

การจัดเก็บรายได้ของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 3 มีระดับความเสื่อมโทรมปานกลาง เพราะมีการกระจายรายได้ของทรัพยากรท่องเที่ยวไม่ทั่วถึงคนทุกกลุ่มในชุมชน

การเลี้ยงตัวเองได้ของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 3 มีระดับความเสื่อมโทรมปานกลาง เนื่องจากเพราะชุมชนไม่มีความคล่องตัวในการเบิกจ่ายและจัดหางบประมาณ ไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาช่วยเหลือให้งบประมาณต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว

5. ตารางที่ 22 การบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว

ค่าความสำคัญด้าน	ดัชนีความเสื่อมโทรม	แปลความ
5.การบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว		
5.1 การบริหารจัดการด้านการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
5.2 การบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาดของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
5.3 การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก
5.4 การบริหารจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	ปานกลาง
5.5 การบริหารจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกของทรัพยากรท่องเที่ยว	4	มาก

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามลำดับความเสื่อมโทรม ด้านการบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่า การบริหารจัดการด้านการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก

การบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาดของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 3 มีระดับความเสื่อมโทรมปานกลาง เนื่องจากเพราะมีการจัดสร้างป้ายสื่อความหมายในทรัพยากรท่องเที่ยวน้อย สาธารณูปโภคน้อยและอาจไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวในอนาคต

การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนีความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากไม่มีป้ายและสัญญาณเตือนภัย ตลอดจนอุปกรณ์ปฐมพยาบาลอาจยังมีไม่เพียงพอ

การบริหารจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนี
ความสำคัญที่ระดับ 3 มีระดับความเสื่อมโทรมปานกลาง เนื่องจากขาดมาตรการสนับสนุนขวัญ
และกำลังใจในการปฏิบัติงานแก่บุคลากร และยังไม่มีการวางแผนด้านการจัดเก็บรายได้และ
บริหารงบประมาณที่เหมาะสม

การบริหารจัดการด้านการให้ความรู้และจิตสำนึกของทรัพยากรท่องเที่ยว ดัชนี
ความสำคัญที่ระดับ 4 มีระดับความเสื่อมโทรมมาก เพราะในบริเวณชุมชนยังไม่มีการจัดตั้ง
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ไม่มีการจัดเตรียมเอกสารในการเผยแพร่ความรู้
ขาดกิจกรรมให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็น
แบบแผน

สรุป

คะแนนรวมทั้งหมด 149 คะแนน คะแนนอยู่ระหว่าง 131-170 คะแนน จัดเป็น
ทรัพยากรที่มีศักยภาพด้านความเสื่อมโทรมปานกลาง และควรมีการติดตามประเมิน
ศักยภาพใหม่ทุก 3 ปี และสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

7.3.2 การประเมินทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว (Environment Impact Assessment-EIA) หมายถึง การใช้หลักวิชาการในการคาดคะเนเกี่ยวกับผลกระทบทั้งทางด้านผลบวกและด้านผลลบ ของการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทุกด้าน ทั้งด้านทรัพยากรท่องเที่ยว เศรษฐกิจและสังคม เพื่อจะได้หาทางป้องกันผลกระทบด้านลบให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด (บุญเลิศ จิตต์วัฒนา, 2548)

องค์ประกอบสิ่งแวดล้อมสำหรับการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรทางกายภาพ

1. คุณภาพน้ำ

คุณภาพของน้ำที่ชุมชนหนองจาง ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากทรัพยากรน้ำที่ชุมชนหนองจางเป็นน้ำที่ได้จากธรรมชาติ เช่น น้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน จะเป็นการต่อน้ำมาจากภูเขา นอกจากนี้ ยังมีการนำน้ำที่เรียกว่า น้ำซึม มาใช้อีกด้วย สภาพของน้ำมีความใสสะอาด มีการเจือปนของสารเคมีที่น้อย เหมาะแก่การที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค และการทำการเกษตร

2. คุณภาพอากาศ

คุณภาพของอากาศที่ชุมชนหนองจาง ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากชุมชนหนองจางเป็นชุมชนที่อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ไม่ได้อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม และห่างจากถนนสายหลัก จึงไม่ค่อยมีควันจากรถยนต์ และสภาพแวดล้อมโดยรอบ เต็มไปด้วยป่าไม้ ทั้งที่เป็นต้นไม้ยืนต้น ไม้ผล และพืชผลทางการเกษตรอีกด้วย จึงทำให้ชุมชนหนองจางที่คุณภาพอากาศที่ดีเหมาะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจแก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

3. สภาพภูมิประเทศในการรองรับของเสีย

สภาพภูมิประเทศที่ชุมชนหนองจางในการรองรับของเสีย ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนหนองจางอยู่ท่ามกลางภูเขาและมีป่าไม้ อยู่บริเวณรอบ ๆ การใช้พื้นที่ค่อนข้างเป็นไปอย่างระมัดระวัง เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งพื้นที่ชุมชนหนองจางยังไม่มีพื้นที่ในการจัดการกับของเสียอย่างเป็นทางการ ถ้าเป็นขยะ ก็จะทำให้เกิดการเผาทำลาย ถ้าเป็นน้ำเสีย ก็จะมีการปล่อยให้ไหลไปตามธรรมชาติ แต่สภาพโดยรวมแล้ว ชุมชนหนองจางมีของเสียภายในชุมชนค่อนข้างน้อย จึงไม่ค่อยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแก่ทรัพยากรธรรมชาติมากนัก

ผลกระทบด้านบวก

ทางด้านกายภาพ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเน้นย้ำในเรื่องของการใช้ทรัพยากรอย่างชานาญ อย่างชาญฉลาด ไม่ให้เกิดพิษภัยต่อสังคมโดยรวม ดำรงไว้ซึ่งสภาพเดิมของสิ่งแวดล้อม รวมทั้งหาทางกำจัดและป้องกันสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการสูญเสีย น้อยที่สุด การดำเนินการจัดการโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็ต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังที่กล่าว มาจึงส่งผลดีต่อยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางกายภาพด้วย และพัฒนายังคำนึงถึงขีด ความสามารถในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวด้วย

ผลกระทบด้านลบ

ทางด้านกายภาพ เกิดจากนักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกในการท่องเที่ยว เต็ด เก็บ หัก ต้นไม้ หรือดอกไม้ ถ้าไม่มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ทรัพยากรการท่องเที่ยว

2. ทรัพยากรทางชีวภาพ

1) สภาพป่าไม้

สภาพป่าไม้ที่ชุมชนหนองจาง ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากจากชุมชน หนองจางมีป่าไม้จำนวนมาก และมีความหลากหลายของต้นไม้ สภาพป่าไม้จะประกอบด้วยไม้ พุ่มและป่าผลัดใบ ด้วยสภาพป่าที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ จึงกลายเป็นแหล่งต้นน้ำของห้วยต่างๆ

2) สภาพแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์

สภาพแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากชุมชน หนองจางจะมีแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ที่เป็นไปตามธรรมชาติของสัตว์ เช่น กระรอก กระต่าย นก เป็นต้น ซึ่งอาศัยอยู่ในป่า และก็มีสัตว์ที่อาศัยอยู่ในสระน้ำของชาวบ้าน เช่น ปลา กุ้ง เป็นต้น สภาพแวดล้อมของชุมชนหนองจางถือได้ว่าเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ได้ แต่ก็จะมีสัตว์บางชนิดที่ ต้องอาศัยอยู่ในป่าที่ค่อนข้างลึก แต่โดยการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทำให้สัตว์ บางชนิดที่เคยมีอยู่สูญพันธุ์

3) สภาพพันธุ์สัตว์

สภาพพันธุ์สัตว์ ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากชุมชนหนองจางจะมี พันธุ์สัตว์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำทั้งที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น นก กระรอก ค้างคาว เป็นต้น และที่ คนในชุมชนเลี้ยงไว้ เช่น วัว สุนัข ปลา กุ้ง เป็นต้น ภายในชุมชนจะไม่ค่อยมีพันธุ์สัตว์ที่ หลากหลาย จำเป็นที่จะต้องเข้าไปในป่าจึงจะสามารถพบเห็นสัตว์ในแต่ละชนิดที่หลากหลาย มากขึ้น

4) สภาพหรือที่พบเห็นสิ่งมีชีวิต

สภาพหรือที่พบเห็นสิ่งมีชีวิต ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากชุมชนหนองจางมีการประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงมีการนำพืชพรรณต่างๆ เข้ามาปลูก ทำให้พื้นที่รอบๆ ชุมชน เต็มไปด้วยพืชพรรณต่างๆ จำนวนมาก และมีการปลูกพืชสลับกันไปในแต่ละพื้นที่ เช่น ในพื้นที่ใกล้เคียงกันมีการปลูก ลำไย มะม่วง ข้าวโพด มันสำปะหลัง กัญชง เป็นต้น ถือว่าเป็นการจัดสรรพื้นที่ให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดี

ผลกระทบด้านบวก

ทางด้านชีวภาพ มีการพัฒนาโดยการกำหนดเขตพื้นที่เปราะบางเพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ

ผลกระทบด้านลบ

ทางด้านชีวภาพ ระบบนิเวศถูกทำลาย ส่งผลต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ

3. การใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว

1) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากชุมชนหนองจาง ยังไม่มีสาธารณูปโภคที่เพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว แต่ก็ได้มีการประยุกต์หรือการนำพลังงานจากธรรมชาติมาใช้เพื่อทำให้เกิดความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว

2) บริการท่องเที่ยว

การบริการท่องเที่ยว ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ถึงแม้ว่าชุมชนหนองจางจะไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ แต่ก็มีบริการทางการท่องเที่ยว เช่น มีมัคคุเทศก์ในการนำเที่ยวที่เป็นทั้งผู้นำเที่ยว พร้อมทั้งมีการสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กันด้วย และมีการบริการการให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวแก่นักศึกษาและผู้สนใจศึกษาข้อมูล การบริการอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวด้วย

3) กิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมท่องเที่ยว ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องมาจากที่ชุมชนหนองจางมีกิจกรรมในการท่องเที่ยวไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ทำ เช่น การเดินป่า การชมถ้ำ การปีนเขา การปั่นจักรยาน เป็นต้น และการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนจากการมีโฮมสเตย์ และบ้านดินไว้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้

ผลกระทบด้านบวก

1. มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน
2. เป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน เช่น มัคคุเทศก์ เป็นต้น

3. คนในชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของตนเองอย่างคุ้มค่า พร้อมทั้งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กันด้วย

ผลกระทบด้านลบ

1. การใช้ทรัพยากรที่มากเกินไป อาจก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมในพื้นที่ได้
2. การใช้พื้นที่โดยขาดความระมัดระวัง เช่น การเข้าชมถ้ำ ถ้าหากมีการไปจับกับหินงอกหินย้อยก็จะส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของหินงอกหินย้อย เป็นต้น

4. คุณภาพชีวิตของประชาชน

1) สภาพทางสาธารณสุข

สภาพทางสาธารณสุข ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากที่ชุมชนหนองจานอยู่ห่างจากสถานีอนามัย และไม่มีสถานพยาบาลในชุมชน แต่โดยสภาพพื้นที่ชุมชนหนองจานแล้ว เป็นบรรยากาศที่ดี จึงทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพที่แข็งแรง และปลอดจากโรคระบาดต่าง ๆ คนในพื้นที่มีการปรับตัวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งมีการป้องกัน เช่น ช่วงที่มีไข้หวัด 2009 ระบาด คนในชุมชนก็เฝ้าระวังและมีการดูแลสุขภาพของตนเองเป็นอย่างดี

2) สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจ ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากที่ชุมชนหนองจานมีการใช้ชีวิตอย่างพอมีพอกินตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีการหารายได้เสริมจากการนำเที่ยวในพื้นที่ และรายได้จากที่พักด้วย จึงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างดี ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ร่ำรวย แต่ก็การเก็บหอมรอมริบ จากการบริการทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกองทุนของคนในชุมชน เพื่อที่จะเก็บไว้ใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

3) สภาพสังคม

สภาพสังคม ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากที่ชุมชนหนองจานมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน มีความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว มีน้ำใจไมตรีที่ดี จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกันด้วย

ผลกระทบด้านบวก

1. มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน
2. เป็นการเพิ่มพูนทักษะการศึกษาที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

3. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น ก่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง
4. เป็นการเผยแพร่และสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน

ผลกระทบด้านลบ

1. อาจเกิดการกลืนทางด้านวัฒนธรรม คติ ความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป
2. ชุมชนขาดความเป็นเอกลักษณ์
3. การตอบสนองความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวจนลืมเอกลักษณ์ของชุมชน

สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

องค์ประกอบสิ่งแวดล้อม	การบ่งชี้สภาพหลังดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว			หมายเหตุ
	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	
1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ				
1.1 คุณภาพน้ำ	✓			
1.2 คุณภาพอากาศ	✓			
1.3 สภาพภูมิประเทศในการรองรับของเสีย		✓		
2. สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ				
2.1 สภาพป่าไม้	✓			
2.2 สภาพแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์		✓		
2.3 สภาพพันธุ์สัตว์		✓		
2.4 สภาพหรือสิ่งที่พบเห็นสิ่งมีชีวิต	✓			
3. การใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว				
3.1 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว		✓		
3.2 บริการท่องเที่ยว	✓			
3.3 กิจกรรมท่องเที่ยว	✓			
4. คุณภาพชีวิตของประชาชน				
4.1 สภาพทางสาธารณสุข		✓		
4.2 สภาพทางเศรษฐกิจ		✓		
4.3 สภาพทางสังคม	✓			

ตารางที่ 23 ตารางแสดงการประเมินทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวชุมชนหนองจาง

บทที่ 8

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

8.1 บทสรุป

ในส่วนของบทสรุป ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ในบทที่ 1 ดังนี้

- ศึกษาบริบทของชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว
- จัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
- วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- เสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

โดยในบทที่ 8 นี้จะได้ทำการสรุปเชื่อมโยงวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของวัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีวิจัยที่ได้นำมาใช้ และผลของการศึกษา

- ศึกษาบริบทของชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตจากแบบสังเกต ซึ่งได้นำมาปรับใช้จากแบบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป.) ประกอบไปด้วย รูปแบบการเดินทาง ประวัติความเป็นมา ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กิจกรรมการท่องเที่ยว สภาพพื้นที่ปัจจุบัน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ปัญหาปัจจุบัน และความเป็นไปได้ในการพัฒนา

การวิเคราะห์นำหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นหลักในการศึกษา (Ceballos Lascurain, 2534; The Commonwealth Department of Tourism, 2537; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538 Elizabeth Boo, 2534; The Ecotourism Society, 2534; Western, 2536; CQ Researcher, 2549) เนื่องจากสภาพพื้นที่ของชุมชนหนองจางนั้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีส่วนมากจากการสังเกตและสัมภาษณ์ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และชุมชนหนองจางถือเป็นชุมชนที่มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองจากพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมาเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (ปัจจุบันคนในชุมชนได้เลือกที่จะขึ้นทะเบียนของคนแบ่งออกเป็น 2 จังหวัด คือ อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย และอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น) โดยชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มของตนเองขึ้นมาเป็น “หมู่บ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่าหนองจาง” (Julia Amrock, 2549; Julia Amrock, 2549; Rob Gilbert, 2546) จึงถือได้ว่าชุมชนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (David Cruise Malloy and David A. Fennel, 2541) และกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ปัจจุบันนอกจากทำหน้าที่รักษาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์แล้วยังทำหน้าที่เป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเที่ยวในชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2552) ทำให้มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว (Ok Kenan, 2549)

- จัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

รูปแบบการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ตัวอย่างแบบประเมินได้ในภาคผนวก) โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (2549) และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2549) มาเป็นแบบในการประเมินความสำคัญและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวโดยได้นำแบบประเมินไปให้ชุมชนอาสาสมัครพิทักษ์ป่านครหนองจางทำการประเมินประกอบด้วยผู้วิจัยได้อธิบายประกอบ ผลการประเมินโดยชุมชนเองพบว่า ที่ตั้งของทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุด คุณค่าทรัพยากรอยู่ในระดับปานกลาง และยังไม่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากนัก มีความปลอดภัยมาก สิ่งแวดล้อมมีความเปราะบางค่อนข้างมาก

- วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ส่วนของการศึกษาการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินความสำคัญ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนเอง รวมไปถึงการประเมินทรัพยากรในด้านของสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย รวมไปถึงศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์และทบทวนข้อมูลจากเอกสารต่างๆว่าชุมชนมีบทบาท หรือหน่วยงานใดที่เชื่อมโยงกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนเองมีการประสานงานกับหน่วยงานต่อไปนี้ เช่น มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคอีสาน) องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น สถาบันการศึกษาที่มีนักวิชาการทางด้านการท่องเที่ยวและด้านต่างๆ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงคมนาคม เพื่อที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

- เสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้มีการประยุกต์นำเอาหลักการที่ปัจจุบันกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดทำอยู่แล้วแต่มีการแบ่งแยกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังปรากฏในข้อเสนอแนะหัวข้อ 8.2 ในบทนี้ และเสนอให้มีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อให้ออดคล้องกับนโยบายของภาครัฐที่ได้มีการนำร่องโครงการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ 10 แห่งในประเทศไทย (2552) รวมไปถึงแนวทางการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวด้วย (ปรมพร ศิริกุลชยานนท์, 2552)

8.2 ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรม จะเป็นสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ นอกจากจะมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักและสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว จะต้องเป็นการร่วมมือกันของคนในชุมชน ชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังเช่นที่ชุมชนหนองจาง ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ศักยภาพ สามารถพึ่งตนเองได้ถึงแม้จะไม่ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน แต่ทุกคนที่อยู่ในชุมชน

หนองจาง มีความรักและห่วงแหน ในทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่พวกเขาใช้เป็นทีดำรงชีวิตมาเป็นเวลานานด้วยเหตุผลที่ว่า ที่นี่คือ "บ้านของพวกเขา" สิ่งที่สำคัญอีกอย่างคือ การมีน้ำใจไมตรีของคนในชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เคยมาเกิดความประทับใจและเดินทางมาเที่ยวอีกครั้ง

ดังนั้น ชุมชนหนองจาง จึงควรได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ซึ่งการที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ส่วน เช่น โรงเรียน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด มหาวิทยาลัย สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมมือกันผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda) ซึ่งมีสาระสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตต์ังวัฒนา, 2548)

8.2.1 กลยุทธ์การจัดการพื้นที่

8.2.1.1 การแบ่งโซนพื้นที่ชุมชนหนองจาง (Zoning and Districting)

ระดับโซน	จุดประสงค์	เงื่อนไขของขอบเขต	ทรัพยากร	การอนุญาตเที่ยวชม
1. พื้นที่คุ้มครองพิเศษ	-เพื่อรักษาพื้นที่พิเศษที่มีจุดเด่นและสมควรที่จะอนุรักษ์เพราะเป็นทรัพยากรที่หายากและเกิดการสูญเสียได้ง่าย	-เขตพื้นที่ที่กำหนดว่าเป็นจุดเด่นในพื้นที่และมีความเป็นธรรมชาติ	-ถ้าพระยานาคราช -ถ้าเกล็ดแก้ว -ถ้าสายทงบริเวณต่างๆ ภายในถ้ำ	-มีการเปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าชมได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของมัคคุเทศก์ และมีการจำกัดจำนวนผู้เข้าชมในแต่ละครั้ง -ห้ามนำยานพาหนะเข้า
2. พื้นที่ป่า	-เพื่อรักษาและคงสภาพป่าให้มีความสมบูรณ์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ -เพื่อป้องกันการรบกวนจากชาวบ้านและนักท่องเที่ยวมากจนเกินไป	-เป็นบริเวณที่มีพื้นที่ป่าทั้งป่าพื้นราบและป่าที่เกิดบนภูเขาในพื้นที่ที่เกิดอยู่รอบหมู่บ้าน -มีพืชพันธุ์สัตว์และพืชนานชนิดอาศัยอยู่	-ป่าที่อยู่บริเวณรอบหมู่บ้าน	-มีการเปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าชมได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของบุคลากรในท้องถิ่นและมีการจำกัดจำนวนผู้เข้าชมในแต่ละครั้ง -อนุญาตให้นำยานพาหนะเข้าแต่ต้องอยู่ภายใต้เส้นทางที่กำหนด

3.พื้นที่ชุมชนและโฮมสเตย์	-เพื่อดำรงไว้ซึ่งค วามเป็นชุมชน และเพื่อคอย อำนวยความสะดวก สะดวกให้กับ แขกผู้มาเยือน -เป็นที่พักให้กับ นักท่องเที่ยว	-เป็นบริเวณที่มี บ้านเรือนของ ชุมชนตั้งอยู่	-บ้านเรือนของ ประชาชน	-อนุญาตให้บุคคล ทั่วไปเข้าไปศึกษา สัมผัสวัฒนธรรมวิถี ชีวิตชาวบ้านได้
4.พื้นที่ นันทนาการ และพักผ่อน หย่อนใจ	-เป็นศูนย์กลาง ของนักท่องเที่ยว -เพื่ออำนวยความสะดวก ความสะดวกใน ด้านต่างๆให้กับ นักท่องเที่ยว -เพื่อเป็นสถานที่ คอยรองรับ นักท่องเที่ยวเมื่อ นักท่องเที่ยว เดินทางมาถึง -เพื่อเป็นเขต พื้นที่ที่ให้ความรู้ ด้านต่างๆแก่ นักท่องเที่ยว -เพื่อเป็นเขต พื้นที่ที่ให้ นักท่องเที่ยวทำ กิจกรรมส่วนตัว	-เป็นพื้นที่ กว้างขวาง สามารถยืดหยุ่น เพื่อรองรับ นักท่องเที่ยว จำนวนมากๆได้ พร้อมๆกัน -เป็นพื้นที่ที่มี ความปลอดภัย -เป็นบริเวณที่ นักท่องเที่ยว สามารถ สอบถามเรื่อง ต่างๆและหา ความรู้ได้	-บริเวณบ้านดิน	-มีการเปิดให้บุคคล ทั่วไปเข้าทำกิจกรรม และพักผ่อนได้ -อนุญาตให้นำ ยานพาหนะเข้าจอด ตามบริเวณที่กำหนด
5.พื้นที่จอดรถ	-เพื่ออำนวยความสะดวก ความสะดวกใน การจอด ยานพาหนะ -เพื่อให้เกิด ความเป็น ระเบียบ	-มี 2 แห่งคือ 1. ในบริเวณ หมู่บ้านจะอยู่ใน เขตนันทนาการ และพักผ่อนใกล้ บริเวณบ้านดิน 2. บริเวณเชิง	-บริเวณลาน กว้างใกล้บ้านดิน -บริเวณที่ราบบน เชิงเขา	-ให้นักท่องเที่ยว สามารถจอดรถได้ ตามสถานที่ที่กำหนด

	เรียบร้อยใน ชุมชน -เพื่อความ ปลอดภัยแก่ นักท่องเที่ยว	เขา ทางเส้นทาง ขึ้นสู่ถ้ำ เป็นที่ ราบกว้างขวาง		
--	---	--	--	--

ภาพที่ 6: ตารางแสดงการแบ่งโซนพื้นที่ชุมชนหนองจาง

8.2.1.2 มาตรฐานการพัฒนา (Development Standards)

1. การควบคุมความหนาแน่น (Development density controls)

การควบคุมความหนาแน่นจะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดปริมาณการควบคุม และมาตรการจำกัดนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่การรองรับนักท่องเที่ยวที่ชุมชนหนองจาง ดูจากบ้านพักที่ให้บริการภายในชุมชน ดังนี้

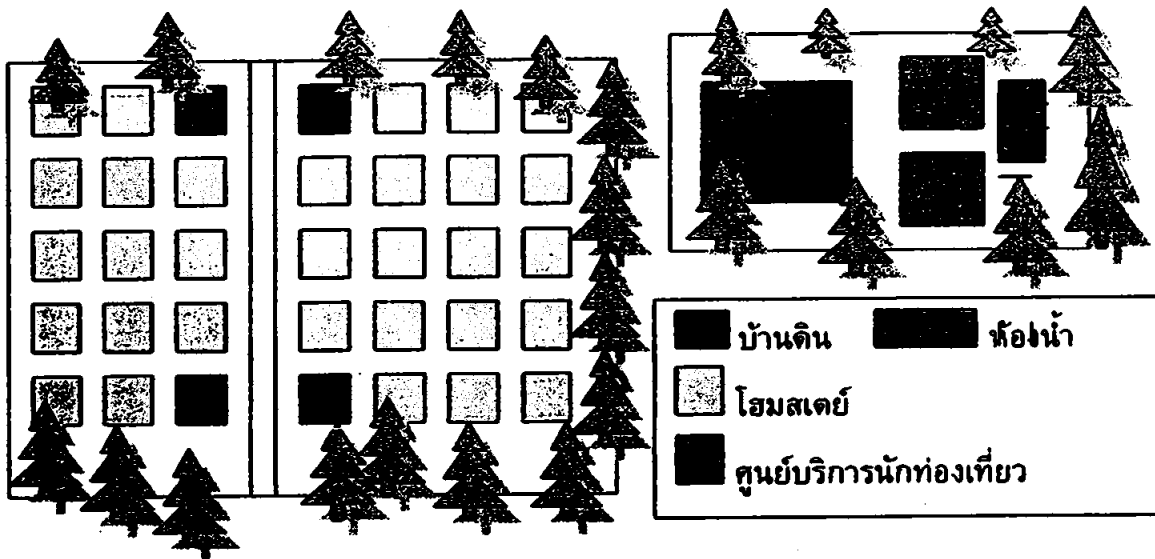
- Home stay มีจำนวน 43 หลัง สามารถพักได้หลังละ 2 คน จะเป็น $43 \times 2 = 86$ คนหลัง

- บ้านดิน มี 3 หลัง มีหลังใหญ่ 1 หลัง บรรจุนักท่องเที่ยวได้ 10-15 คน หลังเล็ก 2 หลัง บรรจุนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2-3 คน จะเป็น 4-6 คน ดังนั้น บ้านดินบรรจุนักท่องเที่ยวได้ 14-21 คน

ดังนั้น ขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่ชุมชนหนองจาง รับได้อยู่ที่ประมาณ 100 - 107 คน

การควบคุมความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวที่เข้าใช้พื้นที่ที่ชุมชนหนองจาง โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 1,810.94 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยจำนวน 23 ไร่ เป็นพื้นที่สำนักสงฆ์ จำนวน 60 ไร่ พื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่ทำการเกษตร โดยระดับนักท่องเที่ยว มีดังนี้

- 13 - 27 คน อยู่ที่ 12 - 25 % อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก
- 27 - 81 คน อยู่ที่ 25 - 75 % อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง
- 81 - 107 คน อยู่ที่ 75 - 100 % อยู่ในเกณฑ์ที่สูง

ภาพที่ 7 : การจัดแบ่งพื้นที่ที่พัก
 รัชณี ใจเพียร, 31 สิงหาคม 2552

2. มาตรฐานการก่อสร้าง (Building standards)

การก่อสร้างที่พัก อาคารรองรับนักท่องเที่ยวต่างๆ จะเป็นการสร้างที่ลดการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติให้น้อยที่สุด ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศ ทางเสียง กลิ่น และทางการมองเห็น หรือก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด เช่น การก่อสร้างบ้านดิน ซึ่งใช้วัสดุที่มาจากธรรมชาติ ซึ่งการก่อสร้างบ้านดินก็มีลักษณะที่กลมกลืนกับธรรมชาติ

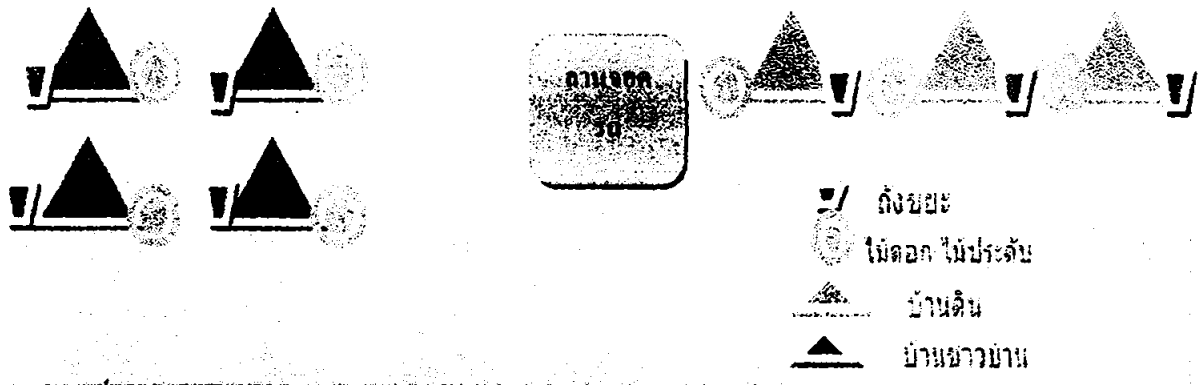

ภาพที่ 8: บ้านดิน
 คชภัทร เหล่าราช, 8 กรกฎาคม 2552

3. สภาพภูมิทัศน์ (Landscaping)

สภาพภูมิทัศน์ที่ชุมชนหนองจางน ถือว่ามีลักษณะที่ดี แต่จะมีบางจุดที่ควรมีการปรับปรุงให้มีความสวยงาม เช่น

- บริเวณบ้านดิน จะมีการปรับปรุง โดยทำพื้นที่บริเวณใกล้เคียงให้เป็นพื้นที่ราบเรียบเสมอกัน มีการปลูกไม้ประดับเพื่อให้เกิดความสวยงาม
- บริเวณบ้านเรือนในชุมชน ควรมีการทำความสะอาด ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และการจัดทำถังขยะไว้หน้าบ้าน ถังขยะนั้นจะทำจากดิน มีฝาปิดมิดชิด ซึ่งจะทำให้กลมกลืนกับธรรมชาติ
- บริเวณแหล่งท่องเที่ยวควรจัดให้มีความสวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยว

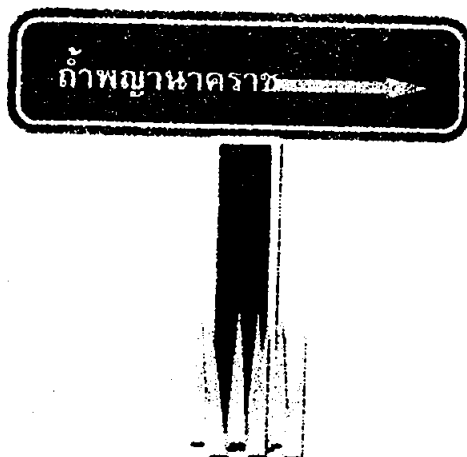

ภาพที่ 9: การจัดภูมิทัศน์ในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว
 กษภัทร เหล่าราช, 31 สิงหาคม 2552

4. สัญลักษณ์ (Signage)

ป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ จะมีการจัดทำป้าย เพื่อบอกสถานที่ท่องเที่ยว ในทุกๆ จุด โดยป้ายจะมีการทำจากไม้ พื้นเป็นสีน้ำตาลเข้ม ตัวอักษรสีเหลือง หรือตัวอักษรสีขาว สูงประมาณ 2 เมตร เพื่อทัศนะในการมองเห็น

ภาพที่ 10: ตัวอย่างการออกแบบป้ายสัญลักษณ์, ป้ายบอกทาง
 กชภัทร เพล้าราช, 31 สิงหาคม 2552

5. การควบคุมเสียง (Noise regulation)

การควบคุมเสียงจะเป็นในส่วนของ การไปเที่ยวในป่า ต่ำ และศาสนสถาน โดยเสียง ปกติแล้ว กำหนดว่าระดับเสียงที่ดังเกินกว่า 85 เดซิเบล ถือว่าเป็นอันตรายต่อมนุษย์ (องค์การอนามัยโลก, 2544) แต่จะกำหนดให้น้อยกว่านั้น คือ ใช้ไม่ควรเกิน 60 เดซิเบล เป็นเสียงสนทนาทั่วไป ซึ่งบริเวณดังกล่าวจำเป็นต้องมีการใช้เสียงที่เบา เนื่องจากจะเป็นการรบกวนการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในบริเวณนั้น

8.2.2 การพัฒนาสื่อความหมาย

กิจกรรม

- หา "คุณค่า" ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
- หา "ผู้รับ" หรือกลุ่มเป้าหมาย
- หา "วิธี" ในการสื่อสารคุณค่าไปยังผู้รับ

วัตถุประสงค์

- เพื่อเชื่อมช่องว่างระหว่างสถานที่กับ "คุณค่า" หรือ "ความหมาย" ของสถานที่นั้นเข้าด้วยกัน
- ความหมายและคุณค่า ของแหล่งท่องเที่ยวถูกสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง
- นักท่องเที่ยวแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ได้รับข้อความเดียวกัน

กลุ่มเป้าหมาย

- คนในพื้นที่ใกล้เคียง นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เป็นคนในพื้นที่ใกล้เคียงจังหวัดขอนแก่น, จังหวัดเลย ที่มักกันเป็นครอบครัว
- นักเรียนนักศึกษา ที่มาเพื่อทัศนศึกษา

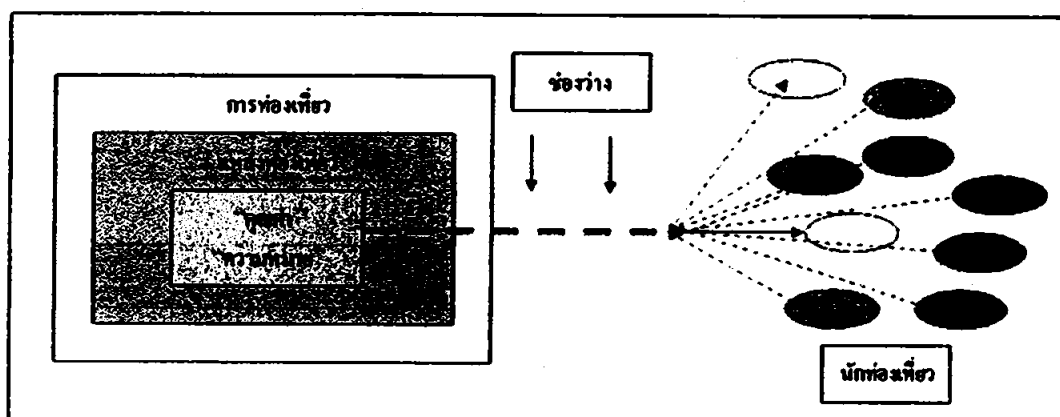
- นักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่ชอบความแปลกใหม่ ประสบการณ์ใหม่สัมผัสธรรมชาติ แนวทางผจญภัยพร้อมสัมผัสวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน โฮมสเตย์

การดำเนินการ

การสื่อความหมาย(Interpretation) สำหรับการท่องเที่ยวคือ เป็นกระบวนการสื่อสารความหมายและคุณค่าของสถานที่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งไม่ใช่การศึกษาอย่างเป็นทางการหรือแค่ข้อมูล แต่เป็นการเรียนรู้+ความบันเทิง เพื่อสื่อสารคุณค่าและเป็นการกระตุ้น ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยว เข้าใจ ชื่นชม และหวงแหนสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ

จุดมุ่งหมายในการนำการ สื่อความหมาย มาใช้ในแหล่งท่องเที่ยว

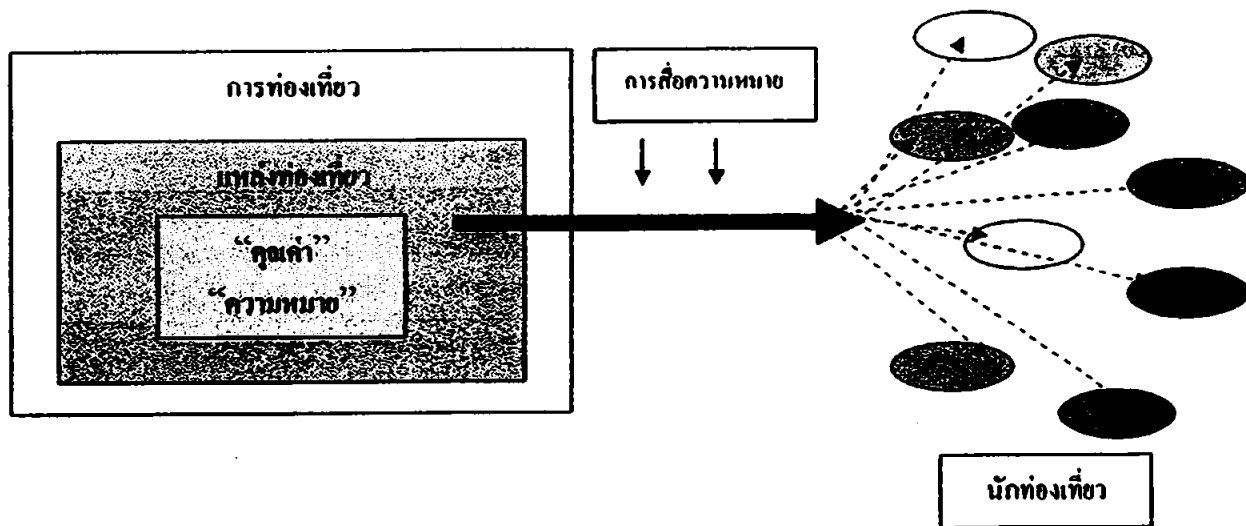
1. เพื่อเชื่อมช่องว่างระหว่างสถานที่กับ "คุณค่า" หรือ "ความหมาย" ของสถานที่นั้นๆ เข้าด้วยกัน

ภาพที่ 11: การสื่อความหมาย
 ปรมพร ศิริกุลชยานนท์, 2552

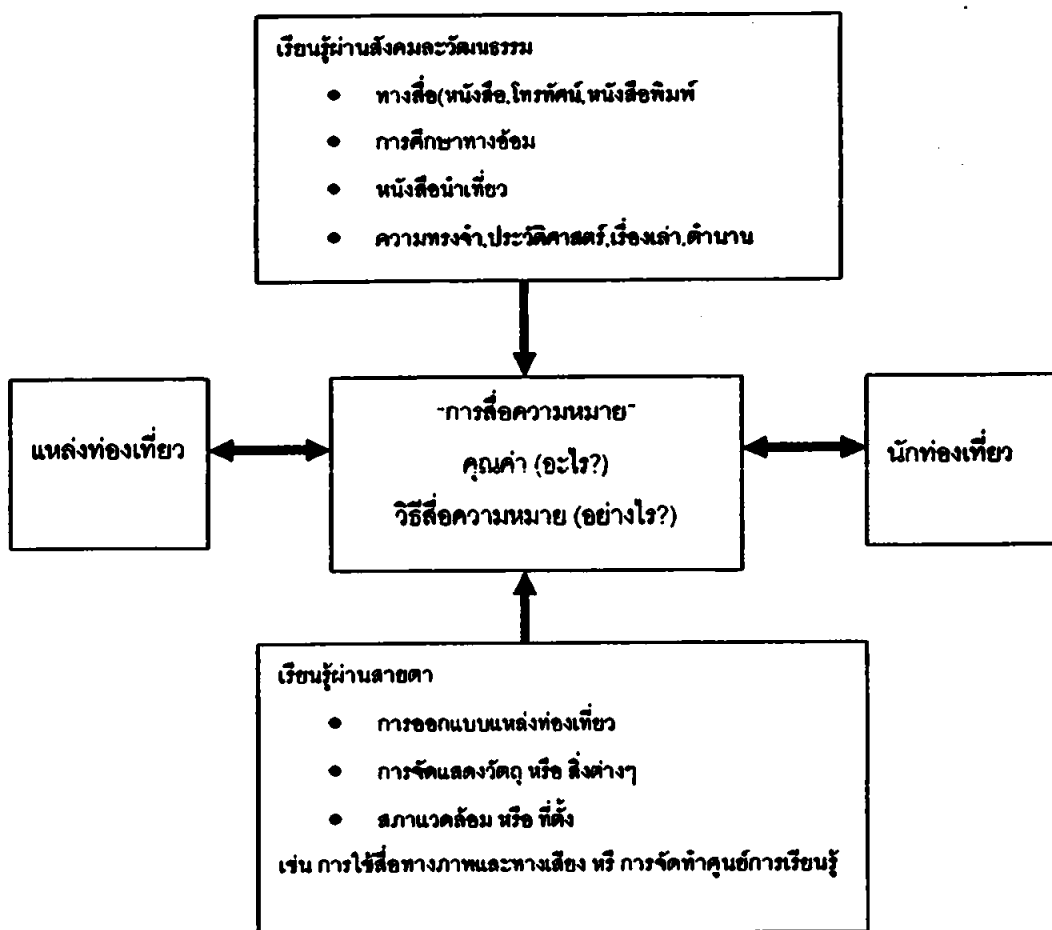
ช่องว่าง ได้แก่

- นักท่องเที่ยวแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีอายุต่างกัน เพศต่างกัน มาจากที่ต่างกัน ต่างวัฒนธรรมกัน ต่างภาษากัน
- นักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจและเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ ติดตัวมาต่างกัน
- แต่ละกลุ่มจึงรับ "ข้อความ" ของคุณค่าและความหมายต่างกัน
- ความหมายและคุณค่า ของแหล่งท่องเที่ยวถูกสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง
- นักท่องเที่ยวแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ได้รับข้อความเดียวกัน

ภาพที่ 12: การสื่อความหมาย 2
 ปรมพร ศิริกุลชยานนท์, 2552

การสื่อความหมาย

ภาพที่ 13: การสื่อความหมาย 3
 ปรมพร ศิริกุลชยานนท์, 2552

8.5 ขั้นตอนการสื่อความหมาย

1. หา “คุณค่า” ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

ชุมชนหนองจาน

- มีภาพเขียนสี มนุษย์ถ้าอายุกว่า 2000 ปี ในถ้ำลายแทง
- เทือกเขาป่าหินปูน
- ปรางค์การณังทางธรรมชาติ หินงอก หินย้อย
- อากาศบริสุทธิ์ และวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม
- เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและอารยธรรมมนุษย์ยุคหิน สำหรับคนในพื้นที่ใกล้เคียง, นักท่องเที่ยวชาวไทย, นักเรียน, นักศึกษา, ชาวต่างชาติ

2. หา “ผู้รับ” หรือกลุ่มเป้าหมาย

เพื่อหาเทคนิคการสื่อความหมายที่เหมาะสมได้ “ผู้รับ” สามารถกำหนดได้เองและกำหนดที่มีอยู่จริง และต้องคำนึงถึง ประสบการณ์และความคาดหวังของผู้รับด้วย เช่น ชุมชนหนองจาน

- คนในพื้นที่ใกล้เคียง นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เป็นคนในพื้นที่ใกล้เคียงจังหวัดขอนแก่น, จังหวัดเลย ที่มาเที่ยวกันเป็นครอบครัว
- นักเรียนนักศึกษา ที่มาเพื่อทัศนศึกษา
- นักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่ชอบความแปลกใหม่ ประสบการณ์ใหม่สัมผัสธรรมชาติ แนวทางผจญภัยพร้อมสัมผัสวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน โฮมสเตย์

3. หา “วิธี” ในการสื่อสารคุณค่าไปยังผู้รับ (Techniques)

เป็นการผสม เทคนิคการสื่อสารแบบสองทางและทางเดียวเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ เทคนิคที่ใช้มีหลายอย่างบางแห่งอาจไม่จำเป็นต้องใช้ทุกวิธี ดังนี้

1. ป้ายข้อมูล/ป้ายกฎระเบียบต่างๆ

จัดทำป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว ป้ายที่จอดรถ, ห้องน้ำ, ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ, ป้ายบอกชื่อพืชพันธุ์ไม้, ป้ายกฎระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆ โดยจัดทำป้ายที่มีความกลมกลืนกับแหล่งท่องเที่ยวและธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ป้ายบอกทางหรือบอกชื่อถ้ำ ทำจากวัสดุไม้ทาสีพื้นสีน้ำตาล ตัวอักษรสีเหลือง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อความชัดเจนในการมองเห็น และกลมกลืนกับสภาพพื้นที่ป่า

2. ทำแผ่นพับคู่มือแนะนำเที่ยว ระบุรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวที่มี พร้อมรูปภาพประกอบบอกแผนที่ เส้นทางท่องเที่ยว พร้อมทั้งหลักการปฏิบัติ กฎระเบียบ ข้อบังคับในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว พิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. การจัดนิทรรศการ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

4. การจัดแสดงวีดิทัศน์ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ก่อนการเข้าชม เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และคุณค่า ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว
5. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นผู้นำท่องเที่ยว ให้ความรู้ และชมความงดงามของธรรมชาติและสวยงามของถ้ำ
6. สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ห้องนำ ออกแบบให้กลมกลืนกับธรรมชาติ เช่นเดียวกับบ้านดิน เพื่อเป็นการลดการใช้ป่าไม้ ส่วนถึงขยะต่างๆตามบ้านเรือน หรือภายในชุมชน อาจทำด้วยไม้ไผ่สาน ฝาปิดทำด้วยใบหญ้าคา

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง. (2552). เครื่องมือและเทคนิคการทำงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชน. กันยายน 12 มิถุนายน 2552, จาก www.dopa.go.th/iad/subject/cplan/tool-cplan.ppt
- กรมป่าไม้ ส่วนอุทยานแห่งชาติ. อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- กรมป่าไม้ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น-เลย. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ].
- กรมอุทยานแห่งชาติ พันธ์พิช และสัตว์ป่า. (2551). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กันยายน 22 เมษายน 2552, จาก http://www.dnp.go.th/parkreserve/np/Html/Tour/Eco_Tour.html
- กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธ์พิช. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง. กันยายน 22 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.dnp.go.th>
- กรมอุทยานแห่งชาติ พันธ์พิช และสัตว์ป่า. (2550). ประกาศ เรื่อง การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในอุทยานแห่งชาติ ฉบับลงวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550. กันยายน 23 เมษายน 2552 จาก http://www.dnp.go.th/main_park.asp
- กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธ์พิช สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 8. อุทยานแห่งชาติในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดเลย. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ].
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2550). ข้อมูลเชิงวิชาการ – การท่องเที่ยว. กันยายน 26 กันยายน 2550, จาก http://webhost.mots.go.th/tour_description.htm
- กองส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว. การปรับตัวและการร่วมลดภาวะโลกร้อน ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตามแนวคิด 7 Greens. กันยายน 4 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.etajournal.com/upload/272/097Greens%202%20reduce%20globalwarming.pdf>.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กองอนุรักษ์. (2545). เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้โครงการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2545. กรุงเทพฯ : เอ็ม เซทรา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สถิตินักท่องเที่ยว. กันยายน 4 สิงหาคม 2552, จาก http://www.2lat.or.th/stat/web/static_index.php.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. อำนวยการหน้าที่. ค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2552.

จาก <http://thai.tourismthailand.org/about-tai/about-tai-24-1.html>

กิตติ โพธิ์เดมิย์. (12 กรกฎาคม 2552). สัมภาษณ์. ที่ปรึกษาชุมชน. ชุมชนหนองจาน.

โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.

กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

จรรยา เจริญย์. (12 กรกฎาคม 2552). สัมภาษณ์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน. ชุมชนหนองจาน.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2546). การวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชลิตา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ชลวิเชียร, พิธาน พงศ์นุรักษ์. (2550). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ :

การศึกษาความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้ ชุดโครงการธนาคารข้อมูลเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ .สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.].

ดิศนัดดา ดิศกุล, ม.ร.ว. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. ค้นเมื่อ 24 เมษายน 2552, จาก

http://www.codi.or.th/index.php?option=com_content&task=view&id=2595&Itemid=2

ดลฤทัย ไกวรรณกุล. (2551). เอกสารประกอบการสอน 963 415 Tourism Destination Development การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. ม.ป.ท.

นิคม จารุมณี. (2544). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : โอ เอส พรินติ้ง เฮาส์.

นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์. (2549). ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยว

อย่างยั่งยืน. ค้นเมื่อ 24 กันยายน 2549, จาก <http://www.ttresearch.org/E-Journal/pdf/19-1-2006-Journal%2015.pdf>.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร. (2550). โครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยภาคีในท้องถิ่น. ค้นเมื่อ 24 เมษายน 2552, จาก

http://vclass.mgt.psu.ac.th/~undp/proposal_ii_02.htm

ผู้จัดการออนไลน์. ททท.สำนักงานเขต 3 จ. ขอนแก่น เผยยอดนักท่องเที่ยวที่เข้าพื้นที่ในรอบปี 50 มีมากกว่า 7.5 ล้านคน. ค้นเมื่อเมื่อ 19 กรกฎาคม 2552. , จาก

http://www.khonkaenlink.info/news/news_khonkaen_view.asp?id=4852.

แผนปฏิบัติการ 21. อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2552, จาก

http://www.envivoice.net/content.php?sec=main_activity/main_activity_detail11.php&PHPSESSID=2a76ba465c170813d3446ea5507d05a

พงศ์พันธุ์ ศรัทธาทิพย์. โครงการวิจัย : ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทางไปท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านบุไทรโฮมสเตย์. ทูลสนับสนุนการวิจัย คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2549

พระราชบัญญัติ ป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507. อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ

22 สิงหาคม 2552, จาก http://www.pub-law.net/library/act_nwild.htm

<http://www.statelessperson.com/www/?q=node/1373>

พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551. อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ 20 สิงหาคม

2552, จาก <http://www.oknation.net/blog/guides/2009/08/07/entry->

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537. อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ 25

สิงหาคม 2552, จาก http://law.tu.ac.th/law_center/law_document/book4/b4-11.htm

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2552, จาก

http://www.forest.go.th/act/park/park1_t.htm

พิจาริณี โสชัยยะกุล. สรุปสาระสำคัญจากการประชุม ทิศทางการท่องเที่ยวโลก 2009.

ค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2552, จาก

http://www.etatjournal.com/upload/253/World_Travel_Monitor2008.pdf.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย.(2543). คู่มือการพิมพ์วิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2543. ม.ป.ท.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิทยาการจัดการ. (2544). การวิเคราะห์ วางแผน และควบคุมการตลาด. นนทบุรี : ริโซ.

มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (แห่งประเทศไทย). พิธีเปิดศาลาอเนกประสงค์ด้วยดิน ชุมชนหนอง

จาน. ค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2552, จาก [http://sathai.org/movement/047-Bandin-](http://sathai.org/movement/047-Bandin-25Mar2008.htm)

[25Mar2008.htm](http://sathai.org/movement/047-Bandin-25Mar2008.htm).

ศศิธร นิธิปรีชา, สุภาวดี สุขมาตร, อานรรต ใจสำราญ. (2550). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ :

โครงการภาวะผู้นำของกลุ่มที่พักโฮมสเตย์ในแหล่งท่องเที่ยวเขตอีสานใต้ =

Leadership of home stay in the lower Northeastern part of Thailand / คณะผู้วิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.]

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2551). ค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2552.

จาก <http://www.cbt-i.org/travel.php>

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย. การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. ค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2552, จาก

http://www.ttresearch.org/home/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=35&dir=DESC&order=name&Itemid=43&limit=5&limitstart=10

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการศึกษาและกำหนดคดัชนีคุณภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมู่เกาะช้างและพื้นที่เชื่อมโยง ระยะที่ 2. ค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2552, จาก

http://www.eric.chula.ac.th/eric/project/koachang/koachang_body.html

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. (2549). การบริหารการท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ : สยามเจริญพาณิชย์.

สัมมนาเชิงอภิปรายเรื่อง โฮมสเตย์หมอลำบ้านปลาข้าว แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวภาคอีสานตอนบน= Ban Plakaow Home Stay : traditional Isan dancing (Morlam) and tourism development in Northeast Isan . ธานีคาร โตกิ่งแก้ว ... [และคนอื่น ๆ] [หนองคาย] : สาขาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว วิทยาเขตหนองคาย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550

สารานุกรมสำหรับเยาวชนไทย เล่ม 27. (2540). ค้นเมื่อ 24 เมษายน 2552, จาก

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/chapter3/27-3-11.htm>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. การศึกษากลยุทธ์ทางด้านราคาของการท่องเที่ยวในกลุ่มอีสานใต้. ค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2552, จาก

[http://www.trf.or.th/research/subject.asp?issue_name=การ](http://www.trf.or.th/research/subject.asp?issue_name=การท่องเที่ยว&code_issue=THT&subj_name=การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน&subj_code=THT02)

[ท่องเที่ยว&code_issue=THT&subj_name=การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน&subj_code=THT02](http://www.trf.or.th/research/subject.asp?issue_name=การท่องเที่ยว&code_issue=THT&subj_name=การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน&subj_code=THT02)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค. (2550). ค้นเมื่อ 27 กันยายน 2550, จาก

http://www.vijai.org/research/view_group.asp?group=03

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2549). มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. ค้นเมื่อ 24 เมษายน 2552, จาก http://61.19.236.136/tourist/user/standard_natural.php

- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ.2548. ค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.lawfortour.com/regulations/homestay-assess-standard/page1.php>
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. สถิตินักท่องเที่ยว. ค้นเมื่อ 23 เมษายน 2552, จาก http://www.tourism.go.th/index.php?option=com_content&task=view&id=2610&Itemid=25&mosmsg=%A2%CD%BA%A4%D8%B3%CA%D3%CB%C3%D1%BA%A1%D2%C3%C5%A7%A4%D0%E1%B9%B9%21&mosmsg=%A4%D8%B3%E4%B4%E9%C5%A7%A4%D0%E1%B9%B9%CA%D3%CB%C3%D1%BA%C3%D2%C2%A1%D2%C3%B9%D5%E9%E1%C5%E9%C7%E3%B9%C7%D1%B9%B9%D5%E9%21
- สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว. อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.tourism.go.th/2009/th/content/index.pkp?cid=3>
- สินธุ์ สโรบล และ สุภาวดี ทรงพรวาณิชย์. (2545). การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์. เชียงใหม่ : มิ่งเมืองนวัตน์.
- หลักจรรยาบรรณการท่องเที่ยวโลก (The Global Code of Ethics for Tourism). อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2552, จาก <http://talay.psu.ac.th/classes/itsp/TRF3.doc>
- หนังสือพิมพ์โอเคเนชั่น. ท่องเที่ยวชุมชน...ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. ค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2553, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=159845>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2551). อพท. เปิด 11 พื้นที่ท่องเที่ยวชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม สร้างคุณค่า คืนผลตอบแทนสู่ชุมชน. ค้นเมื่อ 27 เมษายน 2552, จาก <http://www.dasta.or.th/dasta/th/news/detail.php?id=55&SystemModuleKey=wnews>
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย. ค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2553, จาก <http://www.loei.go.th/main.htm>
- องค์การบริหารส่วนตำบล. อำนาจหน้าที่. ค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.huayyang.com/site/modules.php?name=News&file=article&sid=2>
- อุทยานแห่งชาติภูกระดึง. ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์. ค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.leawtourthai.com/loei/?id=3020>
- http://www.smilethaitour.com/wizContent.asp?wizConID=138&tmMenu_ID=7

- อินโฟซิสเทค. (2542). การประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว. ค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.thaitambon.com/OTOP/Info/Travel1.htm>
- 5 ทศวรรษการท่องเที่ยวไทยบนการเปลี่ยนแปลงผ่านระบบคิดและเศรษฐกิจโลก
 ที่มา : เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง "ทิศทางท่องเที่ยวไทย บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง" โดยคณะกรรมการการอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว สภาอุตสาหกรรมแห่งชาติ ร่วมกับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 25 พฤษภาคม 2550.
- Amrock, J. (2006). Challenges for Private Sector Conservation : Sanserson's The Future of Conservation in Tierra del Fuego. *Indiana Journal of Global Legal Studies* , 13 (2), 595-615.
- Brenner, L. (2006). Actor-Management of Protected Areas and Ecotourism in Mexico. *Journal of Latin America Geography* , 5 (2), 7-27.
- David Cruise Malloy, D. A. (1998). Ecotourism and ethics : Moral development and organizational cultures. *Journal of Travel Research* , 36 (4), 47.
- E-marketing. รูปแบบ E-marketing. ค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2552, จาก <http://www.pawoot.com/e-marketing>
- Fennell, David. (2006). การท่องเที่ยวชุมชน. ค้นเมื่อ 19 กันยายน 2549, จาก http://www.homestayfanclub.com/home%20stay%20article/community_tourism.html
- Frommer, A. (1994). Writing reasonable rules for real ecotourism. *Travel Holiday* , 1, 25.
- Gilbert, R. (2003). Ecotourism and Education for Sustainability : A Critical Approach. *International Review for Environmental Strategies* , 4 (1), 75-83.
- James G.Carrier, D. V. (2005, June). Bursting the Bubble : The Socio-Cultural Context of Ecotourism. *Journal of the Royal Anthropological Institute* , 315-334.
- Ok, K. (2006). Multiple Criteria Activity Selection for Ecotourism Planning in Igneada. *Turkish Journal of Agriculture & Forestry* , 30 (2), 153-164.
- Ratanakiri Province. (2007). Ratanakiri Strategic Plan to the Year 1998-2007. <http://mirror.undp.org/career/database/carlib/docs/dpl/PRO/Rat/0000401.pdf>
- Researcher, C. (2006). Rise of Ecotourism. *CQ Researcher* , 37 (16), 877-880.
- The Lao National Tourism Administration. (2008). Laos Ecotourism Project. <http://www.ecotourismlaos.com/ecotourismprojects.htm>. accessed April 25, 2009

- United Nations Development Program. (2007). Best Practices of the Chambok.
http://www.undprcc.lk/ext/mdgi_regional_workshop_2007/pdf/Day_1/P14-CHAMBOK%20CBET-%20Cambodia.ppt accessed 27 April 2009
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2007). UNESCO-LNTA Nam Ha Ecotourism Project. Available
<http://www.unescobkk.org/culture/our-projects/sustainable-cultural-tourism-and-ecotourism/namha-ecotourism-project/>. accessed 25 April 2009.
- Wilcox, David. (1994). Community participation and empowerment.
<http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/h4.pdf>
- World Health Organization. (2001). Occupational and community noise. Accessed 12 May 2010. From <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs258/en/>
- World Tourism Organization. (2001). Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism. 2 nd ed. n.p.
- Zeiger, Jeffrey B., and Dan McDonald. "Ecotourism: Wave of the future." *Parks & Recreation* 32, no. 9 (September 1997): 84. *Academic Search Elite*, EBSCOhost (accessed April 23, 2009).

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างแบบบันทึกการสำรวจข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป**สถานที่**

ประเภท _____

ที่ตั้ง

หมู่บ้าน _____

ตำบล _____

อำเภอ _____

จังหวัด _____

การเข้าถึง

ประเภท _____

สภาพ _____

ระยะทาง _____ กม. จาก _____

รูปแบบการเดินทางระยะทาง _____ ห่าง _____ กม.

แผนที่แสดงที่ตั้งสถานที่ท่องเที่ยวและการเข้าถึง**ประวัติความเป็นมา****สภาพปัจจุบัน**

สภาพบริเวณ _____

สภาพแวดล้อม, มลภาวะ _____

ความประทับใจ _____

ลักษณะเด่น, ความเป็นไปได้และศักยภาพในการพัฒนา _____

_____

_____

สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ (มีหรือไม่? สภาพเป็นอย่างไร? ใช้บริการใกล้เคียงใดไหน?)

ที่พัก _____

ร้านอาหาร _____

ร้านขายของที่ระลึก _____

ห้องน้ำ/ส้วม _____

ที่จอดรถ _____

ป้าย/เครื่องหมายบอกทาง _____

การประชาสัมพันธ์ _____

การดูแลรักษา _____

หน่วยงานรับผิดชอบ _____

อื่นๆ _____

สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ (มีหรือไม่ ? จำเป็นหรือไม่?)

- น้ำดื่ม/น้ำใช้/น้ำประปา _____
- การระบายน้ำ/กำจัดน้ำเสีย _____
- ไฟฟ้า _____
- ระบบสื่อสาร _____
- การกำจัดขยะ _____
- สวัสดิภาพ/ความปลอดภัย _____
- อื่นๆ _____
- กิจกรรมในปัจจุบัน _____

ปัญหาปัจจุบัน/อนาคต

- การเข้าถึง _____
- สภาพบริเวณ _____
- สภาพแวดล้อม _____
- สภาพภูมิอากาศ/กายภาพ/ภัยธรรมชาติ _____
- สิ่งอำนวยความสะดวก/การบริการ _____
- สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ _____
- การดูแลรักษา _____
- ความงาม _____
- อื่นๆ _____

ข้อเสนอแนะ, แนวทางการพัฒนาโครงการ

_____

_____

_____

_____

_____

ผู้ประเมิน _____

วันที่...../...../.....

ภาคผนวก ข

แบบประเมินศักยภาพด้านความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

ค่าความสำคัญด้าน	น้ำหนัก A	ระดับ ความสำคัญ (B)					คะแนน (A)×(B)
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก	
		5	4	3	2	1	
1. ภาวะภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว							
1.1 ที่ตั้งของทรัพยากรท่องเที่ยว	5						
1.2 การเข้าถึงของทรัพยากรท่องเที่ยว	5						
รวมคะแนน	10						
2. คุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว							
2.1 คุณค่าทางเอกลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	2						
2.2 คุณค่าทางความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	2						
2.3 คุณค่าทางสังคมของทรัพยากรท่องเที่ยว	2						
2.4 คุณค่าทางวิชาการและการศึกษาของทรัพยากรท่องเที่ยว	2						
2.5 คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	2						
รวมคะแนน	10						
3. ความนิยมของทรัพยากรท่องเที่ยว							
3.1 ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว	4						
3.2 ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว	3						
3.3 ภาพลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3						
รวมคะแนน	10						
4. ความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว							
4.1 การให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว	4						
4.2 การป้องกันการขึ้นราคาค่าบริการของทรัพยากรท่องเที่ยว	3						
4.3 การดูแลด้านความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3						

รวมคะแนน	10							
5. ความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรท่องเที่ยว								
5.1 การป้องกันพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	4							
5.2 การควบคุมเข้าไปใช้พื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
5.3 มาตรการทางกฎหมายในพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
รวมคะแนน	10							
รวมคะแนนทั้งหมด	50							50*5 = 250

ภาคผนวก ค

แบบประเมินศักยภาพด้านความเชื่อมโยงโทรคมนาคมของแหล่งท่องเที่ยว (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

ค่าความเสื่อมโทรมด้าน	ค่าน้ำหนัก A	ระดับ ความสำคัญ (C)						คะแนน (A)×(C)
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก		
		5	4	3	2	1		
1. ชีตความสามารถรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว								
1.1 พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
1.2 การวางแผนการใช้พื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
1.3 ความเปราะบางของพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
ตั้งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว	2							
รวมคะแนน	10							
2. การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว								
2.1 การจัดการคุณภาพอากาศของทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
2.2 การจัดการคุณภาพเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
2.3 การจัดการคุณภาพขยะมูลฝอยของทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
2.4 การจัดการคุณภาพน้ำของทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
รวมคะแนน	10							
3. ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว								
3.1 การมีส่วนร่วมด้านรายได้และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนได้รับจากทรัพยากรท่องเที่ยว	4							
3.2 การมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาและบริหารจัดการของชุมชนในทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
3.3 การช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	3							
รวมคะแนน	10							
4. ความสามารถในการพึ่งตนเองของทรัพยากรท่องเที่ยว								
4.1 ความคุ้มค่าของการเที่ยวชมทรัพยากรท่องเที่ยว	4							

4.2 การจัดเก็บรายได้ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
4.3 การเลี้ยงตัวเองได้ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3							
รวมคะแนน	10							
5. การบริหารจัดการของทรัพยากรท่องเที่ยว								
5.1 การบริหารจัดการด้านการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
5.2 การบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาดของทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
5.3 การบริหารจัดการด้านความปลอดภัยของทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
5.4 การบริหารจัดการด้านบุคลากรและงบประมาณของทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
5.5 การบริหารจัดการด้านการให้ความรู้และจิตสำนึกของทรัพยากรท่องเที่ยว	2							
รวมคะแนน	10							
รวมคะแนนทั้งสิ้น	50							50×5 = 250

ภาคผนวก ง

การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
(Environment Impact Assessment-EIA) (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

องค์ประกอบสิ่งแวดล้อม	การบ่งชี้สภาพหลังดำเนิน โครงการพัฒนาการท่องเที่ยว			หมายเหตุ
	ดี	ปาน กลาง	ไม่ดี	
1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ				
1.1 คุณภาพน้ำ	✓			
1.2 คุณภาพอากาศ	✓			
1.3 สภาพภูมิประเทศในการรองรับของเสีย		✓		
2. สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ				
2.1 สภาพป่าไม้	✓			
2.2 สภาพแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์		✓		
2.3 สภาพพันธุ์สัตว์		✓		
2.4 สภาพหรือสิ่งที่พบเห็นสิ่งมีชีวิต	✓			
3. การใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว				
3.1 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว		✓		
3.2 บริการท่องเที่ยว	✓			
3.3 กิจกรรมท่องเที่ยว	✓			
4. คุณภาพชีวิตของประชาชน				
4.1 สภาพทางสาธารณสุข		✓		
4.2 สภาพทางเศรษฐกิจ		✓		
4.3 สภาพทางสังคม	✓			

ประวัติผู้วิจัย

ดร. ดลฤทัย โกวรรณะกุล

ตำแหน่งทางวิชาการ

อาจารย์

สาขาที่มีความชำนาญพิเศษ

- การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- มัคคุเทศก์
- การบริหารลูกค้าสัมพันธ์

ประวัติการศึกษา

ระดับ	ชื่อปริญญา (สาขาวิชา)	ชื่อสถาบัน, ประเทศ	ปี พ.ศ.ที่จบ
ปริญญาตรี	ศิลปศาสตรบัณฑิต (วิชาเอกภาษาฝรั่งเศส, วิชาโทมัคคุเทศก์)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	2545
ปริญญาโท	M.A. (International Program, Architectural Heritage Management and Tourism)	มหาวิทยาลัยศิลปากร	2547
ปริญญาเอก	Ph.D. (International Program, Architectural Heritage Management and Tourism)	มหาวิทยาลัยศิลปากร	2551

ประวัติการทำงาน

2545 - 2548	Customer Relationship Representative, Citibank N.A.
2548 - ปัจจุบัน	อาจารย์ กลุ่มวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ทุนการศึกษา

2552	ทุนฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดการท่องเที่ยวไทย ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
------	---

- 2551   ทุนฝึกอบรม Workshop on Agrotourism Development for the Creation of Rural Jobs and Diversified Income ของ Asian Productivity Organization ณ ประเทศอินโดนีเซีย
- 2548   ทุนศึกษาคณะระดับปริญญาเอก ทุนพัฒนาและผลิตอาจารย์ (University Development Committee)
สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา
- 2548   ทุนการผลิตสื่อ E-Learning สำนักงานวัดกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

งานวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

- คณฤทัย โกววรรณกุล. (2550). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท. (แหล่งทุน : คณะวิทยาการจัดการ ม.ขอนแก่น)
- คณฤทัย โกววรรณกุล. (2550). ฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมตามเส้นทางเศรษฐกิจหมายเลข 9 มุกดาหาร – สะหวันนะเขต. (แหล่งทุน : ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจธุรกิจอีสาน คณะวิทยาการจัดการ ม.ขอนแก่น)
- คณฤทัย โกววรรณกุล. (2551). การสื่อความหมายมรดกวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวชุมชนของหมู่บ้านโนนเสลา. (แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)
- คณฤทัย โกววรรณกุล. (2552). การวิเคราะห์ระบบการจัดการการท่องเที่ยวของเมืองมรดกวัฒนธรรมมีชีวิต ฮอยอัน ประเทศเวียดนาม. (แหล่งทุน : ศูนย์วิจัยท่องเที่ยวเอเชีย แปซิฟิก คณะวิทยาการจัดการ ม.ขอนแก่น)

ผู้ร่วมวิจัย

- คณฤทัย โกววรรณกุล (ผู้ร่วมวิจัย). (2550). จากภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนลุ่มน้ำโขง กรณีศึกษา อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร. (แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)

วารสารวิชาการ

- Kovathanakul, Donruelai. "The Dimensions of Economic Development through Cultural Heritage in Tourism Perspective – Khon Kaen, Thailand." E-Journal of International Thai Tourism. (September 2005) : 319 - 326.
- Kovathanakul, Donruelai. "Impact of Modernization VS Architectural Tourism." MIS Journal, 1, 1 (May 2006) : 163 - 177.

Kovathanakul, Donruetai. "Local Administration Authorities: The Role of Tourism Planning." Journal of Management Science, 5, 2 (July - December 2006) : 31 - 40.

Kovathanakul, Donruetai. "The World Heritage Tourism Development Guideline for Phu Phrabat Historical Park." Journal of Thai Hospitality and Tourism, 2,2 (July - December 2007) : 66 - 80.

Yanmei Xu, Donruetai Kovathanakul, Thanawit Piandee. "Preserving Ethnic Culture in Sustainable Tourism Development ; Mosuo community, Lugu Lake, China." รวมบทความการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปี พ.ศ. 2552

การเสนอผลงานวิชาการระดับนานาชาติ

Kovathanakul, Donruetai. "Silpakorn Charter: Case Study - The Setting for the City of Nan." Proceedings of Scientific Seminar on 2 Decades of ICOMOS Thailand : Cultural Heritage Conservation towards Thailand Charter on Conservation and ICOMOS Thailand Annual Meeting 2005, (November 2005) : 240 - 248.

Kovathanakul, Donruetai. "Cultural Heritage Tourism Management in Sustainable Perspective: Case study at Bann Nong Jarn, Loei Province." Proceedings of Rajabhat Nakorn Ratchasima, (2006) : 101.

Kovathanakul, Donruetai. "The Comparative of Cultural Heritage Management of Nan City and Luang Prabang: Sustainable Tourism Perspective." Proceedings of ICOMOS Thailand 2006 Annual Meeting: The First Regional Meeting and The International Conference on Sustainable Local Heritage Conservation : The Transdisciplinary Approach, 3,3 (November 2006).

Kovathanakul, Donruetai. "The Tendency of International Charters and Declarations related to Sustainable Tourism." Tourism 2007 in East Asia: Development and Sustainability Proceedings, (September 2007) : 75 - 84.

Kovathanakul, Donruetai. "Identity, Place, Interpretation and Tourism: Bann Kaeng Chang Neam, Mukdahan Province." International Council on Monuments & Sites Thailand Proceedings, (November 2007).

Kovathanakul, Donruetai (Moderator, Speaker & Commentator). "Phu Tai in Kurn Cha E District, Mukdahan Province, Thailand - Architectural Heritage Tourism VS Identity." 9th International Joint World Cultural Tourism Conference 2008, (14 - 16 November 2008).

Kovathanakul, Donruetai. "The Databank of Historical Tourism Destinations along Route No.9, Mukdahan - Savannakhet." International Council on Monuments & Sites Thailand Proceedings, (February 2009).

การฝึกอบรม และ สัมมนา

- Setting, New concept for conservation by ICOMOS Thai 30 April 2005, Silpakorn University
- Research Experience in Laos, Dr.Nakata Tomoko 19 July 2005, Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre
- Southern Yunnan Today: Sipsong Panna and Muang Laem by Prof.Volker Grabowsky, Institut fur Ethnologie, University of Munster 14 August 2005 Center for Research on Plurality in the Mekong Region, Khon Kaen University
- Discovery Museum: A New Learning Space Seminar By National Discovery Museum Institute 16 August 2005 Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre
- A Step of Unity forward: Collaborative Tourism Approaches for Asean One Destination (Asean Tourism Roadmap Conference Symposium 2005) By The Thailand Research Fund 21 September 2005 United Nation Conference Center
- Cross-Cultural Perspectives on Museums and Communities: an International Conference 28-29 September 2005 Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre
- ICOMOS 15th General Assembly and Scientific Symposium: Monuments and Sites in Their Setting - Conserving Cultural Heritage in Changing Townscapes and Landscapes 17-21 October 2005 Xian, China

- Workshop UNESCO Cultural Survival and Revival in the Buddhist Sangha: Documentation, Education and Training to Revitalize Traditional Decorative Arts and Building Crafts in the Temples of Asia, 10-11 December 2005 Nan, Thailand
- Ministry of Culture, Thailand and UNESCO; International Workshop on Sub Regional Expert Meeting in Asia on Tangible Culture Heritage: Safeguarding and Inventory – making Methodologies. 13-16 December 2005
- โครงการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการของผู้ประกอบการท่องเที่ยว. สมาคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 17-19 สิงหาคม 2550
- Pacific Asia Travel Association; PATA Tourism Strategy Forum 2008: Applying Tourism Research – Moving from Research to Strategy. 30 October – 1 November 2008
- Workshop on Agrotourism Development for the Creation of Rural Jobs and Diversified Income ของ Asian Productivity Organization ณ ประเทศอินโดนีเซีย 4 – 8 November 2008
- PATA Thailand Chapter. "Quality or Quantity ?" What is best for Thailand and its tourism industries?. 18 February 2009.
- คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะ และวัฒนธรรม - วุฒิสภา ร่วมกับ International Council on Monuments & Sites, Thailand. กฎบัตรการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมในประเทศไทย ครั้งที่ 2. 21 เมษายน 2552.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. Train the Trainer สร้างผู้เชี่ยวชาญสู่ความเป็นเลิศทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย. 26 – 31 กรกฎาคม 2552.